

SODUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 10-11 — 1938.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages
<i>L. S.</i> : Sõjaväe auastmed ja politsei . . .	271	<i>L. S.</i> : Les grades militaires et la police . . .	271
<i>Kolonel A. Traksmaa</i> : Itaalia-Abessiinia sõda. Mõtteid ja järeldusi	274	<i>Colonel A. Traksmaa</i> : La guerre italo-éthiopienne. Réflexions et conséquences . . .	274
<i>Ho</i> : Skandinaavia koostöö püüded riigikaitse alal ajakirjanduse valgustusel . . .	281	<i>Ho</i> : Tendances de coordination de la défense nationale en Scandinavie d'après des informations de la presse	281
<i>Dr. H. Sepp</i> : Viljandimaa sõjaajalooliselt ordu ja Poola ajal	285	<i>Dr. H. Sepp</i> : Viljandimaa à l'époque de l'Ordre et de Pologne du point de vue de l'histoire militaire	285
<i>Major H. Kitvell</i> : Mõnda õhuvalitsemisest	288	<i>Commandant H. Kitvell</i> : De la maîtrise de l'air	288
<i>Kapten V. Ugandi</i> : Uuemaid sõjatopograafilisi kaarte Nõukogude Venes	292	<i>Commandant H. Kitvell</i> : De la maîtrise de l'air	288
<i>Kapten V. Ugandi</i> : Uuemaid sõjatopograafilisi kaarte Nõukogude Venes	292	<i>Capitaine V. Ugandi</i> : Cartes topographiques militaires récentes en U. R. S. S. . . .	292
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— <i>Kk.</i> : Sõjaväe manöövriv 1937. a.	298	— <i>Kk.</i> : Les manoeuvres militaires en 1937	298
— <i>V. V.</i> : Hobuse takistushüpe	301	— <i>V. V.</i> : Sauts à obstacles	301
— <i>L ä t i</i> : „Militarais Apskats“ nr. 11 — 1937	303	— <i>Lettonie</i> : „Militarais Apskats“ No 11 — 1937	303
— <i>P o o l a</i> : „Polska Zbrojna“, dets.-jaan. 1937/38	304	— <i>Pologne</i> : „Polska Zbrojna“, déc.-janv. 1937/38	304
— <i>L e e d u</i> : „Musu Žinynas“, nov. 1937	306	— <i>Lithuanie</i> : „Musu Žinynas“, nov. 1937	306
— <i>S a k s a m a a</i> : „Militär-Wochenblatt“ nr. 30—38 — 1937	307	— <i>Allemagne</i> : „Militär-Wochenblatt“ No 30—38 — 1937	307
— <i>P r a n t s u s m a a</i> : „La Revue d'Infanterie“ nr. 539 — 1937	309	— <i>France</i> : „La Revue d'Infanterie“ No 539 — 1937	309
— <i>P r a n t s u s m a a</i> : „La Revue d'Artillerie“, dets. 1937	310	— <i>France</i> : „La Revue d'Artillerie“, dec. 1937	310
Sõjaväelisi teateid välisriikidest	311	Informations militaires de l'étranger	311
Ametlik osa	311	Partie officielle	311
Vabadussõja veteraan jutustab.		Récit d'un vétéran de la guerre d'indépendance:	
— <i>K. L.</i> : Öine retk	312	— <i>K. L.</i> : Le raid nocturne	312
Sport sõjaväes	314	Les sports dans l'armée	314
Juriidilisi küsimusi.		Questions juridiques.	
Male.		Echecs.	

Kaanepilt: Tt-kahuri meeskond lahingutehnilisel õppusel.

Vastutavtoimetaja major **A. LUTS**.
Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **E. SAIDRA**.
Telefon nr. 477-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.
Tegevtoimetaja kõnetunnid
iga päev k. 0800—1200.

Talitus avat. iga päev kella
0800—1500 ja laupäeviti
0800—1300.
Telefon — Sõjaväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaatmiseks märkimata käsi-
kirju alal ei hoita.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.
Poolaastas — kr. 3.00.
Veerandaastas — kr. 1.50.
Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülj — kr. 40.
Tekstis — kr. 60.

Sõjaväe auastmed ja politsei.

Märtsikuu algul läbistas meie ajalehti („Uus Eesti“ 1. märtsist s. a. nr. 60 j. t.) sõnum, et uue Politseiseaduse koostamisel olevat kaalumisele võetud ohvitseri nimetuse ja sõjaväeliste auastmete maksmapanek politseis.

Avalikkusele pole teada motiivid, mis välja kutsusid vajaduse kaalumisele võtta sõjaväe auastmete ja ohvitseri nimetuse kasutamisele võtmist politseis, kuid see ei oma ka erilist tähtsust, sest oluline on vaid see asjaolu ise.

Kahtlemata leidub meil mitmesuguseid elukutseid, kus on tarvilik mitte ainult erialane väljaõpe, vaid kus peavad olema kindlalt reguleeritud ka alluvuse vahekorrad. Üheks selliseks organisatsiooniks on ka politsei. Ja vist kellelgi ei ole ega saa olla midagi selle vastu, kui politseis võetakse tarvitusele senisest veel selgemad, nõuetele vastavamad ja ajakohasemad mingisugused ameti- või auastmed ja nimetused. Küll aga on täiesti arusaamata, miks need auastmed peavad olema tingimata täpsalt samasugused nagu sõjaväes ja miks politsei peab kandma just ohvitseri nimetust.

Kuna küsimus puudutab teataval määral ka sõjaväge, siis pole liigne selle juures veidi peatuda.

Et selgusele jõuda, missugust tähendust omavad ohvitseri nimetus ja sõjaväelised auastmed, algame nende mõistete vaatlusega.

Ohvitseri nimetus ei ole tekkinud üleöö, vaid on kujunenud pikema aja kestel, muutudes mitmeti ja saades uusi tähendusi, kuni see nüüd peagu kõigis maades on omandanud enamvähem ühtlase rahvusvahelise laadi ja kindla mõiste. Sõna ohvitser on kujunenud oskussõnaks, mis tähendab sõjaväe juhti, kes kindlaks määratud seaduste ja

reeglite kohaselt on saanud sõjaväelise kasvatuse ning omandanud sõjateaduse alal lahingutegevuse juhtimiseks vajalikke teadmisi ja kes kehtivate seaduste kohaselt pärast vastavat sõjalist ettevalmistust on ülendatud ohvitseriks. Seega ohvitseri, samuti ka allohvitseri nimetus on sõjaväelise kutse tehniliseks terminiks, nagu seda on teistel kutsealadel mõisted arst, insener, kunstnik, hambatehnik jne. Kui näiteks arsti nimetuse andmine vastavat ettevalmistust mitteomavatele isikutele (ütlemena näit. masseerijatele) tähendaks arsti nimetuse profaneerimist, tekitaks mõistetes segadust ja paiskaks segi kõik töekspidamised kutsealase ettevalmistuse suhtes üldse, siis sama nähe ilmneb ka ohvitseri nimetuse kasutamise juures. Ka lasuvad ohvitseridel kui vastava ettevalmistusega isikuil ülesanded, milliseid ei ole suutlised täitma ühegi teise kutsealase ettevalmistusega isikud:

- sõduri kasvatamine, õpetamine ja üldse väeüksuste ettevalmistamine lahinguks ja
- väeüksuste juhtimine lahingus.

Seepärast kõigi riikide sõjavägedes omistatakse suurt tähelepanu nii tegevväe- kui ka reservohvitseride kaadri kujundamisele. Ohvitseride kaader on luustikuks kogu sõjaväele kui organisatsioonile.

Ohvitseri nimega on tihedas ühenduses sõjaväe auastmed. Auaste ehk aukraad on teenistuslik nimetus, millega sõjaväes tähendatakse sõjaväelist teenistusastet ja mis annab tunnistust sõjaväelise kutse kogemustest, oskustest ja teadmistest. Sõjaväeliste auastmete nimetused ja nende saamise kord on sajandeid kestnud kaalutluste ja evolutsiooni tulemus, mis täielikult vastab ainult puhtsõjaväelise organisatsiooni nõuetele. Seepärast näemegi, et kõigis kultuurimaades on nad peagu ühesugused. Isegi

N. Venemaa, kus revolutsiooni uimas esialgu sõjaväelised auastmed kaotati, on pidanud tarvilikuks võtta auastmed sõjaväes uuesti kasutamisele. Seega sv. auaste ei tähenda mitte ametikohta sõjaväes, vaid auastel omava isiku seisundit sõjaväe organisatsioonis oma teenistuselise ettevalmistuse, vilumuse ja praktiliste kogemuste jne. poolest. Ühtlasi auaste on sõjaväelaste omavahelise teenistusliku vanuse äratähendamiseks. Edasinihkimine auastmes toimub kehtivate seaduste kohaselt, kusjuures auastmeis kõrgendamine kuulub harilikult riigi kõrgemale võimule, meil näiteks Riigipeale. Sv. auastme omanikule säilib auaste ka siis, kui ta tegevteenistuses ei seisa. Ohvitseri auastme tühistamine ehk degradeerimine toimub rahuajal harilikult ainult kohtuotsuse põhjal. Sõjaajal võib degradeerimise kord olla ka teistsugune. Auastmetel on suur tähtsus sõjaväes täpsate alluvusvahetkordade määramisel, mis teatavasti on sõjaväelise organisatsiooni põhialuseks.

Teisest küljest omavad auastmed ka määratu suurt moraalset osatähtsust sõjaväe elus. Nad sisendavad ühtekuuluvuse tunnet ja nende omandamine esitab suuri moraalseid kohustusi auastme omaniku vastu. Auastme ja ohvitseri nimetuse, nagu iga teisegi kutsenimetuse moraalne väärtus sõltub nende saamise hõlpsusest. Mida kergemini ja laiematele ringkondadele neid antakse, seda väiksem on nende suhteline väärtus. Nii näit. Prantsusmaal, kus 18. sajandil auastmeid jagati kergel käel mittevastavatele isikutele ja auahnetele õukondlastele, langes otsekohe ka auastmete kui selliste väärtus ning ühes sellega mitte ainult sõjaväe juhtide, vaid kogu sõjaväe väärtus, distipliin ja löögivõime.

Meil Eestis on 20 aasta kestel sõjaväes lõplikult välja kujunenud kindel kord nii ohvitseri nimetuse omandamise kui ka auastmetes kõrgendamise kohta. Sellest korrast on seni kinni peetud ja seda mitte ainult sõjaväes teenivate ohvitseride suhtes. Ka teistes riigiasutistes (näit. piirivalves) ja organisatsioones (näit. kaitseliidus) ning reservis olevate ohvitseride kõrgendamine auastmeis toimub sama kindla korra järele kui sõjaväes. See on ka täiesti loomulik, sest ohvitseride kui sõjaväe juhtide teenistuskäiku ja auastmeis kõrgendamist tuleb reguleerida teatava kindla ja ühtlase süsteemi kohaselt, hoolimata sellest, kas ohvitser on tegevteenistuses või reservis. Niisugune süsteem võimaldab sõja puhkemisel hõlpsasti ja kiiresti üles ehitada ja löögivalmiks korraldada riigi sõjajõud.

Ajalehtedes ilmunud lühikesest teatest kõne all oleva küsimuse kohta ei nähtu, mis kujul või kuidas ohvitseri nimetus ja sõjaväelised auastmed mõeldakse maksma panna politseis. Üldiselt ilmneb vaid, et politseis tahetakse maksma panna täpsalt samasugused auastmed, nagu nad on tarvitusel sõjaväes. Sealjuures vististi mitte sõjaväeline ega ka politseiline ettevalmistus ei oleks mõõduandev, vaid lihtsalt teenistus politsei vastaval ametikohal. Põhjust selleks oletuseks annab asjaolu, et juba praegu politsei kasutab oma vormil ametitunnustena varemalt sõjaväes tarvitusel olnud sarnaseid auastme tunnuseid. Nähtavasti on unustatud siin aga eespoolöeldu, samuti asjaolu, et politseis, ehkki ta kujutab riigi sisekaitse organit, on olukord siiski sootuks teine kui sõjaväes. Rääkimata sellest, et politseiteenistus ei anna mingisuguseid kogemusi sõjaliste teadmiste alal, on juba politsei organisatsiooni alused sootuks teised kui sõjaväes.

Muidugi kujuneks olukord veidi teiseks juhul, kui politsei isikuline koosseis komplekteeritaks ainult ohvitseri kutse omandanud isikutest. Ohvitser jääb ohvitseriks kõikjal, ka reservis olles ja politseiteenistuses. Reservohvitseride teenistussevõtmise puhul politseisse ja arvestades seda, et politseiteenistus ei anna sõjaväelasele sõjaliste teadmiste alal mingit praktikat ega mingisuguseid kogemusi, peaks reservohvitserid-politseinikud auastmes kõrgendamise suhtes asetatama reservis olevate ohvitseridega ühesugustesse tingimustesse, mis võimaldaksid neile anda kõrgendust peale muude tingimuste täitmise ainult sellekohaste igakordsete katsete sooritamise järgi ja ainult kuni majori auastmesse, kui tal varem ei ole juba kõrgemat sõjaväelist auastet. Kuid kuidas laheneks küsimus praeguste kõrgemate politseiametnikkude suhtes, kes ei oma üldse või omavad madala sõjaväelise auastme reservis?

*

Sõjaväe kõrval leidub meil teatavasti terve rida selliseid tsiviilorganisatsioone, millesse kuulumine nõuab igalt asjaosaliselt vajalist erialalist väljaõpet ja kus peavad olema reguleeritud kindlalt ja üksikasjaliselt alluvuse vahekorrad. Niisugustest tsiviilorganisatsioonidest ja -asutistest on meil tähtsamad peale politsei veel kaitseliit ja tuletõrje. Igaühes neist on pikema või lühema aja jooksul välja kujunenud kindlad ametinimetused ja alluvuse vahekorrad. Nii näit. on meie politseis ametinimetustena kasutamisel: direktor, inspektor, prefekt, komissar, konstaabel, kordnik jne.; kaitseliidus

ja tuletõrjes kasutatakse ametinimetustena: korpuse, brigaadi, maleva, malevkonna, divisjoni jne. pealiku nimetust. On endast mõistetav, et olemasolevate ametinimetuste mittevastavusel tuleb tarvitusele võtta senisest veelgi selgemad, nõuetele vastavamad ja ajakohasemad ametinimetused ja tarbekorral isegi auastmed. Uute ametinimetuste ja auastmete kasutamisele võtmisel ükskõik millises tsiviilorganisatsioonis tuleks aga kindlasti vältida sõjalise organisatsiooni resp. sõjaväes kasutamisel olevaid auastmeid ja nimetusi. See ei ole tarvilik mitte ainult seepärast, et need sõjaväes erinimetustena ja -tunnustena pikemat aega maksvus on, vaid eeskätt seepärast, et sellise sammuga võidakse tekitada segadusi juba väljakujunenud mõistete ja lõhkuda kehtivat süsteemi.

On ju õige, et politsei ülesanne riigis on teataval määral analoogiline sõjaväe rahu-aegsete ülesannetega sisemise julgeoleku alal. Analogia põhjal peaks siis ka kaitseliit võtma tarvitusele nii ohvitseri nimetuse kui ka vastavad auastmed. Teatavasti on kaitseliidus pealike kohtadel palju isikuid, kes ei oma ohvitseri nimetust ega sõjaväelisi auastmeid. Samuti on suurem osa tuletõrje pealikutest mitteohvitserid, kuigi ka neil tuleb vähemalt sõja ajal riigikaitse alal teotseda. Kuid kellelgi pole tulnud mõttesegi neid pealikuid ohvitserideks ülendada ja neile ohvitseri auastmeid anda. Ja seda ei tohiks teha, sest nagu juba eespool öeldud, vastavad ohvitseri nimetus ja sõjaväe auastmed ainult puhtsõjalise organisatsiooni nõuetele. Teisest küljest osavõtt ühel või teisel viisil riigikaitsest ei tee veel kellestki asjatundjat sõjalist juhti — ohvitseri ega allohvitseri.

Tsiviilorganisatsioonidele pole ohvitseri nimetus ja sõjaväe auastmed kohased, seal on vastav süsteem läbiviimatu, kui ei tahe vastuoludesse sattuda seniste tõekspidamisega. Nii näit. pole kuidagi mõeldav, et organisatsioonist lahkumisel ametiisik alal

hoiaks temale antud auastme, sest neil organisatsioonidel pole teenistust reservis. Seega politsei-kindral saaks kanda kindrali nimetust ainult nii kaua, kuni ta teenib politseis, teenistusest vabanemisel ta ei saa enam reservkindral olla sel lihtsal põhjusel, et politseil pole olemas teenistust reservis. Sõja lahtipuhkemisel või kordamisõppustel politsei-kolonelil vastava sõjalise hariduse puudumisel tuleb teenida mõnel juhul kapralina. Nagu sellest arutelust peaks nähtuma, on soovitatav, et võimalikkude arusaamatuste vältimiseks tuleks Politseiseaduse projekti läbivaatamisel leida mõni muu tee sobivamate politsei ametinimetuste leidmiseks. Igal juhul aga ei tohiks otsida sel alal eeskujuna välismaades organiseeritud politsei-sõjavägedest. Politsei-sõjavägi on puhtal kujul sõjaväeline organisatsioon ja seal on maksev sama kord auastmete nimetuste alal, mis sõjaväes, kusjuures politsei-sõjavägi oma suures osas komplekteeritakse isikutest, kes on saanud vastava sõjalise ettevalmistuse, s. o. nad on organiseeritud umbes samasugustel alustel nagu meil piirivalve.

Kokku võttes eespooltoodut tuleb konstateerida, et politseis sõjaväe auastmete ja ohvitseri nimetuse kasutamisele võtmine ei ole sobiv ja sõjaväe seisukohast on isegi kahjulik. Meie politsei on aasta-aastalt arenenud. Ta on teeninud täieliku lugupidamise ja osutanud suuri teeneid riigi sisekorra kindlustamise alal. Seejuures ei julgeks vist keegi väita, et sellisele lugupidamist väärivale seisukohale jõudmist oleks pidurdanud puuduv ohvitseri nimetus ja ohvitseri auaste. Kui politseiametnikkude gradeerimine osutub aga tõesti hädavajalikuks, siis tuleks seal maksma panna niisugused nimetused ja auastmed või ametitiitlid, mis kutselise ettevalmistuse elementaarseid tõekspidamisi, sõjaväelisi mõisteid, korda ja olemasolevat auastmete süsteemi ei segaks ega riivaks.

L. S.

Itaalia-Abessiinia sõda.

Mõtteid ja järeldusi,

Kolonel A. Traksmaa.

1. Lennuväe kasutamine.

Üldandmeid. Lennuväe üldine arv sõjas tõusis Itaalia enda andmeil 500 lennukile. Saksa allikate järgi kasutati itaallaste poolt järgmisi tüüpe:

võidelda, olenesid aga kliimast ja tegevusest kõrgel mägimaastikul, millega lendurid ja vaatlejad ei olnud harjunud.

Kasutamise põhimõtteid. Itaalia sõjavägi kuulub nende hulka, kus on leidnud

Nimetus	Mis lennuk	Km/tund	Lagi	Kuulipild.	Pomme
Romeo 37	Luure, kergepommitaja	265	8000	2	500
Caproni 111	Universaaltüüp	300	6000	3	1000
Caproni 101/102	Pommitaja	205	6000	3	600
Caproni 103	Raskepommitaja	240	7000	5	1000
Savoia 81	Raskepommitaja	300	7000	3	2000

Iga pommilennukit teenis 12 meest, neist 5 lennukimeeskonnana ja 7 maapealse personaalina. Lennukid olid koondatud eskadrildesse à 6 lennukit; kaks eskadrilli moodustasid grupi (gruppo) ja 2 gruppi — rügemendi. Eskadrilli koosseisu kuulus ümmarguselt 6 ohvitseri ja 80—100 sõdurit. Aafrikas teotseva lennuväe ühikud olid seega vähemad normaalkoosseisust, mis osutus otsustavaks nende suurema liikuvuse ja valmisoleku mõttes lahingutegevuseks.

Enne sõda, 1935. a. algul, omas Itaalia lennuvägi Eritreas kõigest 5 aerodroomi ja 1 lennusadama, Somaalimaal — 2 aerodroomi ja 1 lennusadama, mis oli äärmiselt vähe. Järjest kasvava lennuväe tarvete rahuldamiseks ehitati juurde: Eritreasse — 25 ja Somaalimaale tervelt 54 uut lennukivälja. Lennukite ja kõigi sinna juurde kuuluvate materjalide ja tehniliste abinõude transportimiseks kasutati 1935. a. kestusel 54 eriliselt selleks sisseseatud laeva kogutonnaažiga kuni 250 000 tonni. Kohapeal teenisid lennuväge eriti selleks korraldatud autokolonnid, kogusummas 2000 mitmesugust autoveokit. Muu hulgas olid monteeritud autodele mitmesugused töökojad, laboratooriumid, filmiülesvõtete aparatuurid, raadiojaamad, joogivee basseinid, raadio goniomeetriselised jaamad, meteoroloogilised jaamad ja palju muud.

Itaalia väejuhikud rõhutavad eriti, et nende lennuväel Aafrikas puudus vääriline vastane — ta valitses õhku tervel sõja kestusel täielikult. Vaenlase maapealne õhukaitse andis end siiski tunda, mida tunnistavad 8 mahalastud lennukit, 259 kuulidega tabatud lennukit ja 80 surnut lennuväes. Peamised raskused, millega tuli

väga suurt poolehoidu kindral Douhet' põhimõtted iseseisva õhusõja läbiviimisest ja selle otsustavast mõjust sõja lõpptulemustele. Kas leidsid need põhimõtted mingit praktilist teostamist Abessiinias? Autoriteetse vastuse sellele küsimusele annab marssal Badoglio, tähendades:

„Sõda võideti kõigi relvastatud jõudude, kõigi väeliikide ja erialade poolt, mida kasutati maa peal ja õhus tihedas koostöös. Ükski relvastatud koondis, ükski väeliik või eriala ei ole veel kunagi üksinda võitnud ei ühtegi sõda ega lahingut. Ainult teataval ajal sõjas mõni relvastatud koondis, väeliik või eriala võib omada suuremat tähtsust sõjategevuses.“

Itaalia väejuhatus loobus seega Aafrikas iseseisvast õhusõjast ning kasutas tema käsutusse antud õhujõud tegelikult ära kõige tihedamas sidemes maaväe operatiivse tegevusega. Tundub, et selle talitusviisi põhjustasid Abessiinia sõjateatri iseärasused — suurte elamiskeskuste, raudteede sõlmpunktide, tööstuskeskuste ja ka vastase suuremate õhujõudude baaside puudumine, mis ei andnud väärilisi märke lennuväe iseseisvaks kasutamiseks. Kaasamõjuvaks võis seejuures olla ka oma lennuväe suhteline vähesus, seda enam, et sõja alguses oli kohal kõigest umbes 300 lennukit.

Vaadeldes Itaalia lennuväe tegevust ühenduses sõjaliste operatsioonide arenguga, märkame kohe, et tegemist on kahesuuguste ülesannetega, mis seatakse sellele väeliigile. Ühelt poolt teostatatakse kaugelende eesmärgiga luurata ja segada Abessiinia relvastatud jõudude koondamisi ja liikumisi kaugemas seljataguses; teisalt — lähilende, kuhu kuulub takti-

kaline luure, osavõtt maa-pealsest võitlusest kuulipildujatulega ja pommidega, edasitungivate vägede katmine ja nende ühendusteede julgestamine õhust ning lõpuks ettenihutatud kolonide varustamine laskemootorite, toidu ja veega lennukite abil. Ka pilluti lennukeilt alla suurel arvul propaganda materjale kohalikes keeltes, nii kaugemale seljatagusesse kui ka vastase vägede hulka. Vastavalt ülaltoodud ülesannetele kujunes ka lennuväe organisatsiooniline alluvus ja juhtimine.

Maavägede tegevusega tihedalt seotud taktikalise iseloomuga ülesannete täitmiseks antakse iga armeekorpusse kuni 2 eskadrilli lennuväge; kaugelennu ülesandeid sooritab aga ülemjuhatus vahetus käsutuses teotsev lennuvägi. Kogu lennuväge kui omaette väeliiki juhib ühtlasi lennuväe komandeeriv kindral ülemjuhatus juures.

Kaugeluure ja pommitamised. Kaugeluure kavakindlale teostamisele asuti niipea kui selleks ilmnisid väärilised märgid — vastase vägede koondamised ja liikumised, mis algasid ühenduses Adua, Makalle ja Corrahei vallutamise itaallaste poolt. Kaugeluure ulatus oli esialgselt kuni 200 km, tõusis aga varsti 300—400 km ja rohkemgi. Kaugeluure oli põhimõtteliselt alati seotud pommitamisega, mispärast seda teostasid mitte ainult luure-, vaid ka raskepommituslennukid. Enamasti teostusid kaugelennud tervete eskadrillidena. Tähtsaimaks luure- ja pommitusmärkideks olid: Abessiinia vägede peakorter — Dessie, kus asus ka Negus ise, Eritrea rindel Ras Seyoumi ja Ras Mulugheta, Somaalimaal — Ras Desta vägede koondusruumid ühes asulatega, toetuspunktiidega ja karavaniteedega, depoodega ja varustuskeskustega. Kõik need märgid langesid itaalia üha tihenevate õhupommituste alla ammu enne, kui neid ründas jalavägi. Märkantse näitena itaalia kaugeluure ja pommituste aktiivsusest ja tihedusest väärib eriti märkimist tegevus Somaalimaal jaanuaris 1936, ühenduses kindral Graziani pealetungiga. Teatavasti õnnestus kindral Grazianil tungida sisse Abessiiniasse oma moto-mehhaniseeritud jõududega 10 päeva jooksul 400 km sügavusse ning, val-

Itaalia autokolonn läbib mägioja.

lutades tähtsa sõlmpunkti Neghelli, purustada täielikult oma tähtsaima vastase — Ras Desta — relvastatud jõud. Valmistades ette ja toetades seda pealetungi itaalia lennuvägi 9 päeva kestusel teostas 141 pommitamist, neist 62 lendu 800 km pikkusega (edasi-tagasi) ja 49 luurelendu, neist 18 samuti 800 km. Selle aja kestusel pilluti alla 39 000 kg pomme. Sellise tegevusega katkestati tegelikult Ras Desta vägede varustamine ja evakuatsioon. Kõik, mis liikus ja elas lennuväe tegevuse ulatuses, langes ta tule alla, pillati laiali ja demoraliseeriti veel enne, kui jõudis kohale maavägi.

Lahinguluure ja vaatlus, pommitamised, vaenlase jälitamine. Lennuväe osavõtt lahingutegevusest maaväe kasuks osutus Itaalia-Abessiinia sõjas eriti intensiivseks ja ka tagajärjekaks. Lennuluure abil oli väejuhatusel võimalik aegsasti ette näha kõiki vastase kavatsusi ning neid harilikult ajada nurja veel enne, kui suudeti asuda nende teostamisele. Lennuvägi kujunes väejuhatuses seega mingiks universaalseks lahinguinstrumentiks, mis teotes aktiivselt ja võimsalt ka siis, kui maavägi materjalsetel põhjustel oli surutud kaitseseisukorda. Ja maaväe pealetungioperatsioonide arenedes ei olnud ainustki vähegi tähtsamat ettevõtet, millest ei oleks kõige aktiivsemalt võtnud osa lennuvägi. Tema ülesandeks oli vastast üles otsida, olgu kaitsel või liikumisel, ta seisukohad pildistada ja pildid toimetada kätte ka jalaväe juhtidele. Pealetungi alates ta saatis jalaväe ahelikke ja moto-mehhaniseeritud kolonne lii-

kumisel, moodustades, nagu seda keegi tabavalt tähendanud, omapärase „teisekorra õhujalaväe“. „Vertikaalse suurtükiväena“ ta pommitas vaenlase kindlustatud seisukohti enne rünnakuid, nagu see sündis Corrahei, Cherlogubi, Sassabaneh ja Neghelli juures, või vastase koondusrajooni ja reserve, või võttis ägeda kuulipildujatule alla ta ahelikke, kolonne ja koondusi. Kõige sellega kergendati maavägede tegevust tunduvalt.

Kõige efektiivsemaks aga osutus lennுவäe tegevus kord löödud vaenlase jälitamisel. Hoolimata raskeist maastikutingimustest kujunesid marssal Badoglio pealetungioperatsioonid veebruaris 1936 hävitavaks Abessiinia vägedele just tänu massilise lennுவäe kasutamisele jälitamisel. „Lendava ratsaväena“ tormas lennுவägi löödud vaenlase kallale, teda tulistades, pommitades ja hävitades eriti kitsustikes, jõgede ülekäikudel. Lennுவäe jälitamine kestis harilikult 2—3 päeva pärast lahinguid ja ulatus kaugele seljataha. Endertä lahingus üksinda 11.—27. veebr. 1936 pilluti sel viisil Ras Mulugheta vägede pihta 25 700 mitmesugust pommi 174-tonnilise üldkaaluga. Tacazzé jõe ülekäikudel langes vaenlase pihta 5 tunni jooksul 40 tonni lõhkeaineid. Sama saatus tabas ka Ras Cassa, Ras Seyoumi ja Ras Immeru vägesid ning lõpuks Neguse enda kaardiväge vastupealetungil Ascianghi järve juures. Neguse kaardiväe pihta teostas itaalia lennுவägi ainult ühe päeva kestusel (5. aprillil) 155 kallaletungi õhust, kusjuures pilluti alla 70 tonni lõhkeaineid ja tulistati 20 000 padrunit kuulipildujaist.

Nende kallaletungide mõju oli teatavasti Abessiinia sõjaväe täieline laialipillamine ja purustamine. Tõsiselt põhjendatuna tundub seepärast marssal Badoglio järgnev hinnang lennுவäe tegevuse kohta: „Lennுவägi on meie võidukale tegevusele tõhusalt aidanud kaasa; tulise innuga töötasid lendurid koos maavägedega tervel lahingutegevuse kestusel ja jätkavad seda praegugi, järelejätmatult jälitades ja hävitades vastast, keda maaväed on juba löönud. Kõige eest, mida lennுவägi on saatnud korda, avaldan temale ja julgetele lenduritele minu täielikku tunnustust.“

Lennுவäe tegevust Tacazzé jõe ülekäikudel Badoglio ise kirjeldab järgmiselt:

„3. märtsi hommikul vara vastane (Ras Immeru väed), tõsiselt kannatanud celmistepäevade lahinguis, surutud tagasi meie II ja IV korpuse edasitungiga, katkestas lõplikult kontakti meiega, et kiirendada oma taganemist Tacazzé jõe ülekäikudele; see ta-

ganemine meie lennுவäe järelejätmatute löökide all kujunes varsti korratuks põgenemiseks. Kui vaenlane oli jõudnud jõe koolmete juurde, mis väga raskelt läbistatavad, sest et asusid sügavas orus, muutus ta seisukord eriti raskeks lennுவäe pidevate kallaletungide tõttu. Peale pommitamiste ja tulistamise kuulipildujaist tekitas lennுவägi väikeste tulepommide pildumisega tulikahjusid kõigi koolmete ümbruses, millega põgenev vaenlane oli pandud sõna tõsisel mõttes traagilisse seisukorda.“

Lennுவäe lahingutegevuse üldbilans sõjas: 40 000 lennutundi, neist 7500 lahingulendu, 2000 tonni allapillatud lõhkeaineid ja 300 000 väljalastud kuulipildujapadrunit.

Varustamine lennukitega. Vähe-mal määral on varustamist lennukitega toimetatud varemaltki. Seda on teinud koguni Itaalia lennுவägi maailmasõjas (Piave juures 1918. a.) ja sõjategevusel Liibüas. Abessiinias see varustamisviis kujunes aga hoopis laialdasemaks kui kunagi varemalt, nii et terveid kolonne ja väekoon-disi nädalate kaupa varustati ainu-üksi lennுவäe kaasabil. Lennukitega varustati jalaväe diviise, ratsakoondisi ja moto-mehhaniseeritud kolonne, millega väga mõjuvalt kiirendati nende edasijõudmist ja sellega ühtlasi operatsioonide üldist arengut sõjas. Lennukitega toimetati kohale toiduaineid inimestele ja sööta loomadele, vett, põletisaineid, laskemoona, koguni elusaid lihaloomi tapmiseks kohtadesse, kus palav kliima ei võimaldanud liha juurdevedu ja kohapeal ei olnud neid saadaval. Varustusained pilluti maha harilikult lan-gevarjudega. Kuid vaenlase läheduses toimus see sagedasti väga madalalt kõrgu-silt lihtsa mahaviskamisega, kusjuures esemed olid mähitud õlgedesse või heintesse. Tihti peale saatsid hävitajad varustuslennu-keid, näidates neile kätte pildumiskohad. Esimene katse varustuse veoks lennukel suuremas ulatuses toimus veebruaris 1936 Endertä lahingus, kus 6-st lennukist koosnev eskadrill heitis maha ühele armeekor-pusele 10 tonni varustust. Järgnevais lahinguis Tembien-Schirè piirkonnas jätkus va-rustamine lennukitega järjest suuremas ulatuses. Eriti IV armeekorpus sai neis la-hinguis oma varustuse normaalselt õhuteel, kuna järelevedu äärmiselt viletsail teil osutus täiesti võimatuks. Kõige suuremal määral toimus aga varustamine lennukitega suurte marsside perioodil märtsi lõpus ja aprillis 1936: Condarisse, Dessie'sse ja Addis Abebasse, kus sel teel varustati ko-

Kolonelleitnant

Elmar-Gerhard Saal VR II/3

50-aastane.

6. märtsil s. a. sai kolonelleitnant Elmar-Gerhard Saal 50-aastaseks.

Juubilar on pärit Pärnumaalt Tori vallast, sündinud 6. 03. 1888. Üldhariduse omandas Pärnu gümnaasiumis. Ettevalmistuse ohvitserikutsele sai endise Vene sõjaväes Gatzinas lipnikkudekoolis 1915 ja Eesti sõjaväes Alaliväe ohvitseride kursustel Tondil 1924. Võttis osa maailmasõjast. Teenis 3. Eesti Jalaväepolgu. Eesti Vabadussõjas võitles 6. Jalaväepolgu koosseisus rooduülemana, 5. Jalaväepolgu koosseisus pataljoniülemana ja hiljem polguülemana abina. Oli mõni aeg Tartu-Võru Kooliõpilaste-pataljoni ülemaks. Vabadussõja lõpupoolel tegeles inseneriväes. Rahua ajal on teeninud mitmesugustel ametikohtadel soomusrongidel ja jalaväe üksustes.

Esimene ohvitseriaustme sai augustis 1915. Kolonelleitnandiks kõrgendati 24. 02. 1936.

Vabadussõjas ülesnäidatud vahvuse eest on kol.-ltn. Saalile annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. Peale selle omab ta Eesti Punase Risti II järgu 1. astme teenetemärgi ja endise Vene Anna ordu 4. järgu ning Stanislause ordu 3. järgu aumärke.

Kolonelleitnant E. Saal VR II/3.

Kol.-ltn. Saal on tuntud ametialal ausa ja kohusetruu töömehena ning kaasteenijaile usaldusväärse seltsilise ja alluvaile õiglase ülemana.

Soovime juubilarile tema tähtsa hällipäeva puhul palju õnne ja head kordaminekut kõigis ettevõtetes.

loniaalkorpus ja moto-mehhaniseeritud koondised. Sel perioodil pildusid lennukid iga päev maha 25 tonni toiduaineid.*) Marsal Badoglio iseloomustab seda tegevusala lennukite poolt järgmiste mõtetega: „Viieteistkümne päeva jooksul päeva tõusust hilisõhtuni teostasid lennukid varustamist. See teenistus on äärmiselt väsitav ja ohtlik, kuid ta täideti nagu harilikult suure ennast-salgavuse ja hoolega. Järelevedu ohuteel neil päevil oli niisama tähtis kui lahingulised ülesanded; mõlemal alal on lendurid teeninud nende lahingukaaslaste tänuliku tunnustuse. Oma töös nad on näidanud üles suurt julgust ja osavust esemete mahaheitmise tehnikas lennukelt, mis oma tüübilt ei ole selleks sugugi kohased.“

Kogusummas heideti lennukelt maha sõja jooksul kuni 1000 tonni mitmesugust varustust. Kokkuvõttena märgitagu, et kõik itaalia allikad rõhutavad lennukite suurt aktiivsust ja ta tegevuse suuremõjulist tähtsust kõigis operatsioonides sõja algusest lõpuni. Marsal Badoglio, kelle osaval

üldisel juhtimisel lennukite sooritas need ülesanded, lõpetab oma hinnangu selle väe-liigi kohta järgnevatel mõtetega:

„Lennukite oli kohal sõja ja iga operatsiooni kõigis faasides. See on tulevikuväe liik: ta võib meid teenida järjest suuremal määral täiesti uutal aladel. Kuid lennukite töö tulemused on seda suuremad, mida tihedamini ta tegevis on seotud maaväe tegevusega. Kumbki neist ei suuda kunagi üksinda võita sõda. Lennukite tegevusvõimalused ja võimed on seda suuremad, kui ta kasutamine, mis areneb järjest, ei ole allutatud paindumatuile reeglitele ja eelarvamusele, vaid kui see kasutamine sünnib kokkukõlas sõjaloludes tekkinud vajadustele, mida hindab ja otsustab ülemjuhataja, kes üksinda on suuteline omama ülevaadet tervest olukorrast kogu ta suuruses ja mitmekesisuses.“

2. Tankide ja moto-mehhaniseeritud jõudude kasutamisest.

Äkiliste kallakutega mägimaastikul, teedeta, kus tuleb teostada suurtel kõrgustel, tankide kasutamine osutus tihti peale tarbe-

*) „Sõduris“ nr. 7/8 lk. 196 on eksikombel märgitud 250 tonni. Peab olema 25 tonni, mida lugejaid palume parandada.

tuks ja väga raskeks; sama võib tähendada ka tulepildujate kohta,“ säärase lühikese hinnangu annab tankide tegevusest Abessiinias marssal Badoglio.

Kuna lennuväe tegevust ja saavutisi samal ajal hinnatakse väga kõrgelt ja laialdaselt, siis tohiks küll olla õigustatud järeldus, et tangid Aafrikas ei ole nähtavasti täitnud neile pandud lootusi. Nende tegevuse ja seejuures esilekerkinud raskuste üksikasjalisemaks selgitamiseks puuduvad kahjuks veel küllalt detailsed andmed. Paistab aga küll, et need olid peamiselt maastikulised takistused, mis piirasid ja raskendasid tankide lahingulist kasutamist niivõrd, et saadud tulemused ei tasunud enam tehtud jõupingutusi. „Kõik, mis ei ole kasutatav, või mille kasutamise tulemused ei vasta enam seejuures nähtud vaevale ja tehtud kulutustele, peab antud olukorras heidetama kõrvale sõjapidamisest, sest kõik see koormab üle väeosi ja mõjub rüsuvalt moraale“ — neid mõtteid väljendades osutab Badoglio ise eelkõige tankidele.

Moto-mehhaniseeritud vägesid kasutati suuremas ulatuses kolmel juhtumil: Gondari vallutamisel, Addis Abeba okupeerimisel ja Neghelli vallutamisel. Kuigi seni avaldatud andmed nende operatsioonide tehnilise läbiviimise kohta pole veel küllalt üksikasjalised, püüame siiski neid lühidalt iseloomustada.

Gondari vallutamine.*) Gondar on tähtis keskus Tana järve läheduses, mille vallutamise eesmärgiga oli ette näha terve selle suure piirkonna alistumist itaallastele. Itaalia-sõbralik poliitiline kihutustöö käis selles rajoonis aegsalt enne sõja puhkemist ja kogu sõjategevuse ajal, andes häid tulemusi. Eritrea piirilt, Om Ageri juurest, läks Gondarisse karavanitee, mis ehitati 1905. a. ühe itaalia inseneriväe ohvitseri osavõtul. Teel ei olnud kunagi liikunud ühtki autot, luureandmed aga näitasid, et ta oli siiski veel kasutatav autoliikumiseks, kuigi suurte raskustega ja paljudes kohtades pärast põhjalikke parandusi. Seepärast andis marssal Badoglio veebruaris 1936 käsu operatsiooni ettevalmistamiseks, toetudes sellele teele, eesmärgiga moto-mehhaniseeritud koondise abil vallutada Gondar. Koondise koosseisu määrati: 4 jalaväepataljoni autodel, 1 kompani soomusautosid ja auto-kuulipildujaid, 1 grupp autosuurtükiväge, pioneri- ja sideosi autodel, kokku 4000 meest ja 450 autoveokit. Koondis pidi ole-

ma liikuv ja kerge, kuid ühtlasi küllalt tugev ja iseseisev, et tarbekorral murda relvadega vaenlase võimalik vastupanu. Luure otstarbeks anti koondise juhi käsutusse üks rühm lennukeid. 20. märtsil kolonn oli koondatud Eritrea piirile Om Agerisse, kust algas liikumine Gondari suunas. 1. aprillil võttis koondis enda alla Gondari. Selle operatsiooni kohta tähendab Badoglio ise: „tuli liikuda 330 km täiesti tundmatul kõrvetajalisel maastikul 2700 meetri kõrgusel, kust kohapeal ei olnud võtta midagi. Kunagi ehitatud karavanitee oli kasvanud suurelt jaolt kinni — ta tuli üles leida, uuendada, kohati koguni ümber ehitada. Sellest hoolimata tehti 30 km keskmiselt päevas. Tõsiasi on siiski, et vaenlane seejuures ei avaldanud vähimatki vastupanu itaallaste sissetungile, maastikulised takistused võitsid aga moodsad autoveokit pioneeride kaasabil.

Dessie'ist Addis Abebasse. Dessie'ist Addis Abebasse viib kaks teed; üks neist, mis ehitatud Neguse käsul, nimetati keisriteeks ja seda kasutati moto-mehhaniseeritud kolonni liikumiseks. Autoliikumiseks aga seegi tee oli väga vähe kohane: suurte tõusudega, järskude käändudega ja nõrkade sildadega üle jõgede, kusjuures tuli liikuda kõrgustel kuni 3000 meetrit. Moto-mehhaniseeritud kolonni koosseisu määrati: 1 jalaväe diviisi autodel, 1 koloniaalbrigad autodel, 3 gruppi motoriseeritud suurtükiväge, 1 eskadron kiireid tanke, peale selle pioneri- ja sideosad. Kolonni koosseisu kuulus kokku 1725 autoveokit. Kolonn väljus Dessie'ist 26. aprillil ja jõudis Addis Abebasse 5. mail, tehes 9 päevaga 400 km. Tee osutus väga halvaks. Sagedasti tuli meeskonnal tulla maha autodelt ja pioneri- ja sideosi kaasabil asuda tee parandamisele ja katkiläinud sildade kordaseadmisele. Tihtipeale osutusid aga sillad niivõrd kõlbmatuks, et autodel tuli läbida jõgesid koolmete kaudu. Tuli ette pehmeid ja soisi alasid, millede kõvendamine nõudis palju aega ja tööd.

Neghelli vallutamise tehnilise läbiviimise kohta puuduvad senini andmed.

Autotranspordile pühendab marssal Badoglio järgmised mõtted: „eriuurimusi peab pühendama autotranspordile. See ala täieneb ja areneb pidevalt; kuid juba praegu võib öelda, et autotransport võib saata korda rohkem, kui temale senini ette nähtud, ning et moodsaid autosid võib kasutada seal, kus senini arvati, et nad ei ole mitte kasutatavad.“

Autotranspordi võimetest Itaalia-Abessiinia sõjas annab ettekujutuse järgnev näi-

*) Vaata kaart „Sõdur“ nr. 7/8, lk. 188.

de: jalaväediviis Assietta, kes Massaua sadamas algas 25. jaan. 1936 väljalaadimist, oli 2. veebruariks, see on 8 päeva jooksul, koondatud Makalle'sse, mis 450 km Massauast. Diviisi transportimine teostus täielikult autodel.

3. Massilise suurtükiväe kasutamine.

Suurtükiväe tegevust Badoglio ise hindab järgnevalt: „sõja kestusel suurtükivägi saatis korda palju, väga palju. Mõningail erijuhtudel suurtükivägi üksinda aitas lahendada raskeid lahingulisi ülesandeid. Eeslite seljas kantav suurtükivägi, truu oma traditsioonidele, jõudis ka kõige raskemal maastikul igale poole. Motoriseeritud suurtükivägi, koguni rasked keskmised kaliibrid, tegi uskumatuid edusamme ka väljaspool teesid. Sellelt erialalt võib tulevikus saavutada rohkem, kui ette nähtud senini. Jalavägi ja suurtükivägi teetsesid kogu sõja kestusel kõige tihedamas omavahelises koostöös, sõbralikult ja vennalikult. Kuid ei tohi unustada, et meie suurtükivägi möödunud sõjas töötas eriti soodsais oludes. Pidagem meele, et vaenlasel oli ainult väga vähe suurtükke, mis pealegi kasutati halvasti. Välja arvatud paar-kolm erijuhtu, laskis etiopia suurtükivägi ainult üksikuist suurtükkest.

Täielise vastandina abessiinlastele kasutati itaallaste poolt suurtükiväge koondatud massidena, nagu seda võib järeldada olemasolevaist andmeist. Olgu kaitsel või pealetungil, püüdis ülemjuhataja ise hoida enda käsutuses alati suuremat suurtükiväelist reservi, valmis astuma tegevusse seal, kus seda nõudis olukord. Ras Mulugheta väegrupi purustamiseks Amba Aradam juures veebruaris 1936 rakendati I korpuses tegevusse 280 mitmekaliibrilist toru, mis laskisid välja 23 000 mürsku. Koos õhupommistustega säärane tuli mõjus vastasele otse masendavalt, seda enam, et abessiinlased teetsesid rohkem tihedais rivistustes ja ei tundnud peaaegu kaevamistöid lahinguväljal.

Valmistades ette oma suurt strateegilist pealetungi veebruaris 1936, Badoglio otsustas taktikaliselt

teotseda järgnevail põhimõtteil: kasutada massiliselt suurtükiväge, koguni väga suurtel distantsidel, eesmärgiga nõrgestada ja dislokeerida etioplaste väehulki, hoides kokku oma elavjõude; jätkates pealetungi organiseerida mõned kindlustatud punktid, eriti tiibadel, et kõige paremais tingimuses võtta vastu vaenlase vastulööke; lasta kesta lahingut mõned päevad järgemööda, et ära kulutada vastaspoole vähesed laskemoonatagavarad, nõrgestada ja kurnata välja ta jõud, mis ei olnud suutelised püsivaks vastupanuks pikema aja jooksul. Pärast seda teotseda julgelt ja otsustavalt.

4. Juhtimisest.

Tuginedes äsja möödunud sõja kogemustele, mitmed marssal Badoglio mõtted on huviäratavad laiemas ulatuses.

Sõjas, mida kõrgemas auastmes on juht, mida raskemad ja vastutavamad ta kohustused, seda selgemini, täiuslikumalt ja täpsamalt ta peab endale looma ettekujutuse olukorrast, millele toetada oma arutlusi, et neist väljakasvanud otsus oleks päevselge, lihtis ja kindel. Kui see sündinud, siis marssida ülesseatud eesmärgi täitmisele sirgjooneliselt, kõrvale kaldumata.

Et omandada selget ja ajakohast ülevaadet olukorrast, hoolimata sellest, et see muutub sõjas alaliselt ja kiirelt ning on täis vastuolulisi andmeid ja vaatekohti, on vajalik, et juht tugineks mitte niivõrd temale esitatavaile ettekandele olukorrast, kui oma isiklikele kaalutlusile ja ka sellele, mida ütleb

Itaalia tangid pealetungil.

selle kohta ta enda terve mõistus ja instinkt. Ainult sel viisil on juhil võimalik tõusta kõrgemale ja näha kaugemale igal hetkel muutuvast olukorrast. Ainult siis võib juht jälgida ja teostada oma mõtet ja oma tegevusplaani — sirgjooneliselt ja kindlalt.

Ülaltoodud marssal Badoglio mõte on väga huvitav. Kuid selle teostamise võimalused juhtimisel olenevad suurel määral sellest, kui võrd ta peab oma kavade läbiviimisel arvestama vastast, tema tahet ja tegevust. Badogliole Negus vastasena ei kaalunud palju, sest itaallaste vaimu ja materjalne ülekaal tagas temale peagu absoluutselt võimalused juhtida operatsioone vastavalt oma „isiklikele kaalutlusile“. Teisugune vastane võib aga juhti sundida talitama sootu teisiti.

Järgnevalt marssal Badoglio iseloomustab Itaalia relvastatud jõude möödunud sõja nõuete valguses:

Itaalia relvastatud jõud, fašistliku natsiooni vaimusünnitus, harjutatud pealetungil- ja manööversõjaks paljude aastate jooksul, eriti aga sõjale eelnevail aastail, olid täielikult võimelised teotsema edukalt möödunud sõjas, mis oli oma iseloomult manööversõda. Hool, mida fašistlik režim on kandnud kaadri ja juhtkonna õpetamisel ja kasvatamisel, tasuti seal rikkalikult. Kuid palju jääb veel teha tulevikus. Tulevikusõjas kõik raskused ja ootamatused mitmekordistuvad sedamööda, kuidas kasvavad ja arenevad tehnilised ja mehaanilised võitlusabinõud.

Juhtkond, eriti kõrgem juhtkond, ei ole improviseeritav; teda tuleb harjutada ühtlaselt ja kindlalt.

Manööversõda ja liikuvõõda nõuab kõigilt juhtidelt, eriti aga vastutavate väekoondiste ülemailt, endausaldust ja vastutusrõõmu. Kuid ei saa olla vastutusrõõmu, kui ei ole rahuajal harjutud teotsema vabalt ja algatusrohkest. Kuid teotsemisvabadus ja individuaalne initsiatiiv võivad eriti rahuajal olla teravas vastuolus sõjaväelise distsipliiniga ja alistuvusnõuetega. On vajalik, et distsipliini mõistetak ja tunnetataks sügavalt ja kindlalt, et initsiatiiv teda ei riivaks. On vajalik, et subordinatsiooni nõudeis ei liialdataks, et ta koos distsipliini nõuetega ei hävitaks ära, vaid ümberpöörduvalt aitaks kujundada kindla iseloomuga juhte, sest ainult need on suutelised teotsema sõjaajal otsustavalt.

Juhtkonna kasvatamine on suur ja täh-

lis probleem, mis peab olema pandud õieti alates sõjakooliga, jätkudes tervel teenistuse ajal. See on parim alus julge lahingudoktriini rajamiseks sõjaväes.

Ülaltoodud mõtted, väljendatud vanema vastutava juhi poolt võiduka sõja värsketel kogemustel, vääriavad erilist tähelepanu kõigjal, kus tegeldakse juhtimise ja juhtkonna ettevalmistamise küsimustega.

Üldisi järeldusi.

Partisanisõja võimalusi Abessiinias. Vaadelnud Itaalia moodsalt relvastatud ja euroopaliselt juhitud ekspeditsioonikorpuse hävitavat lahingutööd Abessiinias, tekib tahtmatult ketserlik küsimus, mispärast see hävitustöö oli nii täiuslik ja sooritati nii lühikese ajaga? Kas mitte sellepärast, et abessiinlased ise lasksid end purustada ja hävitada. Nad koondusid lihedaiks hulkadeks ja kas tormasid siis oma viletsate relvadega itaallaste kuulipildujate ja suurtükkide otsa, või jäid passiivselt oma kohtadele. Mõlemal juhul oli tagajärg üks ja sama — koondatud hulkade massiline ja abitu häving moodsate relvade ees. Kui oletuste tegemine sõjaajalooliste sündmuste hindamisel ei maksa palju, tahaks siinkohal ometi küsida — mis oleks sündinud Abessiinias, kui Negus, ütleme, massistrateegija ja massitaktika asemel oleks alustanud võitlust sissetungijaga partisanisõja põhimõtteil? On huvitav märkida, et see küsimus Neguse peakorteris sõja algul on olnud koguni kaalulmisel. „Teated, mis sain,“ tähendab marssal Badoglio sel puhul, „kõnelesid vastase suurtest strateegilistest kavatsustest; teisalt saabus andmeid selle kohta, et mitmed euroopalised nõuandjad, kes olid rohkem teadlikud seisukorrast, olid Negusele soovitanud koguni loobuda suurtest operatsioonidest ja otsustavaist lahinguist ning alustada itaallastega väikesõda (guerilla). Üks rasidest (Ras Seyoum) olevat aga tähendanud sel puhul: „Neguse järglane peab sõda. Ta ei pea mitte „guerillat“ nagu mõni röövel.“ Toodust võib järeldada, et küsimus Neguse ja ta lähemate abiliste — raside — vahel oli arutusel ning et siingi ei suudetud tõsiasju kaaluda ja otsustada kaine mõistusega, vaid kaasamõjuvad olid rohkem isiklikku laadi tegurid. Loomulikult ei oleks ka partisanitegevus, mis Abessiinias maastikulisel pakub väga soodsaid võimalusi, päästnud Negust kaotusest. Kuid ta oleks võidu itaallastele teinud võrratult raskemaks. Teisalt eeldab aga ka väikesõda kindlat ja julget juh-

timist ning patriootiliselt meelestatud ja oma juhtide ümber koondunud julgeid meeskondi, keda peab toetama kogu rahvas. On vägagi küsitav, kuivõrd needki tingimused Abessiinias olid olemas, kuigi hilisemad andmed ajakirjanduses kõnelevad seal veel praegugi vähemalt kohaliku ilmega partisaanitegevusest itaallaste vastu.

Sõjapolitilisi järeldusi.

Strateegiliselt Mussolini võitis sõja mais 1936. Politiliselt see võit aga on veel seniajani sanktsioneerimata, sest uus Itaalia Impeerium on veel tunnustamata. Ka majanduslikult ei ole Abessiinia vallutamine senini veel mitte midagi andnud Itaaliale peale tohutute kulude, sest puuduvad külladased kapitalid selle maa loodusvarade ulatuslikumaks ekspluateerimiseks. Mussolini püüded saavutada oma vallutustele Abessiinias rahvusvahelist tunnustamist nurjusid kuni kõige viimase ajani länu ta tähtsaima vastase — Suur Briti — vastuseismisele. Politiline võitlus tõusva fašistliku Itaalia Impeeriumi ja Suur-Briti vahel ei lahtunud seega Abessiinia vallutamisega, vaid otse ümberpöörduvalt muutus veelgi pinevamaks ja teravamaks. Võitlus arenes mitte ainult diplomaatilisel väljal ja Genfis, vaid haaras koguni teraval kujul ajakirjandust ja läks isegi niikaugele, et Mussolini algatusel algas vastastikune vaenuline raadiopropaganda mõlema maa vahel araablaste ja teiste värviliste keskel. Võitluse põhjused Suur-Briti ja Itaalia vahel ei peitu mitte ainult Abessiinias, vaid seal on terve kompleks lahendamata probleeme, üks keerukam teisest. Suur-Briti poliitilist joont nende suhtes kuni viimase ajani võis määrata mõttega „wait and see“ (oota ja vaata), mis oli täielises kok-

kukõlas ta üldiste seisukohtadega ja selle relvastumisprotsessiga, mida see suurriik praegu on teostamas. Kuid selles Inglismaa poliitilises joones näib viimasel ajal Edeni lahkumisega olevat sündinud teatav murrang. Selgitades 21. veebr. s. a. alamkojas Edeni lahkumise põhjusi, kes viivitas läbirääkimiste algamisega Itaaliaga, inglise peaminister Chamberlain tähendas muuseas, et kui Inglismaa poleks olnud nõus kohesteks läbirääkimisteks Itaaliaga, siis tagajärg oleks olnud kohutav ja britivaenlikkus Itaalias oleks tõusnud piirini, kus sõda Itaalia ja Inglismaa vahel oleks muutunud välditamatuks.

Õeldud inglise vastutava riigimehe suu läbi, need sõnad avastasid jälle kord väga dramaatilisel kujul Inglise-Itaalia vaheliste suhete telgitagused, nagu need on arenenud viimasel ajal. Itaalia-Abessiinia sõda oli see, mis Edeni paar aastat tagasi tõi välisministriks, ja sõjatont oli see, mis ta nüüd sundis lahkuma näitelavalt. On see tont reaalne või bluff? Kumb see ka ei oleks, sõjaväelises keeles võime teda igal juhul nimetada: relvastatud valmisolek sõjaks — reaalne või ettekujutatav, pole tähtis. Oluline on, et see trump, nagu Abessiinia sõja alateski, on endiselt Mussolini käes ning et ta on jälle avaldamas oma mõju Londonile. Mussolini positsioon vahepeal on tunduvalt tugevnenud lähenemisega Saksamaale ja mõnevõrra koguni Jaapanile. Kõik see lubab eeldada, et Mussolinilt kaua igatsetud impeeriumi tunnustamine rahvusvaheliselt ühes tuseda kaasavara ligiandmisega Londoni City poolt teostub lähemal ajal. Kas aga need sammud tõesti annavad Euroopale ja Inglismaale igatsetud rahu- ja kindlustunde, nagu eeldab Chamberlain, seda peab näitama alles tulevik.

Skandinaavia koostöö püüded riigikaitse alal ajakirjanduse valgustusel.

„Valmisolek, mida ei ole tarvis rakendada, on parem kui improvisatsioon, milleks häda ise sunnib.“

Nii iseloomustas Rootsi välisminister Sandler mõne aja eest seda hoogsat tegevust, mis Rootsis nüüd riigikaitse tugevdamiseks käimas on.

Riigiasjade juhtimine seisab Rootsis juba pikemat aega sotsialistide käes, keda

talupoegadeerakond toetab. Sotsialistid on teatavasti põhimõtteliselt sõja vastu ja seepärast on nad püüdnud oma erakondliku arengu kestes peagu kõikjal sõjaväe kulude vastu seista, pidades sõda vaid kapitalistliku maailmakorra nähtuseks. Kuid isegi on põhimõtte ja teine asi on elu. Kui võit ja vastutus sotsialistide kätte läheb, nagu on lugu Skandinaavias nüüdisajal, ei

pääse riigikaitsest mööda vaid põhimõttele sõnadega. „Ses ebatäiuslikus maailmas on ka vabadusel oma hind,“ ütleb üks rootsi leht, ja see vaade näib rootsi seltskonnas olevat nüüd valdavalt mõjule pääsenud.

Hulk aastaid pärast maailmasõda elas rootsi rahvas kaunis kindlas usus, et tal ei ole väljaspoolt mingit hädaohu karta. „Mitte ial enam sõda!“ sai üldiseks hüüdsõnaks sellest hetkest, kui 11. novembril 1918. aastal vaherahu sõlmiti.

„Idülliline rahu, mis Balti mere kohal valitses, on täiesti kadunud,“ lausus hiljuti mõjukas rootsi leht „Svenska Dagbladet“. Ja sel arvamisel näib nüüd kogu rootsi rahvas olevat — juba enne, kui praegune Inglise peaminister seletas, et Rahvasteliit ei suuda kellelegi julgeolekut kindlustada.

Harva on rootsi ajakirjandus nii suure huviga riigikaitse küsimust arutanud nagu nüüd. Asi leiab seltskonnas suurt vastukõla, sest vabadust ja iseseisvust peab iga rootslane ülimalt väärtuseks. Kuna nüüd kõigis ringkondades on usk kadunud, et mingi väline jõud — olgu Rahvasteliit või ka mõned suurriigid — võiks Rootsi iseseisvust kaitsata ja kindlustada, siis loodetakse siin vaid oma enda jõule. Küsimus seisab vaid selles, kuidas seda jõudu kõige otstarbekamalt ja tõhusamalt maa kaitseks kasutada.

Esimeseks nõudeks sõjas on füüsiliselt ja vaimselt tugev meeskond. Ei aita parimigi relvastus ja varustus midagi, kui meeskond on nõrk.

Kehalisele kasvatusale pannakse Rootsis juba ammu suurt rõhku, kuid siiski leitakse, et siin on palju puudusi, peamiselt kooliealiste laste toitluse ja osalt ka tervishoiu suhtes. Leitakse, et kuigi Rootsis ei saa kõnelda otse alatoitlusest, on karta, et laste nüüdne toitmisviis, mille juures hommikueineks on vaid kohv ja võileivad, pikapeale rahvale nõrgendavalt mõjub. Sellise toitmisviisi on tekitanud linn, mis oma pahed ka maale edasi kannab. Seisukorra parandamiseks kavatseb valitsus tuleva aasta kohta 6 miljonit krooni katseks eelarvesse võtta, et koolilaste toitmist ja ka riistust otstarbekamaks teha, muidugi kehvemates perekondades.

Niisamuti on kavatsusel kogu rahva tarvis laiaulatuslikku hambaarvite korraldust sisse seada. On nimelt selgusele jõutud, et halvad hambad rahva tervislikku seisukorda tugevasti halvendavad.

On mitmesuguseid muidki kavatsusi, et rahva füüsilist jõudu suurendada, sest arvatakse, et kui kord sõda tuleb, siis nõuab see

rahvalt äärmist pingutust kehaliselt kui ka vaimliselt.

Tähelepanu väärrib veel juhtkonna küsimus. Ehkki tunnistatakse kaunis üldiselt, et rootsi sõjaväe juhtkond on oma vaimulaadilt küllalt demokraatlik, on nüüd aga mõnedes ringkondades mõte tekkinud, et peaks leitama võimalusi, kuidas kehvemate inimeste poegadele teed ohvitseriks saamiseks kergendada. Nüüd tulevat ohvitserkond peamiselt jõukamate ringkondadest. See küsimus, mis hiljuti üles kerkis, leiab rootsi ajakirjanduses elavat vastukaja ja mõtet peetakse üldiselt õigeks, kuid jällegi seisab peasi selles, kuidas mõtet teostada. Võib-olla on siin kõige enam õigus mõjuval vabameelsel lehel „Dagens Nyheteril“, mis nõuab, et kõigepealt tuleks ohvitseride majanduslikku seisukorda parandada. Ohvitseride palgad on nüüd suhteliselt nii madalad, et kehvadele inimestele eriti meelitatav ei olegi sõjaväeteenistusse astuda.

Teiseks tähtsaks tingimuseks sõjas on relvastus. Sel alal näib eriti Rootsis hoogne töö käimas olevat. Nähtavasti tahab ta võimalikult kõigil relvastusaladel lühikese ajaga järele jõuda, kui ta on maha jäänud. Nii väidab inglise leht „Times“, et Rootsis on praegu vaikne ja rahulik, kuid sihikindel töö õhurelva täiendamiseks käimas, ja ei ole kahtlust, et mõne aja järele on Rootsi lennuvägi põhjamaade kõige tugevam.

Niisamuti tahetakse mereväge uuendada. Kavatsusel on ehitada neli tugevasti soomustatud rannakaitse lahingulaeva, mis oleksid relvastatud nelja 25 cm ja kuue 12 cm suurtükiga. Viimased oleksid ühtlasi õhutõrje relvadeks, kuigi peale selle oleks seks otstarbekas ka vähemaid suurtükke.

Edasi tahetakse ehitada 1—2 ristlejat ja 4 mootortorpeedopaati. Allveelaevade arv jääks endiselt 10-le.

Suurt rõhku pannakse viimasel ajal ka motoriseerimisele. Sel alal tehakse järjest mitmekesiseid katseid.

Niisamuti tehakse vajalisi ettevalmistusi õhurünnakute tõrjumiseks ja nende mõju vähendamiseks. Ses suhtes aitab seltskond ise kaunis tublisti kaasa. Nii kavatseb Göteborgi kohaliku õhukaitse jaoks 1,2 miljonit krooni.

Ka Norra on asi saanud liikuma. Norra sõjavägi on suhteliselt õige väike ja teenistusaeg väga lühike. Norra sotsialistid on oma vaadetelt radikaalsemad kui rootsi omad, seepärast seisavad nad põhimõtteliselt kõige vastu, mis sõjaga ühenduses on. Kuid viimase aja sündmused on norralasigi pannud oma seisukorra üle vei-

Sõjaväeametnik

Bernhard-Johannes Moik VR I/3 50-aastane.

12. märtsil s. a. sai sõjaväeametnik Bernhard-Johannes Moik 50-aastaseks.

Juubilar on pärit Virumaalt Salla vallast, sündinud 12. 03. 1888. Pärast algkooli lõpetamist õiendas Petrogradi VII gümnaasiumi juures eksternina katsed II järgu vabatahtliku õigustele. Võttis osa maailmasõjas võitlustest austerlaste ja sakslaste vastu. Teenis rahvusliku Eesti Jalaväediviisi Staabis ja hiljem Eesti Sõjaväe Staabis. Eesti Vabadussõja puhkedes määrati 1. Diviisi Staabi majandusosakonna adjutandiks, kust varsti viidi üle Peastaabi komandandi jaoskonda asjaajajaks. Sellel ametikohal teenides võttis vabatahtlikult osa 4. Jalaväepolgu koosseisus lahingutest 1918. a. detsembri lõpust kuni järgmise aasta veebruari keskpaigani.

Sõjaaegseks sõjaväeametnikuks ülendati märtsis 1918 ja sõjaväeametnikuks nimetati 24. veebruaril 1923. Vabadussõjas

Sv.-ametnik B. Moik I/3.

ülesnäidatud teenete eest on talle annetatud I liigi 3. järgu Vabaduse Rist.

Oma ametialal on sõjaväeametnik Moik suurte kogemustega ja eeskujulikult hoolas töötajad. Ühtlasi tunnevad teda kaasteenijad kui ausat ja igati vastutulelikku inimest.

Soovime juubilarile tema täismeheikka jõudmise puhul palju õnne ja helget tulevikku.

di enam järele mõtlema, ja seltskonnas tundub suuremat huvi riigikaitse küsimuste vastu. On hakatud vähehaaval ka sõjaväe tügevdamise, peamiselt relvastuse suhtes.

Erinev on Taani seisukoht. Temale on õieti hädaoht kõige lähemal — väidavad rootslased —, aga Taani hoolitseb suhteliselt kõige vähem oma riigikaitse kõvendamise eest, kuigi ka tema on seda viimasel ajal omajagu teinud.

Kolmandaks tähtsaks tingimuseks — sõja pidamiseks, niisamuti ka üldse sõja korral, isegi kui õnnestub erapooletuks jääda — on majanduslik tugevus.

Ses suhtes on huvitav Rootsi peaministri Hanssoni seletus, mis ta mõne aja eest „Times“i kaastöölisele andis:

„Võivad tekkida olukorrad, kus meie peame kaaluma korraldada oma majandusliku elu niiviisi, et Skandinaavia riikide ripuvus välississeveost oleks nii väike kui vähegi võimalik. Iga üksiku Skandinaavia riigi puutumatus ja heaolu on ja peaks olema meie kõikide ühine huvi.“

Siin on tähendatud suurele küsimusele, mida kogu Skandinaavias juba mõnda aega elavalt arutatakse, nimelt sõjalisele koostööle nelja põhja riigi vahel, Soome kaasa arvatud.

Küsimus on selgesti ära märgitud „Social-Demokraten“i tähendusega:

„Välisministri seletus, mis ta riigipäeval andis põhjamaade valmisolekutööst, tekitas vastukõla ajakirjanduses niisamuti nagu riigipäevalgi, ja on ilmne, et Rootsis kõikjal selle mõttega tegeldakse. Välisminister ei seletanud lähemalt, mis ta otse mõtleb sõnaga „valmisolekutöö“, mis peaks võima tugevdada meie püüdu kindlustada põhjamaade rahvastele rahu, rahvuslikku vabadust ja iseseisvust. Kuid siin on paratamatu järeldus, et sellise töö juures ei saa jätta tähele panemata välispoliitilise ja sõjapolitiitilise koostöö tähtsust.“

Mis sotsialistlik leht ettevaatlikult ütleb, seda nõuab sotsialistlik rahvasaadik — kes muide oma erakonna pahemasse tiiba kuulub — Fredrik Ström otseselt ja järsult, nimelt põhjamaade sõjalise sõlmimist. Ja tundub, et teda toetavad ses suhtes mitte ainult kõik kodanlikud erakonnad ühel meelel, vaid ka ta oma erakonna-kaaslased.

Kõigi nende rohkearvuliste arutuste põhjal, mis ses asjas rootsi ajakirjanduses lakamatult kestavad, võib päris kindlasti väita, et Rootsi on valmis sõjaliseks koostööks teiste põhjamaadega, et nende maade vabadust ja iseseisvust ühisel jõul kaitsta, kui selleks peaks tarvidus tulema.

Mis puutub Soomesse, siis seisab ta pidevas koostöös Skandinaaviaga mitmetel aladel. On tõenäoline, et tema huvide vastu ei käiks ka koostöö riigikaitse alal, kui selline koostöö Skandinaavias loodaks.

Kuna Rootsis vaevalt keegi sõjalise koostöö vastu teiste põhjamaade riikidega põhimõtteliselt seisab — vahel tuleb siin küll kuuldavale kahtlusi selles, kas on võimalik asja tegelikult korraldada ja kas ei võtaks Rootsi endale liiga suurt koormat —, näivad Taanis mitte ainult sotsialistid, vaid ka kodanlikud radikaalsed ringkonnad sõjaliidu vastu olevat. Jääb mulje, nagu ei usuks nad väikeriikide võimesse end isegi ühendatud jõul kaitsta ja nagu ärritaks sõjaliit nende vahel asjatult mõningaid suurriike. Nähtavasti panevad nad oma lootuse ainult suurriikidele, nagu need maailmasõjas lõpuks Belgia päästisid. Selle peale aga tähendavad rootslased, et kui Saksamaa oleks võitnud, siis oleks Belgia saatus hoopis teine olnud, ja kui Belgia oleks enne maailmasõda olnud riigikaitseks paremini ette valmistatud, siis oleks ta suutnud oma erapooletuse kaitseks palju rohkem korda saata. On küsitav, kas sakslased oleksid siis üldse usaldanud Belgiasse sisse tungida, kui nendele Belgia kogu hästi relvastatud rahvas oleks vastas seisnud.

Niipalju kui taani pahempoolsete lehtede arutlusist võib mõista, ei usu nad, et uue Euroopa sõja korral ükski suurriik huvitatud oleks Taanimaale sisse tungima. Saksamaale on parem — nagu selgus ka maailmasõja ajal — endale rohkem aknaid ja uksi väljapoole lahti jätta. Taanima okupeerimine nõuaks sakslastelt kaunis suure väe kinnipanekut, ei annaks aga mingit kasu, kui nad merel valitsejad ei ole, vaid vastupidi, otse kahju.

Niisamuti vähe mõtet oleks teistel läänesuurriikidel Taanit okupeerida.

Mis puutub Venemaalasse, siis vaevalt saavutab ta Balti merel kunagi ülevõimu, ilma selleta aga on tal võimatu Taanile hädaohtlikuks muutuda.

Teispoolt aga tähendatakse, et sõja puhul võib tekkida olukord, kus püütakse väljast-

poolt Balti merre sisse tungida, ja siis kerkitab Taanil otsekohe erapooletuse kaitsmise küsimus päevakorrale. Niisamuti võib väga kergesti tekkida olukord, kus Saksamaal on äärmiselt tähtis oma vastaste sissetungimist Balti merre takistada ja kus talle maailmasõjas seks otstarbeks kasutatud abinõudest ei jätku. Tulevikusõda, kus võideldakse maal, merel ja õhus, on kahtlemata väga pingjas, ja siis ei ole võimatu, et sakslastele kasulik näib „Taani aknaid ja uksi omalt poolt kinni lüüa.“ Üldse on ju tuntud tõde, mida nõrgem mõne riigi kaitse on, seda kergemini ründavad teda ta naabrid, kui see milgi põhjusel nende huvides seisab.

Nii valitsevad Taanis, nagu Norraski, veel kõvad vastuolud põhjamaade sõjaliidu küsimuses. Enamus ei näi seda mõtet veel pooldavat, kuigi Norras venelaste agra-tegevus Murmanis — kummituslennukid — näib hakkavat järjest enam muret tekitama. Tõenäoliselt saab siin riigikaitse koostöö mõte nüüd vähehaaval omasemaks ja kodusemaks.

Mis puutub Taanisse, siis võib siin vaadete muutus rahva laialistes hulkades vaevalt järsku sündida, kui selleks ei juhtu mõned erakordsed sündmused põhjust andma. Kuid ometi näib siingi sõjaliidu küsimus inimesi hakkavat rohkem huvitama, olgugi esiotsa vaid ses mõttes, et temast avalikult enam kõneldakse.

Kuna Taani on sõjalise koostöö suhtes esiotsa täiesti külm, siis tuleb Rootsis arvamisi kuuldavale, et Taani jäetagu sellest liidust lihtsalt kõrvale. Seda enam, et Taani iseseisvuse kaitsmine, mis küll ka teistele põhjamaadele tähtis on, põhjamaade sõjaliidule kõige raskemaks ülesandeks oleks. Norrat loodetakse siiski võivat kergemini kaasa tõmmata, sest et Norras võimalikku hädaohtu paremini mõistetakse kui Taanis.

Mis puutub asja tegelikusse küljesse, siis ei salata ka Rootsis, et siin palju raskusi ees seisab. Kuid niisamuti ollakse kindlad, et nendest raskustest võib üle saada, kui kava teostamisele asutakse.

Ho.

Viljandimaa

sõjaajalooliselt ordu ja Poola ajal.

Dr. H. Sepp.

Viljandimaa sõjalised sündmused keskajal olenesid 15. sajandi Vana-Liivimaa vaenu-likkudest naabruskondadest, nii lõunas kui ka idas. Keskaegse Liivimaa sõjaline aktiiviteet oli suunatud esijoones lõunas leedulaste ja idas Pihkva linnriigi vastu. Leedu vallutamine oli ordule õige eluliseks küsimuseks, seda enam, et vahvad samogiidlased suutsid enam-vähem säilitada iseisivsust või püsida kontaktis Leedu riigiga, mis juba 14. sajandil kujunes tugevaks riigiks. Loomulikult polnud siis lõunas mitte ainsaks pealetungijõuks ainult ordu, vaid korduvalt ka leedulased. Püsivalt surusid sakslased Liivimaalt peale ka Pihkvale, kuid ka Pihkva omalt poolt sooritas retki Liivimaale, kuid Pihkva retkede ulatus ei küündinud Latgalias leiduvatest ordu ja peapiiskopimaadest palju kaugemale; Eesti alal soikusid pihkvalaste pealetungid Tartu piiskopkonnas, ulatudes kõige enam Otepääni, kõige enam siis Lõuna-Tartumaal. Jõurikkamad ja hoogsamad olid aga leedulaste pealetungid, kus need ulatusid üle Läti ala Edela- ja Lääne-Eesti alalegi, neist riivati Viljandimaa edela osa, Pärnu-Läänemaa ja isegi Saaremaa. Kuid leedulaste pealetungid ei kestnud kauemini kui 14. sajandi keskpaigani, siis kõitsid Leedut teised ülesanded. Sõjategevuse ulatumine Viljandimaale oli seoses suuremate sündmuste komplektidega, nagu 1297. a. Riia ja ordu vahel lahtipuhkenud kodusõda, kus Riia liitlasena esinesid võitluse algja lõppfaasil 14. sajandi kahekümnendates aastates ka leedulased. Leedulaste osavõtt tähistas ordu alade rasket rüüstamist, millest ei pääsnud ka Viljandimaa edela osa ordu alad. Leedulaste rüüstretked ulatusid Viljandimaale 1298. ja 1329. aastal. Esiimesel aastal ulatub see retk Karksinini, põhjalikum on aga hävitus viimase retke aegu, kui see ulatub Paistu ja Tarvastuni.

Need olid aga viimased leedulaste retked, mis ulatusid Viljandimaale. 1343. aasta sündmuste aegu lokaliseerus leedulaste pealetung Põhja-Lätis, peapiiskopkonna ja ordu lääne ja maa keskosas asetsevatel aladel.

Uus ja raskem ajastu algas Viljandimaale 15. sajandi teisel poolel. Ida-Euroopas oli kujunemas Liivimaa tulevikule

nii pahaendeline riikliku korra ümbermoodustamine. Moskva vürstiriik oli vägivaldsel teel ühendamas osariike ja sirutas oma käed sealt edasi läände, loode- ja põhjapoolse, Poola-Leedu, orduriigi ja Soome-Rootsi vastu kus veetlevate eesmärkidena muuseas kangastusid jõuka Pihkva linnriigi ja veel jõukama laia maaalalise Novgorodi linnriigi maade anastamine, sealt edasi kiskus kaasa Läänemere lõunarannik, esijoones Soome laheäärsed maad, Soome lahest lõuna ja põhja pool. Kui Moskva suurvürst 1481. aastal abistas Pihkvat, siis polnud Liivimaa küll veel Moskva programmis, kuid peaasi seisis selles, et Moskva abivägede tõttu hoop Liivimaale 1481. a. oli endisest palju tugevam ja see hoop ei piirdunud mitte ainult Liivimaa ida osaga, nagu Pihkva maaretkede aegu, vaid ulatus nüüd kaugemale, puudutades ka maa elulisi keskosi, ühes sellega ka valusamaid ja elusamaid kohti. 1481. aasta sõjaretk toimus järgmiselt: Pihkva palvel tulid temale appi Ivan Obolenski ja Ivan Bulgaki juhatusel suuremad abiväed. Peale selle kui Pihkvas olid ühinenud moskvalaste, novgorodlaste ja pihkvalaste sõjajõud, tungisid venelased 21. veebruaril kolmes kohas Liivimaale. Peavägi Moskva vojevoodi ja Novgorodi asehalduri Šuiski juhatusel suundus Valga peale ja sealt edasi, katkestades sideme maa lõuna- ja põhja osa vahel. Mõlemad abiväed kindlustasid peaväe tiibu ja taganemisteid seega, et üks tungis Tartu piiskopkonda, teine Liivimaale Marienburgi kaudu. Ordumeister Bernd von der Borch koondades enese juurde väge, püüdis luua sidet maa põhjaosaga, puutus 28. veebruaril Karksi juures venelastega kokku ja pidi Šuiski poolt tagaetuna tagasi tõmbuma Võndu. Venelased rüüstasid maad nelja nädala jooksul. Venelased piirasid ka Viljandi sisse 1. märtsil 1481. aastal. Lossi piiramine ei õnnestunud. Seda olevat juhtinud tol ajal Vene teenistuses olev itaallane Rudolf Fioraventa, kes oli loonud Vene kahurväe pargi. Ta püüdis Viljandi lossi mineerida, kuid sai selle juures surma püssirohu miini läbi. Viljandi linna siiski venelased vallutasid, kusjuures majad maha põletati. Venelaste kätte sattus ka Tarvastu loss, Karksi alev ja Ruhja. Oma aru-

andes kõrgemeistrile (14. aprillil 1481. a.) loendas ordumeister vaenlase poolt kahju saanud piirkondade hulka ka Karksi, Paisit ja Viljandi.

Igatahes näitas uus venelaste pealetung, kui hädaohtliku suuna võib edaspidi omada ida hädaoht. Ida hädaohu suurust arvestas juba Berd von der Borch eelkäija ordumeister Wolthus von der Herse, kes püüdis ordu residentsi Võnnust üle viia Viljandisse, et siit peale suurema tähelepanuga ida hädaohtu silmas pidades, milline kavatsus vastas täiesti uuele poliitilisele olukorrale idas. Kuid Herse püüdes läbi viia orduvõimu suuremat kontsentratsiooni, sattus tugevale opositsioonile, mis tema kukutas. Sattudes vangis ta lõpetas oma elupäevad vanglas. Tema järglane Bernd von der Borch, kes 1481. aastal juhtis maa kaitset, sai nüüd valusa õppetunni venelastelt. Sattudes uuesti suurde hädaohtliku konfliktis Riiga, kandis orduvägi raskeid kaotusi ja Bernd von der Borch tagandati ametist. Riia vastases võitluses küpses uus suurim orduvägede juht Vana-Liivimaa kestusel Volter von Plettenberg, kes kasutades mineviku kogemusi Vene hädaohtudest, samuti ka Riia vastases võitlusest suutis tõhusamalt organiseerida maa kaitset. Uuesti sattus Viljandi raskesti sõjahädaohtu venelaste pealetungi aegu ordumeister Volter von Plettenbergi ajal aastal 1501. Pärast seda kui Plettenberg oli lõõnud Pihkvamaal Seritsa jõel venelasi ja võtnud Ostrovi, kuid haigestunult taganenud Liivimaale, tungisid hilis-sügisel venelased kolme väega peale, minnes Võnnuni. Jällegi sai Viljandimaa kannatada. Kannatada sai Tarkvastu ja muidugi teised Viljandimaa piirkonnad, sest venelased rüüstasid peale lõuna-Eesti ka Järva ja Virumaad.

Peale Plettenbergi sõdasid nautis maa rahu enam kui viiekümne aasta jooksul. Sõda algas a. 1558. Kevad-talvise retke aegu kannatas esijoonel maa ida osa Tartu piiskopkond ja Virumaa, kuid ei pääsenud siiski ka mitte Viljandi ja Järvamaa. Viljandimaast kannatas Põltsamaa piirkond.

Hoopis raskemaks kujunes olukord, kui venelased peale põhjalikumaid ettevalmistusi sama aasta suvel vallutasid Ida-Eesti ala tähtsamate Vana-Liivimaa ida kindlustega, Tartu piiskopile kuuluva Tartu ja ordule kuuluva ülitähtsa Narva jõe barjääri Narva. Venelased ulatasid tõsisemalt oma katsesarved Paideni, suutes seda siiski mitte võtta. Ka Põltsamaa langeb venelaste kätte.

Tähtis ja pahaendeline oli see, et venelased olid saanud kindla jalatalla aluse maal, kust nad võisid tarbekorral oma võitused lääne suunas arendada. Nüüd oli neil kindel baas maal, kus nad võisid kiirel korral teostada luuret ja organiseerida maa vallutamist.

Siiski jäi suurem pealetung 1560. aastaks. Ettevalmistused rüüste- ja luuretegevusega kestvad pidevalt. See toimub Viljandi lõunapoolses naabruses Helme, Härgmäe, Trikata ja osalt ka Viljandimaa piirkonnas, Viljandi ja Karksi ümbruskonnas. Venelased asuvad talvel Väike-Emajõe taha. Ordumeister Vilhelm von Fürstenberg on ettevaatlik, ta laseb aprillikuu algul eelmisel talvel ehitatud silla Pikasillal hävitada. Ei möödu kuudki, kui venelased ehitavad purustatud silla asemele Väike-Emajõe kaks uut silda. Ühe arvatavasti Pikasillale või Rooba parve kohale, teise Tallistesse. Pärast sildade valmimist sagenesid venelaste rüüste- ja luuresalgad.

Pärast seda kui Vene ettevalmistused olid lõppenud, algas sõjategevus. Peaesmärgiks oli muidugi tähtsama Vana-Liivimaa keskosa tugipunkti, Viljandi, vallutamine, kuid ühes sellega ka Vana-Liivimaa sõjavägede lõplik purustamine.

Juulikuus hakkab vägi liikuma, peasõjavägi läheneb Viljandile Võrtsjärvest põhja poolt, kahurid viiakse Viljandi alla osalt veetee kaudu. Ette saadetakse vürst Barbatini, et katkestada Viljandi sidet merega. Oli kuuldud, et enne piiramist püüab ordumeister Gotthard von Kettler saata raskeid kahureid Haapsallu. Barbatini tee läks lõuna poolt Valga, Härgmäe, Karksi, Helme kaudu ja läbistas Härgmäe ümbruskonna. Barbatini löi Oomulisi ordumarssal Schell von Belli. (2. augustil.)

Oomuli lahinguga oli otsustavalt välja löödud Vana-Liivimaa välivägi ja Vene väel avanes nüüd õige soodus ja vaba rüüsteretgevus, rüüsteretki sooritati Võnnuni, Pärnuni ja Läänemaale. Peale Oomuli lahingut liikus ka Barbatini vägi Viljandi alla, kohates seal Kurbski juhatusel olevat peaväge. Kettleri katse koondada Võnnu ümbruskonda hertsog Magnuse ja Poola väe kontingente Viljandi abistamiseks ei õnnestunud. Magnus ja poolakad hoiduvad võitlusest venelastega, kes sel kombel saavad vaba voli Viljandi piiramiseks ja sealt rüüsteretkede ettevõtmiseks, mis Eesti alal ulatuvad Saarde kihelkonnani ja Läti alal Suntazini (Sunzel). Viljandi piiramine toimub venelastele tagajärjekalt. Viljandi komtuurile, endisele ordumeister Fürsten-

bergile, kes tagandati ordumeistri ametist Kettleri ja Poola partei mõjul 1559. a., langes Viljandi kaitse. Viljandi piiramine algas 4. augustil. Kodanikele polnud see ootamata. Viljandi loss oli üks maa paremaid. Venelased olid laastanud Viljandi ümbruskonda juba varem, juba veebruarikuus Vana- ja Uue-Võidumaad, jaanipäeva aegu Vastemõisat. 4. augustil hakkas Kurbski kantse ehitama, lähenedes peagu kiviheite kauguseni põhja poolt linnamüüridele. Esimene pommitamine kestis 11-dast augustist alates viis päeva, ilma et linnale kahju oleks sündinud. Kodanikkude lippkond pani vahvalt vastu Pika-Hermanni tornis. 17. augusti öösel lendasid rasked kivi- ja tulepommid linna, mis linna peagi muutsid leekide ohvriks — ainult 5—6 kivist maja Jaani kiriku juures jäi järele, ka säilisid kolm linna kirikut. 18-dal augustil kutsus Fürstenberg landesknechtid kokku, nende hulgas valitses rahulolematust. Viljandi linn langes 21. augustil ja 22. augustil ka loss. Vana ordumeister viidi vangi. Viljandi ühes ümbruskonnaga sai Vene vojevoodkonnaks. Esimeseks vojevoodiks sai Aleksei Adašev; pea langes see tsaari viha alla ja sellele järgnesid teised isikud.

Viljandimaa ordulossidest vallutasid venelased ka Tarvastu, Karksi jääb siiski võtmata, mis ei jää mõju avaldamata Karksi lossi edaspidisele saatusele, ta satub seetõttu erilisel teravalt edaspidise sõja keerisesse, mängides osa Rootsi kuninga Erik XIV ja tema venna vahelistes sekeldustes, Rootsi ja Poola vahelistes võitlustes ja samuti ka Rootsi-Vene vahelistes võitlustes.

Vana-Liivimaa lõplik kokkuvarisemine 1561. aastal toob kaasa hoopis uue riikliku kuuluvuse konstruktsiooni: Vana-Liivimaa riigi kehand killustati mitme suurvõimu vahel. Rootsi kinnitas juba selle aluse Tallinnas ja arendas toetudes sellele oma maid Ida-Baltikumis, Saare-Lääne piiskop Magnus, Taani kuninga Frederik II vend, saab Saare ja Läänemaa, Vana-Liivimaa keskosad alistuvad Poola-Leedule, kuid siin ulatub Vene okupatsiooni ala ida osadest edasigi, kuna ka Viljandimaa on nende käes. Kuramaa läheb hertsogriigina Poola ülemvalitsuse alla ja Riia linn jääb esialgu vabaks.

Ükski neist uutest võimudest ei rahuldu seniste saavutistega. Rootsi võis pretendeerida venelaste poolt okupeeritud Virumaale, Poola-Leedu jälle venelaste poolt

okupeeritud sellele Vilnos alistunud maa alale. Kui Rootsi, Poola ja Taani prentsioonid ja vahekorrad tingivad võitluse pearakuse esialgse ümberkandmise Vana-Liivimaa lääne ja osalt keskossa, kuna Vene esialgu jääb oma valdustes Eesti alal segamatuks.

Sõjalisest seisukohast omas tol ajal Viljandimaa, nagu see juba varemgi oli olnud, eriti tähtsa seisukoha, kulgesid ju Lõuna-Eesti alalt Põhja-Eesti alale kolm tähtsat strateegilist teed: 1) Pärnu kohalt üle Pärnu jõe, 2) Viljandist ja 3) Tartust mööda. Kaks neist ja nimelt teed Viljandi ja Tartu kaudu olid okupeeritud venelaste poolt. Sel oli ka oma tähtsus Rootsi-Poola vahelises võitluses, Eesti ja Põhja-Läti ala lääne osa. Vastastikused Poola ja Rootsi vahelised jõupingutused võisid toimuda ainult ühe sõjatee abiga ja Vene okupatsioon takistas sõjalist tegevust venelaste käes olevate teede abiga.

Rootsi-Poola sõjategevuse kestusel 1562 — 1570 jäi Viljandimaa olukord võrdlemisi rahulikuks, kaasa arvamata Karksi lossilään, mille alla kuulus ka Viljandimaa osi (Paistu). Kui Eerik XIV vend Johan kosis Poola kuninga Sigismund II Augusti õe Katariina ja laenas viimasele raha, saades vastutasuks Vana-Liivimaal seitse lossi, nende hulgas ka Karksi ja Helme. Ta andis need valitseda kellelegi Johann von Artztile. Kui hertsog Johann 1563. a. suvel sattus venna kätte vangi ja tema saatus sellega näis otsustatud olevat, katsus tema usaldusmees Liivimaal oma isanda kulul sellest kasu saada, — ta lubas venelastele lossi välja anda, et vastutasuks saada Helme lossi pärandatavaks valduseks. See kokkulepe, mille Vene asehaldur Tartus vastu võttis, ebaõnnestus aga saksa soost garnisoni vastuseisu tõttu. Krahvi vangistasid temale allujad, ta viidi Riiga, mille järgi enamik Johani pandilossidest läks poolakate kätte tagasi. Kuid Karksi võtsid 7. augustil 1563. a. rootslased. Lossi komandandiks sai soomlane Torsten Henriks-son, lossi alla kuulusid siis ka Alistekunda ja Paistekunda, s. o. Paistu, Halliste ja Karksi kihelkond. Poolakad püüdsid Karksit vallutada, kuid Torsten Henriks-son löi neid korduvalt tagasi. Karksi seisukord läks aga hoopis halvemaks 1565. a.; pärast seda kui poolakad anastasid rootslastelt Pärnu. Seega oli Karksi lossi piirkond Rootsile kuuluvatest aladest eraldatud ja Karksi kaitsmine läks raskemaks.

(Järgneb.)

Mõnda õhuvalitsemisest.

Major H. Kitvell.

Õhujõudude lahingutegevus toimub oma maa- või merejõudude huvides, kas abistades neid lahinguülesannete täitmisel või sooritades iseseisvaid operatsioone kogu sõjakäigu mõjutamiseks. Nii ühel kui teisel juhul peavad õhujõud looma sellise olukorra, et nad suudaksid täita neile esitatavaid lahinguülesandeid. Tähendab, vaatamata vastase õhujõudude ja õhukaitse vahendite vastutegevusele peab luurelennuvägi võima hankida vajalikke luureandmeid ning lahingulennuvägi peab suutma rünnata selleks valitud objekte. Samal ajal on õhujõudude alaliseks ülesandeks vastase õhujõudude analoogilise tegevuse takistamine.

Saavutanud sellise olukorra, omatakse ka õhuvalitsemist. Kuid siin peab kohe juurde lisama, et absoluutset õhuvalitsemist ei saa olla. Lennuki võime liikuda kolmes dimensioonis, raskus avastada õhusviibivat lennukit teiselt lendavalt lennukilt, õine tegevus, kus kallaletungivad lennukid on kaitsja hävitajaile nähtavad vaid helgiheitja valguse piires, niitev lend, lend suuril kõrgusil, pilvituse kasutamine varjumiseks, võitlusalennuväe mõne minuti võrra hilinev väljalend — kõik need asjaolud kokkuvõetult loovad olukorra, mis teeb võimalikuks vastase lennukite liiklemise absoluutse lõpetamise.

Isegi juhul, kui ühel vastaseist lennuvägi puudub, suudab ta oma maapealsete vahenditega ikkagi teataval määral takistada vastaspoole lennuväe tegevust. Seda tõendas Maroko sõda 1925.—1926. a. ja hiljutine Abessiinia vallutamine Itaalia poolt, kus nii riffidel kui ka abessiinlastel küll lennuvägi puudus, kuid kus siiski nii prantsuse kui ka itaalia lennuvägi kandis teatud kaotusi.

On tuntud kaks mõistet: õhuvalitsemine ja õhuülekaal.

Õhuvalitsemine tähendab, et õhujõud suudavad täita omi põhiülesandeid maapealsete vägede huvides kui ka sooritada iseseisvaid operatsioone, mitte andes samasid võimalusi vastase õhujõududele. Järelikult iseloomustab õhuvalitsemist võimalus vastava poole lennuväel täita omi põhiülesandeid, kuna vastasel see võimalus puudub.

Õhuülekaal tähendab õieti jõudude suhtelist vahekorda. Ainult jõudude ülekaal ei tähenda veel, et oleks automaatselt tekkinud õhuvalitsemist iseloomustav olukord.

Milliseid eesmärke ka ei taotleks vaenuliste poolte lennuvägede tegevus ning milli-

ses ulatuses neid ka ette ei võetaks, nad on alati seotud visa vastastikuse heitlusega, vastastikuse võitlusega õhus.

See vastaspoole võitlus õhujõudude neutraliseerimiseks ongi võitlus õhuvalitsemise saavutamiseks.

Õhuvalitsemine on oma iseloomult erinev, olenedes ajast ja ruumist. Nii näiteks kindlustavad suurriigid koloniaalsõdades endile harilikult alalise õhuvalitsemise. Maailmasõjas, läänernerinde erinevais osis, eri ajajärgudel, oli õhuvalitsemine vaheldumisi kord sakslaste, kord liitlaste käes.

Ja lõpuks erineb õhuvalitsemine olenevalt taotletavast üldeesmärgist.

Tavaliselt vaadeldakse õhuvalitsemist 1) strateegilises, 2) operatiivses ja 3) taktikalises mõttes.

Strateegilist õhuvalitsemist iseloomustab alaline võimalus oma lennuväe nii arvulise kui ka kvalitatiiivse ülekaaluga omandada õhuvalitsemist teostatavais maapealseis kui ka õhujõudude iseseisvais operatsioones. Maailmasõjas toimus võitlus õhuvalitsemise eest peamiselt taktikalises ja osalt ka operatiivses ulatuses. Strateegilist õhuvalitsemist aga ei saavutatud, kui selleks mitte pidada sakslaste lennuväe üleolekut vene lennuväest. Võitlus strateegilise õhuvalitsemise eest on lõpuks võitlus nii arvuliselt kui ka kvaliteedilt tunduvalt ülekaalus oleva lennuväe omandamiseks. Selle võitluse tulemus on oluliselt riigi tööstuslikust arengust, sest õhujõudude võimsust ei väljenda ainuüksi rivis olevate lennukite arv, vaid ka see, kui palju ja kiirelt suudab tööstus vajaduse korral anda uusi lennukeid. Seega strateegiline õhuvalitsemine, olenedes suurel määral vastase tööstuse, eriti lennutööstuse arengust, on sõja kestel kättevõideldav peamiselt kallaletungidega vastase lennutööstusele ja rünnakutega tema aerodromele ning lennubaasele.

Operatiivset õhuvalitsemist iseloomustab olukord, kus on kindlustatud oma lennuväe põhiülesannete täitmine antud operatsiooni huvides ja samal ajal ei võimaldata vastase lennuväel tema põhiülesannete täitmist, millele eesmärgiks on antud operatsiooni läbiviimise segamine. Seega operatiivne õhuvalitsemine on ajutine (operatsiooni kestel) ja kohaliku iseloomuga (operatsiooni rajoonis). Õhuvalitsemine, olles juba ette valmistatud õhujõudude ülekaaluka koondamisega an-

tud rinde ossa, kindlustatakse operatsiooni kestel peamiselt vastase aerodroomide rünnakutega ja üksikute õhulahingutega.

Ja lõpuks taktikalise õhuvalitsemise all mõistetakse õhuvalitsemist piiratud õhuraajoonis, kus vastav lennuvägi on suuteline omi ülesandeid täitma, kuna vastase lennuväel selline võimalus puudub. Selline õhuvalitsemine on mõeldav vaid väga piiratud rajoonis ja ainult lühikese aja vältel, näit. õhuvalitsemine lahinguvälja kohal eesmärgiga pimestada vastase lennuväge ja kindlustada oma lennukite tegevust. Ta oleneb arvuliselt ülekaaluka hävituslennuväe koondamisest antud õhuraajooni ja saavutatakse peamiselt vastase hävitamisega õhulahinguis ning täiendavate rünnakutega tema aerodroomele.

Üldiselt õhuvalitsemise kättevõtmine toimub kõigi lennuväeliikide ühise ja osava koostööga. Abistades üksteist püüavad pommitajad, rünnaklennukid, hävitajad ja luurelennukid hävitada võimalikult suuremal arvul vastase mitmesuguseid lennukeid. See võitlus annab otsustavaid tulemusi, kui ei teotseta mitte kaitsepõhimõttel oma territooriumi kohal, vaid kui sooritatakse aktiivseid kallaletulange vastasele, eeskätt rünnakuid tema aerodroomele.

Kuivõrd intensiivselt kaasaja lennuvägi ka ei töötaks, asub ta siiski suurema osa ajast oma aerodroomel. Sealjuures lahingulennukid, mis on äärmiselt ohtlikud õhus, muutuvad aerodroomel viibides täiesti abituiks. Olles võimetud liikuma ja manööverdama, on nad kaitsetud õhurünnakute vastu ning kergelt tabatavad ja hävitatavad õhust igasuguste vahenditega, eeskätt aga pommidega. Maailmasõjast on teada rida edukaid rünnakuid aerodroomidele. Sõja esimesel perioodil, kus eriti aktiivselt teotsetid sakslaste õhulaevad (zepeliinid), olid liitlaste rünnakud suunatud õhulaevade baasidele. Esimene selline rünnak toimus 18. aug. 1914. a., kus prantslased hävitasid 1 saksa õhulaeva ja 3 lennukit.

Hiljem lennuväe üldise, eriti aga pommituslennuväe arenguga muutusid ka õhuvõitluse viisid, kusjuures ikka sagedamini ja sagedamini teostati rünnakuid vastase aerodroomidele. Eriti intensiivseks kujunes see 1917. ja 1918. a., kus rida sakslaste rünnakuid liitlaste aerodroomele tekitas viimaseile õige tunduvaid kaotusi. Nii näiteks hävitasid sakslased läänerindel ööl vastu 1. okt. 1917. a. ühel inglase aerodroomil täielikult 23 ja vigastasid 30 lennukit ning 17. juuni 1918. a. ööl vähem kui 1 tunni jooksul hävitasid nad kahe aerodroomi pom-

mitamisega 7 liitlaste eskadrilli (umbes 70 lennukit, neist nelja eskadrilli lennukid põlesid ära koos angaaridega).

Ka prantslased ja inglased ei jäänud siin sakslastest maha. Nii on teada nende õnnestunud rünnakud sakslaste pommituseskadrilli „Gotha“ ja Richthofeni hävituseskadrilli aerodroomele.

Maailmasõjas ei toimunud aga kallaletulangid aerodroomele küllalt süstemaatiliselt. Tol ajal arvati, et vastase lennuväe neutraliseerimine on peamiselt hävituslennuväe ülesanne, kes vastase lennukeid hävitab õhulahinguis; pommituslennuvägi suunati aga peamiselt teiste objektide (raudteejaamad, varud, vastase tagala asutused jne.) ja ainult harukorral vastase aerodroomide rünnakuile. Kuid ka viimaseil juhtumel toimus pommitamine liialt nõrkade jõududega.

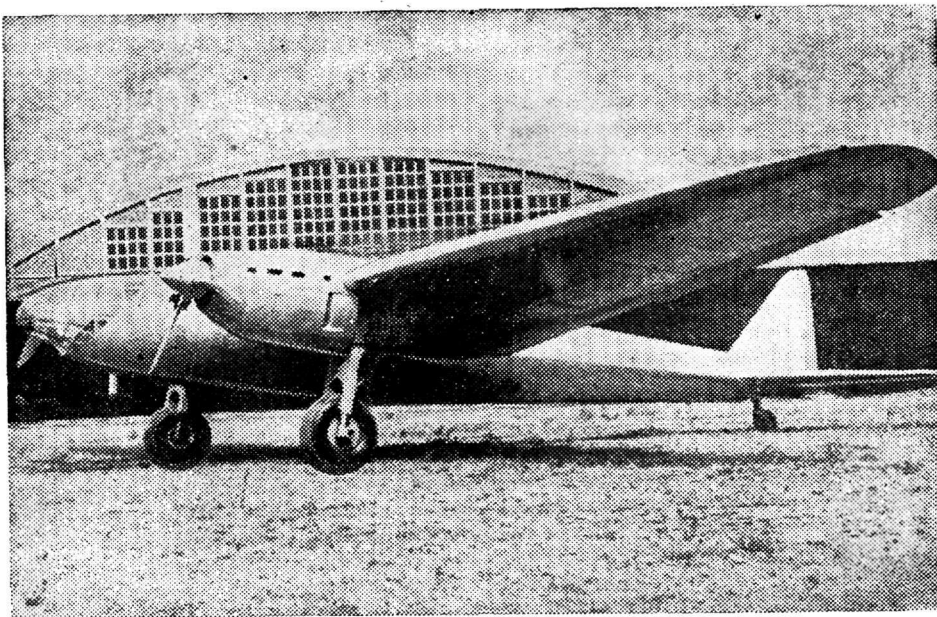
Hävituslennuvägi pole aga suuteline maha suruma vastase lennuväe tegevust pikemaks ajaks ja laialdases rajoonis. Hävituslennuväe õhusviibimise aeg ja tegevuse ulatus on võrdlemisi piiratud, ta ei suuda lennata vastase sügavasse tagalasse, vaid otsib kohtamist vastasega rinde lähedal õhus. Vastase lennuvägi võib aga samal ajal asuda oma aerodroomel ja tõuseb õhku alles siis, kui hävitajad, olles ära tarvitanud oma kütteaine tagavarad, pöörduvad tagasi koju — aerodroomele.

Seepärast ei suuda hävituslennuvägi üksinda, teotsetedes eraldi pommitus- ja rünnaklennuväest, kätte võidelda isegi kestva õhuülekaalu, rääkimata õhuvalitsemisest. Ta on võimeline saavutama vaid väga lühiajalist ja seejuures piiratud rajoonis nn. taktikalist õhuülekaalu.

Suhteliselt nõrk pommituslennuväe tegevus vastase aerodroomide purustamisel maailmasõjas oli peamiseks põhjuseks, miks ükski võitlejaist ei saavutanud õhuvalitsemist tänapäeva mõistes.

Sakslaste 1918. a. märtsikuu pealetung näitab väga kujukalt hävituslennuväe ülehindamist ja pommituslennuväe alahindamist võitluses õhuvaenlasega. Sakslased ei sooritanud enne kallaletungi algust vastase aerodroomide eelpommitamist, vaid lootsid, et kallaletungi alates hävituslennuvägi kindlustab neile õhuvalitsemise läbimurde rajoonis. Tegelikult kallaletungi algul oligi õhuvalitsemine saksa hävituslennuväe käes, kuid liitlased koondasid kiirelt läbimurde rajooni kogu oma hävitus- ja pommituslennuväe ning ülekaal õhus läks nende kätte. Seda ülekaalu ei saanud tunda mitte ainult saksa lennukid, kes kohtasid õhus võimsat vastu-

Amiot 370 tüüpi lennuk.

Prantsuse lendurid major Rossi ja mehaanik Vigroux püstitasid 8. veebruaril s. a. uue kiiruserekordi 2000 km ringlennul 2000 kg kasuliku koormatusega, saavutades keskmise tunniikiiruse 437 km. Rekord püstitati kahe Hispano Suiza 12 Y 860 HJ mootoriga varustatud Amiot 370 tüüpi täismetall-lennukil.

Lend toimus Põhja-Aafrikas Oran'i ja Meknès' vahel umbes 5500 m kõrgusel ja oli samadel lenduritel neljandaks rekordi purustamise katseks. Endine rekord oli itaallaste Adriano Bacula ja Paolo d'Ambrosio's käes 428,296 km tunniikiirusega. Pildil — Amiot 370 tüüpi lennuk.

panu, vaid ka saksa maapealsed väed, kes kannatasid liitlaste hävitavate õhurünnakute all.

Maailmasõda lubab järeldada, et otsustavamaid tulemusi võitluses õhuvastasega saavutatakse rünnates tema aerodrome. Neid õpiseid kasutasid jaapanlased Shanghai operatsioonis 1932. a. algul. Jaapani väejuhatus luges oma laevade, transporti ja mahalaaditavate vägede peamiseks kaitsevahendiks hiinlaste lennukite kallaletungide eest viimaste hävitamise nende aerodroomidel. Ning 22.—28. veebr. 1932. a. viie kokkukõlastatud pommitus- ja hävituslennuväe kallaletungiga purustati täielikult rida hiinlaste aerodrome ja hävitati neil asunud hiinlaste lennukite enamik. Lõpptulemusena osutus hiina lennukivägi neutraliseerituks ja jaapani lennukivägi saavutas õhuvälitsemise.

Tähtsusest, mida tänapäeval omistatakse aerodroomide pommitamisele, annab muuseas tõenduse see tähelepanu, mida kõikjal osutatakse aerodroomide kaitsele (maa-alused angaarid!).

Kuid vaatamata kõigele ka kaasajal aerodroomide, eriti suurte aerodroomide

ründamine mitmekesiste ja läiuslike purustusvahenditega annab tõhusaid tulemusi. Eriti siis, kui need rünnakud teostatakse üksikute lennukiväelike kokkukõlastatud kallaletungidega, kus rünnak- ja pommituslennukid purustavad aerodroomil asuvaid ehitusi ja lennukivägi, kuna hävitajad ründavad lennukivägi, mis on jõudnud õhku tõusta.

Mida rohkem lennukivägi õnnestub tabada aerodroomil, mida suurem on ründav grupp ja mida jõulisem on löök, seda enam vastase lennukivägi hävitatakse ja seda nõrgemaks muutub tema lennukivägi.

Löök vastase aerodroomile ja eeskätt pommitus- ja hävituslennukivägi aerodroomile peab teostuma maapealse operatsiooni ettevalmistusperioodil, enne maapealse kallaletungil algust. Seega sarnaneb võitlus õhuvastasega suurtükiväe tegevusele maapealse lahingus. Teatavasti on ju suurtükiväe üheks esimeseks ülesandeks vastase suurtükiväe neutraliseerimine. Samuti on ka lennukivägi esimeseks ülesandeks vastase lennukivägi neutraliseerimine ja purustamine tema aerodroomil.

Kuid vastane võib omada tervet õhuväe, kelle ülesandeks peale muu on ise-

seisvate operatsioonide sooritamine vastaspoole tagalas. Seega ei ole veel küllaldane vastase rindel asuvate vägedega koostöötava lennukiväe neutraliseerimine ja ajutise ülekaalu saavutamine kogu kallaletungi rindel. On vaja neutraliseerida kogu vastase õhujõud, ainult siis on võimalik saavutada õhuvalitsemist.

Omades võimsat õhuarmeed võib vastane oma lennukiväe sügavate kallaletungidega teostada suuri purustusi, halvata eluliste keskuste tegevust, segi paisata transporti ja siduda vastaspoole maapealseid vägesid ja laevastikku.

Selliste kallaletungide vältimiseks korraldatakse kogu riigi ja eriti tähtsate keskuste õhukaitse, mille tähtsamaiks vahendeiks on hävitussõjavägi ja õhukaitse-suurtükivägi. Kuid ainult omal territooriumil läbiviidud kaitsekorraldus ei ole küllaldane. Kogemused näitavad, et tulemuste saavutamiseks peab kaitsja hävitussõjaväe ja kallaletungija pommitussõjaväe arvuline suhe olema vähemalt 3:1. Ka ei piira passiivne kaitse vastase tegevusvabadust. Tema pommitajad võivad ühel päeval rünnata ühte objekti ja järgmisel päeval teisi ning algatus jääb ikkagi tema kätte. Ja lõpuks, kui tugev ka ei oleks kaitse, on kaasaja pommitajate lennu-taktikalised omadused niivõrd kõrged, et nende rünnakute takistamine osutub hävitajaile äärmiselt raskeks. Seetõttu on palju otstarbekam ära hoida vastase õhujõudude sügavaid kallaletunge, hävitades teda tema aerodroomel ja baasidel pommitajate ja teiste lennukiväelike kokkõlastatud rünnakutega.

On ju kallaletungitegevus lennukiväele palju omasem kui kaitsetegevus.

Aktiivne tegevus vastase territooriumil ja eeskätt tema lennukite hävitamine nende kodu-aerodroomel on oma riigi territooriumi parimaks kaitsevahendiks.

Loomulikult ei tähenda rünnakud vastase aerodromele veel õhuvalitsemise saavutamist, sest hävitatud lennukid asendatakse kiirelt alaliselt täiendatavaist tagavaradest ja vahetpidamata töötavate lennukitehaste poolt. Seepärast ei saa õhuvalitsemise kättevõitlemisel piirduda ainult kallaletungidega vastase aerodromele ja tema tegevuses olevate lennukite hävitamisega. Kui on hävitatud ravis olnud lennukid, tuleb järgnevat rünnakud sumata lennukiväe ladudele, lennukitehastele, lennukoolidele jne., selleks, et juba idus hävitada vastase võimalused õhuvõitluse pidamiseks.

Ainult selline vastase õhujõudude täielik

purustamine, tema lennukiväe võimete halvamine ja oma õhujõudude täielik tegevusvabadus on õhuvalitsemine.

On kaalutud ka õhuvalitsemise saavutamist otsustava, massilise õhulahinguga. Kuid lähema analüüsi juures on rida autoriteete, nagu sakslane Ritter, itaallane Douhet ja teised asunud eitavale seisukohale, kuna vastase õhujõudude hävitamine pole teostatav ühe päevaga ning pealegi puudub võimalus sundida vastast sellist õhulahingut vastu võtma.

Õhuvalitsemise küsimust on elavalt arutatud välismaa autoriteetide poolt. Nii leiab itaalia kindral Douhet, et õhuvalitsemine tähendab seda, et kogu oma territoorium, armee, laevastik ja mered on väljaspool iga sugust õhukallaletungi ohtu, kuna samal ajal vastase territoorium, mered, baasid ja ühendused on alaliselt halastamatute õhurünnakute objektideks.

Selline õhuvalitsemine võimaldab takistada vastase õhujõudude uuestisündi.

Seetõttu on arusaadav, et sõdivate poolte esimeseks mureks juba sõja algul on õhuvalitsemise saavutamine, kuna õhuvalitsemine kindlustab rahulikku ja korrapärase tegevust tagalas ja oma maa- ja merejõudude edukat teotsemist.

Saksa *Reichswehri endine juht kindral v. Seeckt* leiab, et lennukiväe rünnakute esimeseks eesmärgiks pole mitte vastase pealinnad ja majanduslikud keskused, vaid tema õhujõud; alles viimaste neutraliseerimise järele suunduvad õhurünnakud vastase eluliste keskuste vastu.

Inglise kindrali Fulleri järgi on õhujõudude esimeseks tähtsamaks ja põhiülesandeks kallaletung vastase õhujõududele. Olles selle hävitanud, suunatakse õhurünnakud linnadele ja elanikkonnale, et sellega halvata vastase vastupanutahet.

Kindral Ludendorff oma raamatus „Der totale Krieg“ omistab samuti erilise tähtsuse võitlusele õhuvalitsemise eest, eriti sõja algperioodil.

Analoogilisi mõtteid avaldavad paljud teisedki.

Ehkki kallaletungi peetakse õhujõudude peamiseks tegevusviisiks, siiski valitsevate vaadete järgi ei saa loobuda ka kaitse korraldamisest vastase kallaletungide tagasitõrjumiseks, kusjuures see kaitsekorraldus teostub tihedas seoses oma õhujõudude aktiivse pealetungiga.

Üldiselt omab võitlus vastase õhujõududega, võitlus õhuvalitsemise eest väga laialdasi piire ja kujuneb tõeliseks õhusõjaks.

Uuemaid sõjatopograafilisi kaarte N. Venes.

Kapten V. Ugandi.

Üldist. Sõjakaarte punaväe jaoks koostab ja annab välja N. Venes RKKA staabi sõjatopograafia valitsus. Kaarte esineb kahes moodusüsteemis: vene süllamõodus ja meetermõodus. Süllamõoduliste kaarditeoste väljaandeiks on peamiselt ennerevolutsioonigaegsed üritused. Aastast 1924 on N. Venes kaardiasjanduses käsitamisel meetermõõt. Kande osa punaväe sõjakaarte riigi territooriumi Euroopa alas on korraldatud meetermõõtu, kusjuures kaardi kraadivõrgus geograafilisi pikkusi loetakse rahvusvaheliselt tunnustatud Greenwichi algmeridiaanist, varem kasutatud Pulkovo meridiaani asemel (Pulkovo asub $30^{\circ}19'38''55$ ida pool Greenwichi).

Topograafiline põhimaterjal. Topograafilise põhimaterjali moodustavad uuskaardistused mõodus 1:25 000 ja 1:50 000 ja endised 1:21 000 ja 1:42 000 süllamõodulised kaardistused. Viimati nimetatud (1:21 000 ja 1:42 000) kaardilehed joonistatakse ümber ja viiakse üle meetermõõtu. Nii endise kaardistuse kaardilehed mõodus 1:42 000 (ühevastane kaart) viiakse mõõtu 1:50 000, muutes kaardilehtede raamjooni vastavaks Greenwichi meridiaanisüsteemile. Kaardi vertikaalmõõt maastiku pinnamoodi (reljeefi) kujutuses jääb muutumata, s. o. samakõrgusjooned (horisantaalid) esinevad endiselt 4 sülla tagant (4 s. löikepinnavahedel). Samakõrgusjoonte ja kõrguspunktide absoluutkõrgused on aga arvutatud ümber meetermõõtu, s. t. samakõrgusjoon, mis süllamõodus omas näit. kõrguse 4 sülda, omab meetermõõtu üleviidult tähenduse 8,53 m, 8 sülda — 17,07 m, 12 sülda — 25,60 m jne. Igal juhul täisarv süldde võrdub siin meetreile murruga. Kõrguspunktide üleviimisel see asjaolu pole takistuseks. Samakõrgusjoonte kõrguse arvud peavad olema aga täisarvud, vastasel korral olnuks äärmiselt tülikas ja aegaviitev samakõrgusjoonte abil kõrguste leidmine. Sellepärast on samakõrgusjoonte kõrgusväärtused süldade ümberarvutamisel meetritesse ümmardatud täisarvulisiks, nagu $8,53 = 9$, $17,07 = 17$, $25,60 = 26$ jne. Niiviisi samakõrgusjoonte märgitud kõrgusarvud erinevad tõelisest samakõrgusjoone kõrgusväärtusest $\pm 0,5$ m. See asjaolu ei oma tähtsust, sest kõrgusvahede kaardistamise täpsus on tavaliselt väiksem. Ebamugavus on vaid selles, et vaatamata samakõrgusjoonte võrdseile kõrgusvahedele nende tähendused on

vaheldumisi kas 8 või 9 m võrra järgmisest samakõrgusjoone kõrgusarvust suuremad. Sellepärast pole võimalik määrata kõrgemusi lihtsa samakõrgusjoonte hulga lugemisega. Selle puuduse kõrvaldamiseks märgitakse samakõrgusjoonte võimalikult tihedalt nende kõrgusväärtused, nii et täiendava samakõrgusjoonte hulga lugemiseta on võimalik kaardil määrata kõrgust $\pm 0,5$ m täpsusega. Et saada täpsat samakõrgusjoone kõrgusarvu, selleks on meetermõõtu üle viidud kaardilehtede äärtele toodud ülemineku tabel. Tabeli esimeses veerus on toodud samakõrgusjoonte ümmardatud kõrgusarvud, mis esinevad kaardil, teises — nende samakõrgusjoonte tõelised kõrgusarvud ja kolmandas — kõrgused süldades.

Topograafiline põhikaart mõodus 1:25 000 ja 1:50 000 on otsene maastikul kaardistamise saadus, s. t. nad võetakse maastikul vahenditult üles samas vähendamisvahekorras, nagu toimub nende kaardilehtede väljaandmine trükis (välja arvatud eespool kirjeldatud 1:42 000 meetristamine). Topograafilised leppemärgid neil kaardilehtedel on üldjoontes sarnased meie omadega. Samakõrgusjooni pinnamoodi kujutamiseks veetakse 10 m kõrgusvahedel; abisamakõrgusjooned 5 m ja 2,5 m kõrgusvahedel. Kaardi mõodus 1:25 000 paljundamine toimub põhimõtteliselt ühevärvitrukis (must), kuid esineb ka kaardilehti (varem trükitud) kolmes ja neljas värvis. See kaart on mõeldud peamiselt suurtükiväe ja tehnilise väe tarvete rahuldamiseks.

Kaart mõodus 1:50 000 on punaväes taktikaliseks põhikaardiks kõikide relvaliikide jaoks. Need kaardilehed trükitakse kolmevärvitrukis — kontuurid mustad, pinnamood pruun, veed (ka soojooned) sinised. Kuid esineb ka kaardilehti, millel on mets roheline.

Kaardilehtede mõodus 1:25 000 ja 1:50 000 äärtel leidub peale muu veel vastava kaardilehe kohta käiv topograafiline kirjeldus.

Väiksemamõodulised kaarditeosed koostatakse kartograafilisel teel eespool kirjeldatud topograafilistest põhikaartidest. Peale nimetatud topograafilise põhimaterjali rakendatakse väikesemõoduliste sõjakaartide koostamisel veel suuremõodulisi majandus- jne. kaarte kui ka marsruute ja kirjeldusi. Näiteks lennukaardi koostamise eel toimetakse õhuluuret orienteerpunktide selgitami-

seks, sest võib osutada, et eelvaatluseta õhust lennukaardile kantud orienteerpunktid ja muu ei rahulda õhuvaatluse nõudeid.

Sõjakaarte N. Venes liigitatakse nagu tavaliselt otstarbe järgi — taktikalisteks, operatiivseteks ja spetsiaalseteks ehk erikaartideks.

Taktikalised kaardid. Peale eespool nimetatud taktikaliste kaartide mõõdus 1:25000, 1:50 000, 1:21 000 ja 1:42 000 koostatakse veel taktikalistele nõuetele vastavalt väikesemõõdulisi taktikalisi kaarte. Need on järgmised:

a) Kaheverstane (1:84 000) kaart. Siberi ja Turkestani alades toimub see kaardistus vahenditult maastikul samas mõõtkavas. Kaheverstane kaart N. Vene Aasia alas omab taktikalise põhikaardi tähtsuse. Geograafilised pikkused sellel kaardil esinevad Pulkoovo süsteemis.

b) Kaart mõõdus 1:100 000. See kaart on koostamisel esmajoones Siberi ja Turkestani alade kohta. Tema taotleb N. Vene Aasia alas sama, mis kaart mõõdus 1:50 000 Euroopa alas. Ta koostatakse kartograafilisel teel polüeedrilises projektsioonis. Kaardilehete raamjoonte mõõted on 20 laiuse- ja 30 pikkuseminutit (hõlmab 4 1:50 000 ja 16 1:25 000 kaardilehte). Välimusest omab sama väljanägemise ja värvid, mis kaart mõõdus 1:50 000.

Operatiivkaardid. Neist on tähtsamaid kaart mõõdus 1:200 000. See kaart on määratud peamiselt staapidele, valitsustele ja suuremate üksuste ja väekoondiste juhtidele. Sellest tingituna peaarõhk selle kaardi koostamisel on suunatud teedevõrgu (raudteed, maanteed, veeteed) piltlikule kujutamisele ja maanteede täpsale liigitusele. Kaardi väljaandmist alustati 1925. aastal. Tema koostamiseks kasutatakse kõige uuemat kartograafilist materjali. Kaart peetakse jooksvalt kooskõlas muudatustega maastikus. Kaart annab ülevaate asulaist, raudteevõrgust ja kindlustatud sõidupinnaga teedest ja ka teistest ühendusteedest, millel sõjalist tähtsust; seisu- ja vooluveekogud, ülekäigud, sidevõrk jne. peab kaardil antama edasi võimalikult täpsalt.

Pinnamood kujutatakse samakõrgusjoontega ($h = 20$ m) ühes varjutamisviisiga. Kaart trükitakse viievärvitrükis. Kaardilehe raamjoonte mõõted on 2 pikkusekraadi ja 40 laiuseminutit.

Teine tähtsaim operatiivkaartide liiki kuuluv kaarditeos on kaart mõõdus 1:1 000 000. Ta koostatakse Rahvusvahelise Maailmakaardi jaotuse ja tähistusviisi koha-

selt. Selle kaardilehete raamjoonte mõõted on 6 pikkuse- ja 4 laiusekraadi. Geograafilised pikkused nagu muilgi meetri mõõdulistel kaartidel loetakse Greenwichi algmeridiaanist. Kaardil on märgitud tähtsamad asulad. Teedevõrk, veestik, metsamaa- ja soomaa-alad leiavad kujutamist niivõrd, kuivõrd seda võimaldab kaardi mõõtkava. Pinnamood kujutatakse samakõrgusjoontega ühes varjutusviisi tarvitamisega. Kaart ilmub värvitrükis ning on koostatud polüeedrilises projektsioonis. Selles kaarditeoses on kavetatud kujutada kogu N. Vene territoorium. Kaart peab asendama endise 25-verstase kaardi. Ühtlasi see kaart on orienteerivaks kaardiks kõikidele meetermõõdus väljaantavatele kaardilehetele, s. t. kõikide teisemõõduliste kaarditeoste kaardilehete raamjooned on valitud nii, et nad mahuksid täisarvuliselt 1:1 000 000 kaardilehe raamesse.

Peale eelpoolnimetatud kaardilehete töötatakse ümber veel endise kümneverstase kaardi lehed mõõtu 1:500 000 ja neljakümneverstase kaardi lehed mõõtu 1:1 500 000.

Spetsiaalkaartidest leiavad koostamist Lennukaart mõõdus 1:200 000, Aeronavigatsioonikaart mõõdus 1:1 000 000, Sõjageoloogiline kaart ja kaart moto-mehh. osadele.

Erigrupi spetsiaalkaarte moodustavad nn. blankokaardilehed. Need on tavalised sõjatopograafilised kaardid, kuid trükitud õrnas hallis värvitoonis. Neid blankolehti kasutatakse kasutada sõjategevuse ajal kohapeal üleskerkivate vajalikumate andmete ja teadete graafiliseks märkimiseks nende hõlpsaks levitamiseks punaväes.

Vastavasisulisi sõjalisi teateid ja olukordi neile blankolehetele trükkides peab neist saama järgmised erikaardid:

1) Olukorrakaart, millele peamiselt õhuluurelt saadud aerofotode järgi on märgitud oma ja vastase asetus, vastase kindlustused, uued teed, aerodroomid, laadimispaigad jne.

2) Nähtamatute alade kaart, milline peab selgitama vastase vaatluste eest varjatud alasid. See kaart peab abistama suur-tükiväe positsioonide valikut ja vägede varjatud manööverdamsit.

3) Geodeetiliste toetus- (triangulatsioon-) punktide kaart suur-tükiväe tarvis.

4) Tagalakaart, mis peab valgustama sõjaväe tagala korraldusi ja etapi- ja transportiteenistust.

5) Positsioonikaart, milline sisaldaks üksikasjalisi andmeid kaitsekindlustustest, kaitsevööndi sügavusest ja vastase tulirelvade paigutusest.

V. a. o. Eduard Raukas †

In memoriam.

15.02.38 suri van. allohv. Eduard Raukas, 31 aastat vana.

Surm lõpetas tema elutee kõigile ootamatult — pärast viiepäevalist ravi Sv. Keskhai-gemajas.

Teenistust sõjaväes algas kadunu 01.10.27. Sundteenistuse lõppedes astus üleajateenijana jaoülema ametikohale. 2 a. hiljem määrati varahoidjaks, millisel ametikohal teenis surma-päevani. Kogu teenistusaja kestel võttis aktiivselt osa üleajateenijatekogu ja Laskespordiühingu tegevusest, sportlikest üritustist väeosas ja ka kohalikus spordiseltsis; oli parimaid tennisemängijaid garnisoni allohvitseride peres.

Leinama jäid abikaasa 2-a. pojaga ja kaasteenijaist rohearvuline sõprade pere.

Puhka rahus!

T.

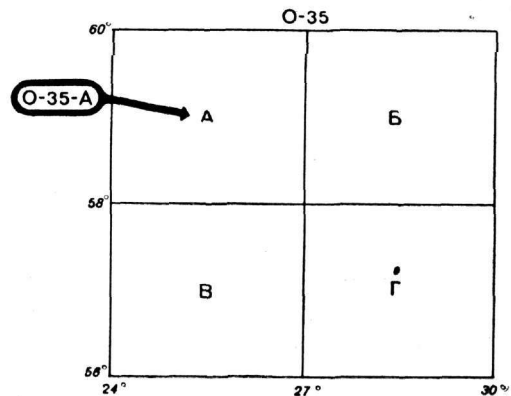
V. a. o. E. Raukas †

Kaardilehede numeratsioon. Meetrimõõduliste kaardilehede numeratsiooni ja raamjoonte suurusjaotuse aluseks on Rahvusvahelise Maailmakaardi mõõdus 1:1 000 000 (miljondikkaardi) lehed. See kaart, nagu tähendatud eespool, on orienteerivaks kaardiks (indeksikaardiks) kõikidele N. Venes koostatavatele meetrimõõdulistele kaardilehetele. Nagu teada, on Rahvusvahelise Maailmakaardi lehtede raamjoonte suurus 6 pikkuse- ja 4 laiusekraadi. Kaardilehete ridu tähistatakse ladina tähestiku suurte tähtedega algusega ekvaatorist põhja (N) ja lõuna (S) poole. Kaardilehete veerge tähistavad araabia numbrid algusega 180-dast Greenwichi pikkusekraadist. Täht N ja S osutavad, et kaardileht kuulub R. Maailmakaardi kas põhja- või lõunapoolsesse süsteemi*). Sel viisil Rahvusvahelise Maailmakaardi lehte, millel asub näit. Leningrad, tähistatakse N. 0—36; lehte, millel asub Pskov (Pihkva), tähistatakse N. 0—35 jne. Et N. Vene territoorium kogu ulatuses asub ekvaatorist põhja pool, siis vene miljondikkaardi lehtede tähistuse ette neid tähti ei kirjutata. Vene miljondikkaardi leht, millel asub näit. Leningrad, tähistatakse lihtsalt 0—36 ehk 0—36.

Niisugune miljondikkaardi leht hõlmab nelja kaardilehte mõõdus 1:500 000. Seda kaardilehte märgitakse vene tähestiku suure tähega A, B, B, Γ, mis kirjutatakse vastava miljondikkaardi lehe tähistusele juurde, na-

*) Vt. „Sõjatopograafia“, Sv. St. VI Osak. väljaanne. Tallinn, 1938.

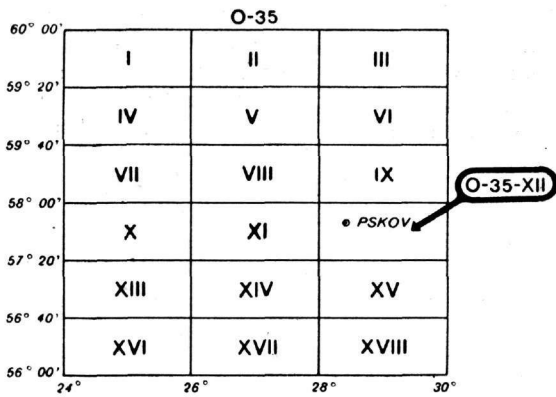
gu 0—35—A. Viimane kirjutusviis osutab, et kaardileht mõõdus 1:500 000 asub miljondikkaardi lehe 0—35 loodepoolses veerandis (vt. joon. 1).

Joon. 1.

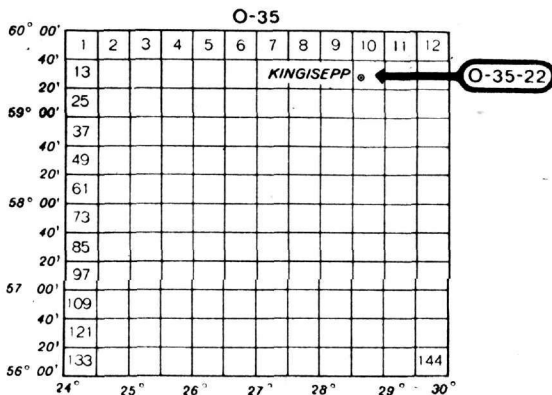
Nagu tähendatud eespool, on kaardi mõõdus 1:200 000 lehtede raamjoonte suurus 2 pikkusekraadi ja 40 laiuseminutit. Seega miljondikkaardi iga leht hõlmab 18 seda kaardilehte. Neid kaardilehti märgib rooma number I, II... XVIII, mis lisandub vastava miljondikkaardi lehe tähistusele. Näit. kaardileht mõõdus 1:200 000, millel asub Pskov, tähistatakse 0—35—XII (vt. joon. 2).

Kaardi mõõdus 1:100 000 raamjoonte mõõdet on 30 pikkuse- ja 20 laiuseminutit. Üks miljondikkaardi leht sisaldab 144 seda kaardilehte. Neid kaardilehti märgib araabia number 1, 2, 3... 144, mis lisandub vastava miljondikkaardi lehe tähistusele. Nii kaar-

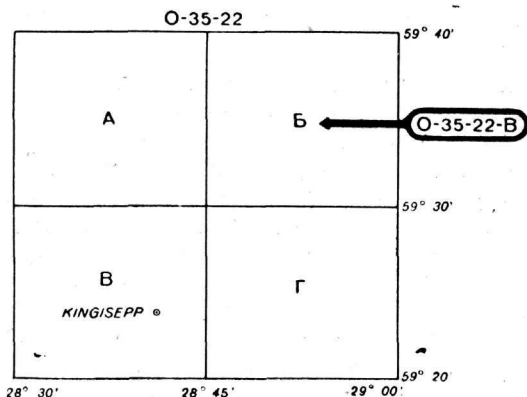
Joon. 2.

dileht mõõdus 1:100 000, millel asub Kingisepp (Jamburg), tähistatakse 0-35-22 (vt. joon. 3).

Joon. 3.

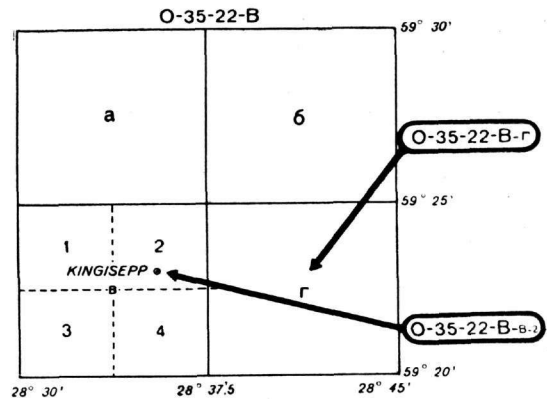
Kaardi mõõdus 1:50 000 raamjoonte mõõted on 15 pikkuse- ja 10 laiuseminutit. Kaardileht mõõdus 1:100 000 sisaldab 4 seda kaardilehte (miljondikkaardi leht hõlmab $144 \times 4 = 576$ seda kaardilehte). Neid kaardilehti märgitakse vene tähestiku suurte täh-

Joon. 4.

tedega A, B, B ja Г. Nii kaardileht mõõdus 1:50 000, millel asub Kingisepp, tähistatakse 0-35-22-B (vt. joon. 4).

Kaardi mõõdus 1:25 000 lehtede raamjoonte mõõted on 7,5 pikkuse- ja 5 laiuseminutit, iga kaardileht mõõdus 1:50 000 sisaldab 4 kaardilehte mõõdus 1:25 000. Kaardilehed märgitakse vene tähestiku väikeste tähtedega a, б, в, г. Seega kaardileht mõõdus 1:25 000, millel asub Kingisepp ümbruse idapoolne maastik, tähistatakse 0-35-22-B-г (vt. joon. 5).

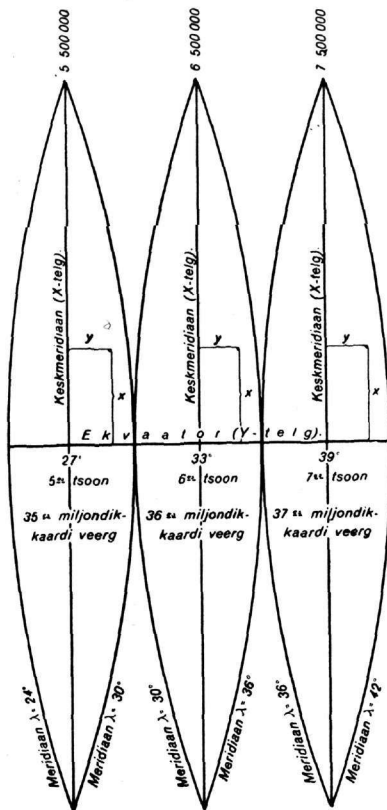

Joon. 5.

Kaardi mõõdus 1:10 000 lehe raamjoonte mõõted on 3,75 pikkuse- ja 2,5 laiuseminutit; kaardileht mõõdus 1:25 000 sisaldab 4 seda kaardilehte. Neid kaardilehti märgitakse araabia numbritega 1, 2, 3 ja 4, mis kirjutatakse vastava kaardilehe mõõdus 1:25 000 tähistuse lõppu. Näit. kaardileht mõõdus 1:10 000, millel asub Kingisepp, tähistatakse 0-35-22-B-б-2 (vt. joon. 5).

Eespool kirjeldatud jaotusviisi ja numeraatsiooni paremuseks loevad venelased asjaolu, et kui teada punkti geograafilised koordinaadid, on alati võimalik määrata ükskõik mis mõõdulise kaardilehe tähistus, millel see punkt asub, ja kergesti leida see kaardileht. Oletame, et on vaja Kroonlinna ümbruse kaardileht mõõdus 1:50 000. Kroonlinna asukoha geograafiline pikkus on $29^{\circ}46'$ ja laius $60^{\circ}0'$. Lühikese ja lihtsa arutluse järgi leiame, et miljondikkaardi leht, millel asub Kroonlinn, on piiratud meridiaanjoontest $\lambda = 24^{\circ}; 30^{\circ}$ ja rööbikjoontest $\varphi = 56^{\circ}; 60^{\circ}$ ja teda tähistatakse 0-35. Samal viisil edasi arutledes leiame, et Kroonlinna ümbruse kaardileht mõõdus 1:100 000 tähistatakse 0-35-12 ja kaardileht mõõdus 1:50 000 tähistatakse 0-35-12-B. Endastmõistetavalt peab selle arutluse juures hästi tundma kaardilehtede tähistusviisi ja eespool kirjeldatud raamjoonte mõõteid.

Koordinaatruudustik. N. Vene sõjatopograafilised kaardid mõõdus 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000 ja 1:200 000 on varustatud Gauss-Krügeri-süsteemilise ristkoordinaatide ruudustikuga. Gauss-Krügeri koordinaadistiku printsiip seisab selles, et maasferoidi pind kujutatakse jaotatuks nabast nabani ulatuvateks meridiaanjoontest piiratud siludeks ehk nn. tsoonideks. Iga tsoon kujutatakse projitseeritud Gaussi õigenurkses (konformses) projektsioonis kaardi kujutuspinnale, milleks on tsilindri pind. See sünnib nii, et ümber iga tsooni kujutatakse elliptilise läbilõikega tsilinder, mille pind puutub maasferoidi vastava tsooni keskmeridiaani pidi. Tsilindri telg asetseb seega ekvaatori tasapinnas, läbib maasferoidi tsentrumi ja on risti puutemeridiaani tasapinnaga. Sellele tsilindripinnale projitseeritakse vastava tsooni konformne kujutis maasferoidilt, mis järele ta laotatakse tasapinnaks (vt. joon. 6). Puuteme-

Joon. 6.

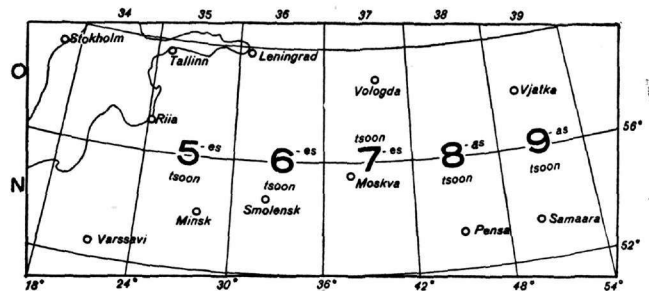
Kolme tsooni kujutus tasapinnal. Iga tsoon omab iseseisva Gauss-Krügeri-süsteemilise koordinaatruudustiku.

ridiaan, mis projektsioonis kujuneb sirgjooneks, võetakse koordinaadistiku abstsisside ehk X-teljeks (telgmeridiaan), kuna ordinaatide ehk Y-teljeks loetakse ekvaator. Igas

tsoonis telgmeridiaan ekvaatoriga moodustavad omaette koordinaadistiku, mis kõikides tsoonides on aga sarnased (tutvume Lambert-Gaussi tasapinnaliste ristkoordinaatide süsteemiga ja meie üleriigilise ristkoordinaatide ruudustikuga „Sõjatopograafia“ lk. 32).

Sõjakartograafilisteks vajadusteks N. Venes eespool kirjeldatud tsoonid on valitud 6° meridiaanide vahedega (miljondikkaardi lehe suurus rööbikutpidi). Tsoone loetakse algusega Greenwichi meridiaanist ida poole.

Selle jaotusviisi kohaselt N. Vene territooriumi kohta tuleb 28 tsooni, mis kannavad järje numbreid 5 (35-es miljondikkaardi veerg). Euroopa alale langeb neist 5, s. o. 5, 6, 7, 8 ja 9-s tsoon (vt. joon. 7).

Joon. 7.

Tähed O ja N osutavad miljondikkaardi ridu; numbrid 34, 35, ... 39 osutavad miljondikkaardi veerge.

Nagu tsoonide ja miljondikkaardi lehtede numeratsiooni võrdlemisest selgub, on iga tsooni number vastava miljondikkaardi lehe veeru numbrist arvu 30 võrra väiksem, s. o. tsooni number = miljondikkaardi lehe veeru number miinus 30. Näiteks kaardileht „N-36-10“ (kaardileht mõõdus 1:100 000) kuulub 6-sse tsooni, sest miljondikkaardi lehe veeru number (36) on arvust 30 suurem arvu 6 võrra ($36-30=6$). Järelikult kui on teada mingi kaardilehe tähistus eespool kirjeldatud viisi kohaselt, siis on ka teada, missugusesse tsooni see kaardileht kuulub.

Kaardilehtedel koordinaat X loetakse meetrites ekvaatorist (Y-teljest) põhja poole. Et N. Vene territoorium asub põhja pool ekvaatorit, siis loomulikult on X väärtus alati positiivne. Y loetakse vastava tsooni keskmeridiaanist (X-teljest) ida ja lääne poole. Negatiivsete koordinaativäärtuste esinemise vältimiseks on seatud tingimused, et keskmeridiaani koordinaadiks pole 0, vaid 500 km (500 000 m). Näitlikult öeldes iga tsooni koordinaatlugemise algus on nagu viidud 500 km lääne poole, s. o. väljapoole antud tsooni (tsooni laius lääne-ida suunas,

kui seda arvutada 59° rööbikut pidi, on umbes 546 km ja pool tsooni 273 km). Sellega saadakse, et Y on alati positiivne ja kuuekohane arv (kui koordinaati lugeda meetrites).

Kõikides tsoonides korduvad ühed ja samad koordinaatide tähendused. Et eristada, millisesse tsooni kuulub üks või teine koordinaatides antud punkt, lisatakse punkti ordinaadi (Y) väärtuse ette vastava tsooni number. Näit. $Y_A = 5\ 511\ 230$, osutab, et antud punkt asub 5-das tsoonis 511 230 m — 500 000 m = 11 230 m ida pool keskmereidiaani. X väärtusele midagi juurde ei kirjutata, sest vastava tsooni leidmine Y järgi on küllaldane punkti määramisel.

Koordinaatruudustik kaardil mõõdus 1:25 000 ja 1:50 000 esineb 1 km (kaardimõõdus 4 cm ja 2 cm) ruudukülgedega, kaardil mõõdus 1:100 000 — 2 km (kaardimõõdus 2 sm) ruudukülgedega ja kaardil mõõdus 1:200 000 — 10 km (kaardimõõdus 5 cm) ruudukülgedega. Koordinaatide tähistused märgitakse vastava ruudukülje otsa kohale väljapoole kaardilehe raamjoont. X tähendused nagu tavaliselt märgitakse ida ja lääne raamjoonile — Y väärtused põhja ja lõuna raamjoonele.

Kokkuvõte. Eespool loetletud kaarditeosed, nagu juba tähendatud, kuuluvad sõjaväeasutuste väljaandeisse. Peale eelmiste tegutsevad kaartide koostamise ja väljaandmise alal veel mitmed riiklikud asutused ja

ettevõtted. Ka nende poolt väljaantavad kaardilehed enamjaolt kuuluvad eespool kirjeldatud ühisesse süsteemi miljondikkaardi alusel, kuid esinevate kaardilehtede raamjoonte mõõted pole alati neile sarnased.

Kõik need asutused töötavad nüüd intensiivselt riigi territooriumi kaardistamise alal. Endised täpsad kaardistused olid ju viidud läbi tsaaririigi piiräärsetes maa-alades. Tsaaririigi kokku varisedes piirimaad eraldusid ja N. Vene territoriaalsed pärandused olid kas topograafiliste kaartideta või halvasti kaardistatud. Sellepärast siis on ka arusaadav RKKK staabi ja vastutavate asutuste energiline tegevus riigi territooriumi kaardistamise alal.

Mis puutub kaartide tehnilisesse välja-töötamisesse ja täpsusesse, siis leidub neis mõnigi väärtus. Sirvides N. Vene geodeetilise ala kirjandust, leiab lugeja neis mõnegi arvustava märkuse kaartide koostamise ja väljaandmise meetoodilise külje kohta.

Märkimist väärib ka asjaolu, et headest kartograafilistest joonestajatest ja graveerijatest tuntakse puudust. Nende ettevalmistamisele pööratakse viimasel ajal aga väärilist tähelepanu.

Üldiselt ja nagu lugeja ka käesolevastki kirjutusest märkida võib, on kaardisüsteem N. Venes viidud moodsasse reeglipärasesse korda ja sõjatopograafiline kaart, kui graafiline relv, on leidnud punaväes väärilise tunnustuse.

ILMUS TRÜKIST

Sõjavägede Staabi
VI Osak, väljaandel

Kapten V. Ugandi

Sõja topograafia

Hind 2 krooni

Müügil „SÕDUR’i“ toimetuses,
Tallinn, Sakala 33 Telef. Sõjaväe 1-63

Bibliograafia.

Sõjaväe manöövrid 1937. a.

1. Prantsusmaal toimusid m. a. manöövrid 14.—17. sept. Alençon'i ümbruses, umbes 80 km Pariisist lääne pool, ja omasid muuseas ka poliitilise tähtsuse, mida kohalik ajakirjandus ei jätnud märkimata, kriipsutades korduvalt alla Inglise sõjaministri, kindralstaabi ülema ja teiste kõrgemate ohvitseride osavõttu manöövritest. Manöövrite eesmärgiks oli uurida pealetungi ja kaitse (Hinhaltendes Gefecht) teostamise võimalusi modernsete võitlusvahendite abil, milleks mäginge, metsadega ja viljapuuadadega kaetud maastik Falaise'i ja Alençon'i ümbruses pakkus sobivaid võimalusi. P u n a n e pool — XI v.-korp. (Nantes) koosseisus: 5 motor. jal. div., 21. jal. div. ja teised v.-korp. koosseisus olevad osad, teotses Cherbourg'i ja Le Havre'i vahelisest rajoonist (Caen) lõuna suunas. S i n i s e d — IV v.-korp. koosseisus: 19. jal. div. (Rennes), 60. jal. div. (mark.) ühes teiste v.-korp. koosseisu kuuluvate osadega teotses Alençon'i, Le Mans'i ja Chartres'i rajoonist põhja suunas. Igale diviisile oli antud juurde üks pat. uusi R 35 (Renault) tanke, igale v.-korpusele orgaaniliselt tema koosseisu kuuluvad vaatluslennuväe eskadrillid ja peale selle sinistel veel tugevad pommitus- ja hävituslennuväe üksused. Kokku oli manöövritel kuni 45 000 meest, 6000 hobust ja 3500 (?) tanki. Kõik manöövritest osavõtvad üksused olid täiendatud reservistidega kuni 45% üldarvust sõjaaegsete koosseisudeni. Manöövritest ammutatud k o g e m u s e d näitasid, et 5. motor. div., olles seotud 21. jal. div.-ga ning sunnitud teotsema ebasobival maastikul, ei saanud täiel määral ära kasutada oma liiklemisvõimet. Siniste tegevuse kohta kaitsel on avaldatud arvamusi, et see üldiselt õnnestus. Diviisid mobiliseeriti nagu sõjakorral ja nende koosseis osutus nõuetele vastavaks. Reservistid oma esinemise poolest manöövritel ei olevat millegi poolest erinenud tegevteenistuse meestest ja pidanud hästi vastu ka manöövrite ajal valitsenud erakordsetele halbadele ilmastikutingimustele, mida olevat ära märkinud ka manöövritel viibinud Inglise sõjaminister. Jal. rüg. olid varustatud uute tt sirturt., kal. 25 mm, õhukaitsekuulipildujatega, miinipildujatega kal. 81 mm, jal. suurtükkidega kal. 37 mm ja granaadipildujatega kal. 60 mm — komp. à 1 relv.

Kõik need relvad osutusid heaks nii pealetungil kui ka kaitsel. Selgus, et 9-st tt suurt.-st rüg. peale on vähe. Manöövritest pidi võtma osa ka raske, s.-autodest, suurest hulgast tankidest, motor. jala- ja suurtükiväest koosnev soomusdiviis (division lourde), mis aga ei sündinud — vastava materjalosa mitteõigeaegse kättesaamise tõttu. Halva ilmastiku pärast lennuvägi sai teotseda vähe ja tähelepanuväärsemaid kogemusi sellel alal ei ammutatud.

2. Inglismaal toimusid manöövrid Londonist ida pool ja peale harilikku juhtide ja sõdurkonna treenerimise omasid veel eesmärgiks uurida mehhaniseerimise mõju lahingutegevusele — selgitades, kas moodsad relvad on sobivamad pealetungiks või kaitseks. Manöövrite läbiviimiseks koostatud olukord oli huvitav selle poolest, et ta peaeagu täpsalt jäljendas üht lahingute faasi Hispaania kodusõjast, Madridi sektorist, kusjuures London kujutas endast Madridi, Chiltern'i laineline maastik Guadarrama mägesid ja Norwich'i linn — Valenciat. „V a l i t s u s v ä e d“ — 2. jal. div. kõvend. mehhaniseeritud osadega ja vajaliku autotranspordiga jalaväe veoks kind. Nosworthy juhatusel — said ülesandeks kaitsta ühendusteid Norwich'i (Valencia) ja Londoni (Madridi) vahel, püüdes ühtlasi haarata või, edu korral, sisse piirata Chiltern'il (Guadarramal) teotsevat vastast. „V a l i t s u s v a s t a s e d“ — 1. jal. div., kindr. Armytage'i juhatusel — liikudes ning teotsedes jalgsi pidid purustama vastase tiiva, katkestades juurdeveo Londoni. Manöövritelt väärrib erilist tähelepanu kindr. Nosworthy „liikuv kate“ (rolling screen), mis oli mõeldud autodel transporteeritava div. jalaväe julgestuseks ning koosnes: ises. mehhan. üksustest (I ešelon); rk pataljonidest ja tt kompanitest (II ešelon). Peale selle iga autodel transporteeritava jal. brigaadi vahetus käsutuses oli veel abijõuna 1 haub. patar., 1 s.-auto rh., tt relvi ja pionere. „Liikuv kate“ osutus siiski mitte küllalt otstarbekohaseks, kuna liikudes hüpetena ta pidi tegema lühemaid või kestmamaid peatusi, mille tõttu tuli niisama tihti peatada ka jal. autokolonn, et ta oma julgestusosadest ette ei hüppaks, mis vähendas tunduvalt üldist liikumiskiirust. Manöövrid näitasid, et motoriseerimine tõstab suuresti pealetungi võimsust ning tõhusust. Kaitseks lennuväe vastu teostati lähenemist ja kallaletungi hajutatud formatsioonides, kuid niiviisi, et tarbekorral

võis kiiresti koondada oma jõud tarvilikuks ajaks otsustavasse punkti. Selgus siiski, et niisugusel hajutamisel on ka halbu külgi, kuna väga aktiivselt teotseval kaitsjal poolle läks korda tungida läbi vahede ja aukude rindes sügavale pealetungija lahingukorda, kusjuures manöövrite algul üks „valitsusvastaste“ s.-auto hüppas ootamatult isegi „valitsusvägede“ (2. div.) staapi. Selliseid üllatusi ei tohtivat alahinnata, mida ka tõendavat teine juhtum samadelt manöövritelt, kus üks „valitsusvägede“ s.-auto, kellel oli läinud korda tungida üsna lähedale vaenlase vastupanupositsioonile, ei läinud ise rünnakule, vaid astus raadioteel ühendusse oma lennukitega, näitas neile kätte märgid, millised mõni minut hiljem sattusid täpsalt sihitud ning hävitava pommisaju alla. Kogu manöövreid algusest lõpuni iseloomustas selline väiksemate osade sissetungimine üksteise hajutatud lahingukordadesse, mille tagajärjel olevat tekkinud rida väiksema ulatusega partisansõda meenutavaid kokkupõrkeid.

3. Itaalias manöövrid toimusid kahes osas, Veneetsia provintsis ja edelapoolses Sitsiilias. Neist esimesed taotlesid puhtal kujul väljaõppe eesmärgi ja pidid andma kogemusi suurte motoriseeritud üksuste kasutamiseks lahingus; teised seevastu omasid ülesandeks selgitada mõningaid operatiivseid ja taktikalis-organisatsioonilisi küsimusi, olles ühtlasi mõeldud ka poliitiliseks propagandaks. Abessiinia sõja kogemustel on Itaalias moodustatud 3 motor. div. ja 3 nn. kiiret diviisi (divisione celere). **Veneetsia** manöövrid, millised leidsid aset 2.—6. aug., pidid nüüd näitama, millise väärtuse omavad need moodsad väekoonddised Euroopa sõja oludes. Selleks oli valitud Friuli ümbruskond, kus teedevõrk suurepärase, kuid tihedalt asustatud ning kultiveeritud maa-ala (viinamarjaistandused), jõed ja veega täidetud kraavid piirasid tunduvalt mehhaaniliste liiklemisvahendite kasutamist väljaspool teid, maastikul, võimaldades ühtlasi korraldada teedel takistusi nende liiklemisele. **Sinine** pool oli moodustatud nn. „Po“ motor. div., mis koosnes 2 motor. jal. rüg. à 2 pat., 1 rk pat., 1 m.-ratt. pat., 1 srtv. rüg. à 3 divisj. 1 kergetangi pat., 1 pi-pat., mõnedest õhukaitse ja tt üksustest ja vastavatest teenistustest. **Punane** pool koosnes 2 kiirest div., milles 2 ratsav. rüg., 1 ratt. rüg. — 3 pat., 1 motor. rk komp., 1 srtv. rüg. (osal. motor.), 1 kiirtangi pat. ja teistest motor. üksustest. Peale selle mõlemal poolel oli veel kasutada luure- ja pommitamislennu-

väge. Kokku võttis manöövril osa kuni 16 000 meest, 2500 hobust, 2800 mot. sõidukit. Manöövril mängiti läbi kohtamislahing (tegevuse algul kaugus poolte vahel kuni 400 km) ühes sellest arenevate teiste lahinguliikidega. **Manöövri arutusel** 6. aug. kindr.-staabi ülem kindr. **Pariani** muuseumis olevat tähendanud, et manöövril asetleitud motor. div. kasutamist kiire diviisi vastu tuleb lugeda erijuhumiks ja seda tehti ainult selleks, et selgitada mõningaid veel seni lahendamatu küsimusi. Motor. div. reeglina ei või teotseda iseseisvalt, kuna ta on seotud teedega ja on halvasti kaitstud lennuväe kallaletungide vastu. Seepärast ta peab töötama koos suurema liikumisvõimega ja kallaletungide vastu õhust ning maa pealt paremini kaitstud kiirestiliikuvate osadega, moodustades nende viimastega nn. kiire korpuse, mille koosseisu kuuluks üks kiire ja üks või mitu motor. div., milline väekoondis omavat juba küllalt suure manöövri- ja ka löögivõime. Teiselt poolt arvatakse, et motor. div. ei ole kohased, sest nende koosseisu kuuluvaid mehhan. liiklemisvahendeid ei saaks ära kasutada mujal, niisugusel ajal, kui div. ise on seotud lahinguga või ta ei ole tegevuses. Sel juhul liiklemisvahendid seisaksid kasutamata. Motor. div. ülesandeid võivad täita väga hästi ka haril. jal. div. Mõned ajakirjad jälle leiavad, et kuna häaoht õhust on suur, siis strateegilisi teid vägede koondamiseks piirile saab kasutada ainult enne tegelikku sõjategevuse algust, millega tahetakse vist küll märku anda, et sõda peaks algama ilma ametlikult välja kuulutamata.

Sitsiilia manöövrid teostusid 13—17. aug. teede-, side- ja elutarvete poolest vaeses (vesi) piirkonnas ja nende eesmärgiks oli, lisaks eespool nimetatule, uurida saare kaitsmise võimalusi ülekaalukate vastase dessantosade vastu, selgitada ühtlasi 2-st rüg. koosneva jal. div. ja uue soomusbriigaadi lahinguvõimeid. **Sinine** pool: XII v.-korp. — 28. jal. div., 29. jal. div., 128. res. jal. div., 10. ratt. rüg., 166., 167., 171. ja 172. mustsärkide pat., 12. korp. srtv. rüg., 12. res. korp. srtv. rüg., XII õhuk. divisj., XII pi-pat., mõned helgiheitjate rh., 1 keem. komp. ja vastavad teenistused; peale selle veel rannakaitse üksusi ja territ. miilitsa osi. **Punane** pool: XII v.-korp. — 62. jal. div., 178. jal. div., 63. ja 64. jal. div. (mark.), 1. soomusbrig., 2. jal. rüg., 22. korp. srtv. rüg. (mark.), 20. pi-rüg., õhukaitse üksused, 1 keem. komp. ja teenistused. Peale selle oli mõlema poole kasutada

luure- ja pommitamislennuväge. Kokku võttis manöövritest osa kuni 50.000 meest, 2500 hobust ja kandelooma, 3000 mehhan. sõidukit, seal hulgas 300 tanki, 500 suurt. ja miinipild., 1250 rk ja kk ja 198 lennukit, millised olid toodud kohale isegi Põhja-Itaaliast ja kaugemast Liibüa osadest, kusjuures mõned eskadrillid olivat läbi lennanud kuni 2800 km. Manöövri juhatuse käsituses oli 40 raadiojaama, 40 telef. keskjaama ja 1500 km juhtmeid. Manöövritest ammutatud õpiste kohta on mitmesuguseid arvamusi. Manöövrid olivat demonstreerinud lennuväe võimsust, milline — tiheidalt koos töötades maa- ja mereväega — kindlustanud sinistele edu, andes vastasele ootamatuid ja tugevaid lööke otsustavates punktides ja parajal hetkel. Soomusbriigaad, eriteadlaste arvates, ei täitnud temale pandud lootusi. Teisest küljest ei olivat aga ka seda väekoondist kasutatud õieti ja selle asemel, et rakendada teda rinde läbimurdmisele, millise ülesande sooritamiseks tal oli küllalt eeldusi (uued keskm. ja raskek tangid ja võimas suurtükivägi), teda suunati haarama vastase tiiba ja teotsema tema tagalas, mida oleksid pidanud tegema eeskätt küll kiired osad. Suurte s.-väekoondiste küsimus jäi seega praktiliselt lahendamata; ühed arvavad, et ei saa koondata sama organisatsiooni raamidesse kiireid ja tugeva löögivõimega üksusi (potenza e clerita), kuna teised jälle hoiatavad panemast liialt suuri lootusi suurtele s.-väekoondistele ning moodustamast soomusdiviise (Hispaania sõja kogemused). 2-st rüg.-st koosnev jal. div., kuigi kohane asumaade sõdades, ei osutunud heaks ja Euroopa oludele sobivaks. Seevastu olivat aga saavutatud manöövrite poliitiline eesmärk. Nimelt loetavat Itaalias Sitsiiliat uuesti asutatud impeeriumi keskpunktiks („Isola Imperiale“), baasiks, kust saab kontrollida liiklemist kogu Vahemerel, ja sillaks emamaalt Aafrika asumaadesse. Manöövrid olivat näidanud, et kuigi vahest ei peaks alati korda minema vaenlase desanti Sitsiiliasse takistada, siis ometi saare kestmalt enda käes hoidmine osutuks vastasele samuti võimatuks, kuna see nõuaks väga suuri jõude. Üldiselt olivat aga Itaalia manöövrid demonstreerinud Itaalia sõjaväe tehnilist jõudu ja head lahingulist ettevalmistust.

4. Austrias toimusid manöövrid Tšehhoslovakkia piiri läheduses. Võtsid osa: mõlemalt poolt üks 3-st rüg.-st koosnev jal. div. ja peale selle nn. kiire div. (die Schnelle

Division), suurearvuline lennuvägi, miilitsaosad, žandarmeeria ja kodanlikud õhukaitse organisatsioonid. Kerge diviisi koosseis: motor. jal. pataljonid, motor. srtv., tangiüksused, 2 ratsaväe rüg., pi- ja si-osad. Huvitavamaid kogemusi olivat andnud kerge diviisi kasutamine, kus motor. osad teetsid teid mööda ja ratsavägi, nende julgestusena, väljaspool teid. Ratsaväe liikumise kiirus sellistes tingimustes osutunud kaunis tagasihoidlikuks, mistõttu ka motor. osad pole suutnud demonstreerida oma võimeid täies ulatuses. Siit järeldatavat, et pole otstarbekohane ratsaväeüksusi organisatsiooniliselt siduda motor. osadega. Teisest küljest ei võivat aga ka viimastelt oodata erilist imet; nende liikumise kiirus isegi soodsas olukorras (vaenlase nõrk vastupanu) ei saa tavaliselt tõusta üle 25 km tunnis. Manöövri olukord olivat samal ajal näidanud, et eriti väike riik peab oma kiire liikumisvõimega vägesid, mis pärast nende soetamisele tulevat panna erilist rõhku.

5. Belgias olid manöövrid Ardenni mägedes. Siniseks pooleks oli Ardenni laskuridiviis ja punaseks — m.-ratt., s.-auto, tangi ja tt suurt. üksused — kõik 2. jal. div. koosseisust, kes tungisid peale riigi idapiiri poolt läänesuunas. Manöövritelt olivat saadud niisugused kogemused, et peab jätkama motoriseerimist üldse, eriti aga mis puutub ratsaväe korpuse reorganiseerimise selles suunas.

6. Jugoslaavia manöövrid viidi läbi Zagreb'ist lääne pool. Võttis osa kuni 60.000 meest ja 500 lennukit. Lahendati pealetungi- ja kaitseküsimusi, püüdes esimesel juhul saavutada võimalikult suuremat tegevuse kiirust. Eriliselt uuriti vägede veega varustamise küsimust. Oli puuritud 4 kaevu, kust toodi vett välja eriliste suurevõimeliste pumpade abil ja puhastati arstide järelevalve all. Iga niisugune „veejaam“ olivat andnud 8 tunni vältusel 60.000 liitrit, millest jätkunud 15.000 inimesele.

7. Ungaris leidsid manöövrid aset Budapesti ümbruses. Võtsid osa: idast punane pool — I v.-korpus ja läänest sinine pool — IV v.-korpus, mõlemad vähendatud koosseisus. Erilist tähelepanu oli pööratud tegevusele pimedas, milleks kasutati ära kõik kolm ööd manöövri perioodil ja nimelt: 12/13. 09. — punaste üleminek Cise'i jõest, 13/14. 09. — siniste ümbergrupeerimine ja 14/15. 09. — kaitse organiseerimine punastelt.

Kk.

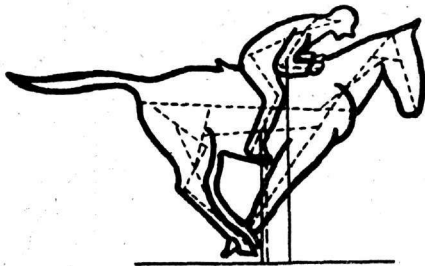
Hobuse takistushüpe.

Prof. W. Knoll'i järgi.

Hüpe hobusel kuulub kergespordihüpete erilisse liiki. Selles hüppes moodustavad kaks muidu mitte kokkukuuluvat keha teatava liigutuste süsteemi, mis ongi tema erinevuseks teistest hüpetest (kõrgus-, kaugus-, kolmikhüpped jne.). Hüppe kestel on mõlema hüppest osavõtja — nii ratsaniku kui hobuse — hüppeliigutused täiesti sõltuvad teineteisest. Ratsaniku liigutused pole võimalikud ilma hobuseta ja teisest küljest võivad ratsaniku liigutused hüppe teatavates faasides mõju avaldada hobuse liigutustele.

Hobuse hüpet nimetatakse havihüppeks. See, väljudes tagajalast, läheb kui tõukejõud hobuse ja kogu süsteemi raskuspunkti ja maandub esijalal (joon. 1—4). Siin on tegevuses tõuke- ja tõstejõud, kuna pöördejõud tuleb aga ratsutaja suhtes vähem arvesse. Ka hobuse liigutused tervikuna on oma olemuselt samuti kahedimensioonilised, mis tuleb eriti esile järgnevas liigutuste üksikfaaside vaatluses. Kuna ratsaniku ja hobuse kaalude suhe on umbes 1:6 kuni 1:8, on hobusel suurema koguna ka palju suurem mõju hüppe sooritamisele. Ratsanik juhib hobuse takistuse juurde, oma kaasabiga põhjustab ta hobust hüppama, püüab vastavate liigutustega takistada, et hobune ärahüppel või maandumisel takistusega kuidagi kokku ei puutuks. Hüpe ise sooritatakse aga hobuse poolt.

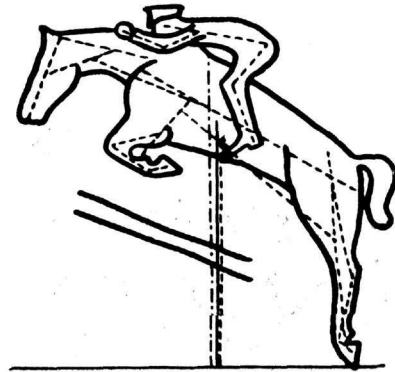
Ratsanikule on hüpe vaid tasakaaluharjutus. Tema hoiab ennast sadulas tasakaalus iste ja põlvehoide abil. Tema saavutab tasakaalu sadulas asendiga ja põlvehoietega. Kätega annab ta ratsutid sedavõrd vabaks, et hobune end hüppel sirutada võib. Ei tohi aga kaotada sidet, s. o. hobuse suu tunnetust ratsutite kaudu. Rat-

Joon. 1.

Hobune momendil enne ärahüpet. Joonisel on näha hobuse, ratsaniku ja süsteemi raskuspunktide konstruksioonid.

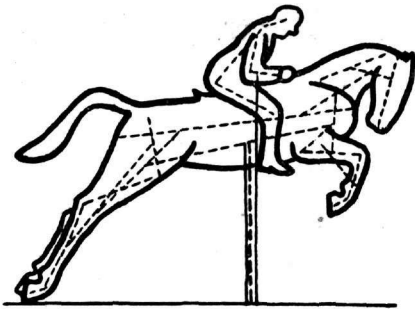
saniku liigutused on muidugi suunatud hüppe sihi järgi ette- või tahapoole, vastavalt silmapilgu tarvidusele. Ratsahüppaja peab oma hobusega olema kokku kasvanud, s. t. tema tunneb hobuse liigutused juba ette ja paneb neid tähele. Juba ärahüppel kummardub ratsutaja ette. Tema raskuspunkt on nihutatud ette ja kehast välja ja tema asukoht on sõltuv hüppe kõrgusest ja kaugusest (joon. 1, 2). Etteviskumise moment peab olema kätte õpitud. Algab ratsanik liigutusi liiga vara, võib juhtuda, et hobune püüab vältida takistust, s. t. hoidub hüppest

Joon. 2.
Ärahüpe.

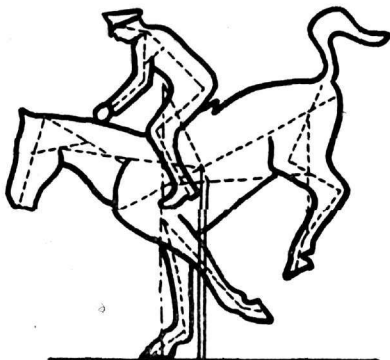
(tõrgub), kuna ta enam ei tunne ratsaniku edasitiivustavat abi. Algab ratsanik liigutusi liiga hilja, on ta jäänud hobuse hüppeliigutustest maha, ja siis on ratsanikul tihti raske veel õigeaegselt, s. o. enne ärahüpet, ette laskuda. Kui aga ratsanik taha jääb, nagu see varemini üldine nõue ja eeskiri oli, siis peab hobune teda kaasa tõmbama, missugune asjaolu aga hobuse võimeid tunduvalt vähendab. Kui ratsanik läheb liigutustega õigeaegselt kaasa, ei tunne ta ise peagu üldse hobuse hüppeliigutusi. Ta on hobusega kui üks keha ja teeb tema liigutused täiesti kaasa.

Hüpe toimub küllaldase aeglusega ja jätab ratsanikule vabalt aega enese õigesti sadulasse asetamiseks ja kõigepealt maandumise täiuslikuks ettevalmistamiseks. Takistuse ületamisel asetub ratsanik sadulas reegli järgi tasakaalus hobusega, harva natuke eespool (joon. 3). Sellevastu maandumisel peab ta jällegi ette laskuma, et aida ta ja kergendada hobusel tagupoole järeletõmbamist ja lahtinurgastatud tagujalgade

Joon. 3.
Lend takistusel.

üle takistuse toomist (joon. 4). Ratsaniku liigutused on niisiis pöördeliigutused hüpetasapinnas, kusjuures põlvede ühendus on teljeks. Ülekeha, käsivarred ja sääred seevastu on liikuvad ja nende nurkade nihked põhjustavad muudatusi ratsaniku asendis.

Joon. 4.
Maandumine.

Hüppe täieliseks õnnestumiseks on tarvis suurt rõhku panna alumisele saatekurvile, s. t. kapjadele, mis tuleb juhtida üle takistuse kindlalt ja puhtalt. Liiga lähedane ärahüpe võib anda, nagu kõrgushüppajatel kõrgushüppe puhulgi, võimaluse takistust ülestõusul riivata esijalgadega, kuna liiga kaugel ärahüpe võib põhjustada takistuse riivamist tagujalgadega.

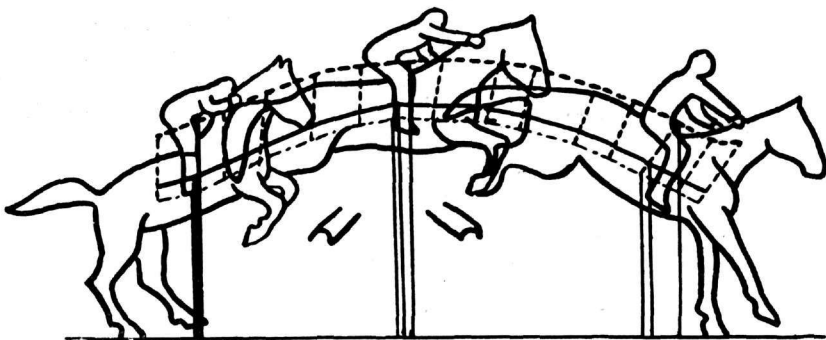
Nagu kõikides hüpetes, otsustavad ka siin hoojooks ja ärahüpe hüppe täielise õnnestumise. Hüpe hobusel allub samadele füüsilistele seadustele, millele alluvad kõik aerodünaamilised mõjutamata hüp-

ped. Kiirus 5—8 m-sek. on niivõrd piiratud, et teised mõjutused arvesse ei tule. Tööhulk ärahüppel 500 klg-se süsteemiraskuse (ratsanik + hobune) puhul on ümmarguselt 6000 kgm-sek., kui kiirus on 5 m-sek. Maandumisel on tehtud töö hulk umbes 1000 kgm-sek., kusjuures ei ole arvestatud piduri töö.

Kõikide vaadeldud hüpete puhul on ilmenud, et liigutuse langev osa ja ühtlasi raskusjõu tasakaal saavutatakse just enne ärahüpet, hobune asetub maandumisel allpool oma raskuspunkti tagujalale ja tõukab sellega ära.

Ka siin on ärahüppenurk olenev vertikaalse tõste ja horisontaalse edasliikumise suhtest. Maandumisnurk on mõjutatud raskusjõust, mis kõigepealt avaldab mõju hobuse esipoolele, mis natuke raskem tagupoolest ja lisaks koormatud veel ratsanikuga. Maandumisnurk on tõepoolest natuke suurem kui ärahüppenurk. Mõlemad nurgad, ärahüppe- ja maandumisnurk, on olenevad hüppeviisist, kõrgusest ja takistuse laiuusest, mistõttu mõlemad nimetatud hüpenurgad on oma suuruse poolest vahelduvad.

Hobuse keha sirutub suurimal määral välja pärast ärahüpet, mis toimubki sirutusliigutusena soodsast venitusasendist (maandumine tagujalgade kõikide liigete painutamise) (joon. 2). Siin järgneb sirutus järsku, kusjuures on tihti võimalus näha ühe jala eelistamist ja kasutamist ärahüppejalana, ehk küll ärahüpe näib toimuvat mõlema tagujalaga. Maandumine toimub ühel jalal, millele teine järgneb vähema või suurema kiirusega. Tagujalad saavad järele toodud alles pärast esijalgade maandumist. Ratsaniku raskuspunkt asub hobuse esimesena maanduva jala kohal. Järelikult maandumisel asub ratsaniku raskuspunkt natuke eespool süsteemi raskuspunkti (joon.

Joon. 5.
Raskuspunktide kurvid hobusel, ratsanikul ja süsteemil.

nr. 4). Tasakaalu hobusega saavutab ratsanik juba maandumise kestel. Ettesuunatud asend peab uuesti saama tagasi viidud tasakaaluasendisse.

Kui hüpe toimub väga suure kiirusega, on võimalik, et hobuse maanduv esipool maast parajasti jälle lahkunud on, kui tagujalad maad puudutavad. Selles ajavahemikus tekib lühike lennufaas, mis aga ei vii süsteemi tasakaalust välja.

Hobuse hüppeliigutus kasvab välja normaalsest galopist. Mida kõrgem ja laiem on takistus, seda kiiremini on tarvis sooritada alggalopp. Kiire juurderatsutus kuulub üldse hobuse hüppe juurde, kuna on tarvis püsivalt meeles pidada, et tuleb ikkagi ca 500 kg-line raskus viia 1—2 m kõrguseni. Nii võib juurdejooksu kiirendamine olla ainult kasuks, kuna absoluutne ärähüppejõud (kõrgushüppejõud) saab seetõttu vähendatud, kusjuures kogu süsteem saab teatud horisontaalkiirenduse.

Moodsa hüppetiili järgi saab hobuse esipool tugevasti koormatud. Sellepärast on tarvis silmas pidada, et hobuse esijalgade hoideaparaat, s. t. sirutus- ja kallutustallad ning vastavad sidemed korras oleksid. Maandumisel peab esimesena maanduv jalg ühe silmapilgu kestel kogu maanduva süsteemi raskuse kandma ja sellele vastu pidama, ja seda isegi asendis, kus sörgats on täiesti läbi (maha) surutud (joon. 4). Ja alles natuke hiljem väheneb raskus ühel jalal teise jala juurdetuleku läbi.

Kui ratsanik tunneb oma hobuse hüppeliigutuste faase põhjalikult, siis toimuvad tema kohastumislügitused alateadlikult. Alles siis, kui peaks äräjooksuliigutustes ette tulema mingist tundmatust põhjusest olenevaid häireid, peab ratsanik oma kohastumislügitusi juhtima juba tahtlikult ja nendes teadlik olema. Ratsanik peab hüppe täielikuks õnnestumiseks omama julgust. Hobune hüppab tegelikult meelsasti, ja kui peaks juhtuma, et ta siiski tõket vältida püüab (tõrgub), siis on selles enamasti süüdi ratsanik, kes oma hobust ei tunne või juhtida ehk kohastuda ei oska.

V. V.

LÄTI.

„Militarais Apskats“ nr. 11 — 1937.

1. Hoidugem vigadest. Autor puudutab igapäevases elus väljaõppe ja kasvatuse juures sagedasti ettetulevaid, näiliselt väikesi, kuid siiski põhjaneva tähtsusega vigu, kirjutades muuseas:

Väga tihti tuleb ette juhtumeid, kus vanemad ülemad rikuvad oma alljuhtide

autoriteeti sellega, et teevad viimastele märkusi nende käsualuste juuresolekul. Tagajärjed oleksid hoopis paremad, kui neid märkusi tehtaks nelja silma all või vastava kogu ees.

Samuti pole ebasagedased juhtumid, kus vahepealsed ülemad rikuvad tahtlikult või tahtmata kõrgemate ülemate autoriteeti. Enamasti see juhtub siis, kui ülem on kedagi karmilt karistanud või jälle pole osanud küllaldaselt hästi täita oma kohuseid. Siis tavaliselt kritiseeritakse vihatujus vastavat ülemat ja seda pahatihti alluvate kuuldes. Tavalisem koht selleks on allüksuste kantselei, kus ohvitserid unustavad, et seal viibib ka allohvitsere, kuna viimased jälle oma kriitikatuhinas ei pane tähele ajateenija-kirjutaja juuresolekut.

Kõige kergemini tuleb ette vigu õppusi korraldades. Nende vigade kritiseerimine kõrgema ülema poolt, vahetult õppuste ajal, ei suuda anda positiivseid tulemusi. Tavaliselt segavad end õppuste üksikasjadesse need ülemad, kes on arvamisel, et nende peamine kohus õppuste läbiviimisel ongi oma alluvate lakkamatu kritiseerimine. Kuid ainuüksi kriitikaga ei saavutata veel positiivset; pole midagi halvemat, kui kriitika kriitika pärast...

2. Ohuluure Läti k. a. sügismanöövrel.

Autor, refereerinud üksikasjaliselt neid teateid, mida läti luurelennuvägi suutis koguda k. a. sügismanöövrel, tuleb otsusele, et jalavägi ei oska ennast küllaldaselt moondada õhuvastase vastu. Jalavägi armastab kasutada lähenemiseks peamiselt häid teid, kus liiklemine kergem, kuid varjumisevõimalused seevastu kasinad. Oleks loomulik, et lähenemisolukorras jalavägi kasutaks peamiselt külavaheteid ja isegi jalgteid. Siis on luurelennuväel palju raskest kindlaks teha vastase jalaväe olemasolu ning tegevust teatavas rajoonis.

3. Märkmeid julgestusest puhkekaitsele.

Tavaliselt meil on kujunenud välja šabloon, mille kohaselt eelpost koosneb ühest jaost ning sellest pannakse välja kuni 500 m kaugusele üks kahemeheline välispost. Kaht vahiposti ei panda välja lihtsalt see pärast, et 9-meheline jagu ei suuda siis anda iga posti jaoks kolme vahetust. Kuid tekib küsimus, kas kahe mehe asetamine vahipostile on alati hädavajalik. Kahtlemata öösi, udus ja kinnisel maastikul, kus vaatlustingimused raskendatud, osutub ühel mehel vahiposti kohuste täitmise raskeks, ning siin peab postile asetama kaks, mõnikord, eriti rasketes vaatlustingimustes — isegi kolm meest. Kui aga maastik on

hästi vaadeldav, siis pole mingit mõtet asjata väsitada mehi ning jätkub ühemeelistest vahipostidest. Viimaseid aga ei tohi kaugele välja saata. Ideaalne on selline olukord, kus vahepost asub vahetult celposti juures. Seda ei võimalda aga kahjuks alati maastik.

4. **Lähemiskiiruse sõltuvus suurtükiväe kasutamisest.** K o l - l t n. K r. K ä r k - l i n s. Tavaliselt valitseb vaade, mille kohaselt väekoondise lähemiskiirus on sõltuv ainult suurtükiväe toetuse nõudest. Mida rohkem nõutavat lähemisperiodil suurtükiväelist tuletoetust, seda enam langevat väekoondise lähemiskiirus ja vastupidi. Tegelikult see väide ei ole alati õige. Jalaväe lähemiskiirus hüpetena (Lätis maksvate vaadete kohaselt lähene takse vastasele vaid hüpetena — ref.) ei ületa kaht kilomeetrit tunnis, kuna suurtükiväe liikumiskiirus on teatavatel juhtumitel suurem, mida tõestab ka järgnev autori poolt väljaarvestatud tabel.

Hüppe suurus	T o e t u s			
	^{1/3} srtkväega	^{1/2} srtkväega	^{2/3} srtkväega	^{1/1} srtkväega
2 km	3,2 km/t.	2,2 km/t.	1,6 km/t.	1,3 km/t.
3 "	3,4 "	2,4 "	1,7 "	1,4 "
4 "	3,6 "	2,5 "	1,8 "	1,5 "

5. **Mõtteid sõjaväe varustamisest sõja ajal autode ja mootorratastega.** K a p t e n O. L a p i n š. Auto on selline liiklemisvahend mis järjest areneb ning seetõttu kõige rikkamatelgi riikidel puudub võimalus vastavate tagavarade soetamiseks. Ainuke reaalne abinõu on olemasoleva eraautopargi mobiliseerimine sõja alates. Järelikult sõja ajal on sõjaväe käsutuses sama tüüpi autosid, mida tarvitavad eraisikud rahu ajal. Kui vaadelda lähemalt olukorda Lätis, siis nähtub, et siin on esindatud peagu kogu maailma autofirmad. Järelikult need autofirmad varustavad olemasolevaid masinaid ka tagavaraosadega ning peaksid tegema seda ka sõja ajal. Kuid on ilma pikema analüüsita selge, et sellises olukorras ükski sv. autotöökoda ei suuda teostada rahuldavalt autode remonte ning viimased muutuvad kiirelt tarvitamiskõlbmatuiks. Olukorda võib päästa vaid sellega, kui riik soodustab teatud autotüüpide sissevedu tollide alandamisega ning korraldab vastavate tähtsamate tagavaraosade valmistamist kohapeal. Ka sõjaväelastele tollita sõiduautode ja mootorrataste sisseveo võimaldamisega täiendaks riik endale vastavat reservi ja seda ilma kuluta.

— r —

POOLA.

„Polska Zbrojna“, detsember-jaanuar 1937/38. a.

1. **Lennuvägi 1937. a. S. Abžoltovski.** Autori arvates lennuväe areng m. a. olevat igas suhtes huvitavamaid. Lisaks Hispaania kodusõjale ja hiljuti lõppenud võitlustele Abessiinias m. a-l tekkinud relvastatud jõudude kokkupõrge Hiinas on andnud uusi väärtuslikke kogemusi selle väeliigi kasutamise alal lahingus. Osa sõjakirjanikkudest arvab võivat järeldada nendest kogemustest, et lennuväe massiline kasutamine — tuntud itaalia kindrali Douhet' õpetuse kohaselt — tänapäeva sõjas ei ole hästi mõeldav ning ei anna oodatavaid tagajärgi, igatahes mitte niisuguseid, mis võiksid avaldada sõja käigule otsustavat mõju. Autor hoiatab siiski lennuväge alahindamast. Kõik praegused ja hiljuti peetud sõjad toimuvad ja toimusid hoopis teissuguses olustikus, kui see võiks kujuneda Euroopas, sõja puhul kohalikkude suurriikide või nende gruppide vahel. Hispaanias ei olnud sõja algul kummagi võitleva poole käsutuses nimetamisväärseid lennuväe üksusi. Hiinlastel oli küll vaenulise tegevuse alates kuni paarisaja lennukini, kuid need olid halvasti juhitud, ja kui pärastpoole jaapanlased oma lennuväe kohale töid, siis läks neil kiiresti korda ülekaalu õhus enda kätte saada. Seega siis mõlemal juhul lennuvägi suutis tegevusse astuda alles pärast seda, kui maa peal sõda oli võtnud juba kindlakujulise ilme ning seda polnud enam võimalik õhust otsustavalt mõjutada. Douhet kõneleb aga suurearvulisest ning tugevast lennuväest, milline sõja esimesel momendil massidena võtab ette retki sügavamale vastase maaalale, purustades juhtimis-, administratiiv- ja tööstuskeskusi, takistades seega vastase kaitsejõudude seadmist sõjajalale. On tõenäoline, et Euroopa suurriigid, kelledest igaüks juba praegu omab tuhandeid lahingulennukeid, sõja puhul just selliselt, Douhet' doktriini alusel, neid ära kasutavad, mida kinnitab veel see asjaolu, et õhujõudude kõvendamine jätkub kõikjal suure hooga, millest võiks kujuka pildi anda näiteks Inglismaa, kus 1935. a. võeti pilootide kooli 3850 õpilast, kelledest ümmarguselt 3500 meest on lõpetanud või varsti lõpetab oma lenduri ettevalmistuse, 4840 meest on õppimas lennuväe mehaanikuiks ja 25 200 meest on võetud õhujõududesse mitteamalaste teenistuseks. Samas mõõdukas teostub lennuväe arendamine ka teistes Euroopa suurriikides. Lennukite materjal-

osa ja lendurite vastupidavuse proovimiseks korraldati m. a. lennuvõistlused Zürichis, kus võitjaks osutusid sakslased, ja lend: Istres—Damaskus—Pariis, kus itaallased löid otsustavalt prantslasi, sundides seega viimaseid senisest veelgi rohkem tähelepanu pühendama oma lennuasjanduse arendamisele. Peale selle sooritati sõjalise eesmärgiga lende: prantslased — Aafrika ja Aasia asumaadesse, itaallased — Lõuna-Ameerikasse ja inglased — Austraaliasse. M. a. rahvusvahelise aeronautika föderatsiooni (F.A.I.) vastuvõetud N. Vene saavutas rea lennukiiruse ja -kõrguse rekordeid, ületas maailmarekordi lennul otsejoont mööda (oli rida aastaid prantslaste käes), sooritas kaks lendu üle Põhjanaba Ameerikasse ja laskis nabale maha Papanini ekspeditsiooni. Tähelepandavat edu on m. a. saavutatud ka lennukiimootorite produtseerimise alal. Milano näitusel, kus oli välja pandud peale itaallaste ja sakslaste produktsiooni ka veel teiste riikide saavutusi sellel alal, oli näiteks esitatud: Fiat A.S.6, 3200 HP, sama, mille abil sersant Agelo saavutas kiirust 709 km tunnis, ja rida 1500—1600 hobujõulisi mootoreid, millistest paistsid eriti silma: Alfa Romeo 135 R.C. 33, 1500 HP, Piaggio P. XII R.C. 40, 1600 HP, Isolta Fraschini-Astro 140 R.C. 30 — 1400 HP ja prantslaste P. 18, 1650 HP; peale selle terve hulk ca 1000 HP mootoreid. Näitusel oli esitatud kokku 422 firmat, näituse maa-ala võttis enda alla 21 500 m² ja näitust külastas ühe nädala vältusel 300 000 inimest 18 riigist, mis ka omakorda annab teatava pildi tänapäeva lennuasjandusest ja suurest huvist, mida selle vastu kõikjal tuntakse.

2. Soomusjõud 1937. a. K. Rozen-Zawadzki. Produktsiooni, väljaõppe ja mobilisatsiooni tarviduste seisukohast vaadatud oleks väga tarvilik soomusjõudude materjalosa arendamisel välja jõuda mingisuguse ühe või äärmisel juhul kahe lahingumasina tüübini. Selle eesmärgi taotlemisel on m. a. tehtud tunduvald edusamme, kuna piir ning konstruktiivne vahe roomik- ja rataslahingumasina vahel on üsna kadumas, kusjuures liikumise kiirus, tegevusraadius ja võimed teotsemiseks väljaspool teesid ei ole mitte vähenenud, vaid koguni suurel määral tõusnud. Näiteks siin võiks olla moodsaim roomikuil ja ratastel liikuv tank (Christie), mille kiirus ratastel 113 km tunnis, roomikuil — 64 km t., tegevusraadius kuni 270 km (roomikuil) ja kuni 400 km — ratastel. Ülevõimimine ratastelt roomikuile ja ümberpöör-

dult sünnib automaatselt, ilma et meeskonnal oleks vaja selleks tangist välja tulla. Liikumiskiiruse tõstmiseks on tekkinud vajadus suurendada mootorite võimsust. Ka sellel alal on m. a. saavutatud edu. Prantsuse rasketes nn. läbimurdetankides on kasutamisele võetud 1980 HP või isegi kuni 2400 HP jõulisi mootoreid. Harilikke automootoreid tänapäeval kasutatakse vaid kergete luuretankide juures, kuna keskmistes ning rasketes rünnaku- ja läbimurdetankides tarvitatakse eranditult lennuki või koguni erilisel valmistatud mootoreid, kus jahutus teostub õhuga, mis soodustab tegevust talvel külmaga ja kergendab ka meeskonna tööd. Moodsates tankides 1 tonni raskuse peale arvestatakse 15—20, isegi 30—40 HP, kuna Christie tangis kasutatakse koguni 130 HP. Seega tänapäeva tavalisem tangimootor peab omama 200—600 HP. Jätkuvad katsed Diesel'i mootoriga, milline — tankides tarvitusele võetuna — vähendaks tunduvalt eksploatatsioonikuludisi (odavam küteteaine), suurendaks tegevusraadiusi (küteteaine ökonoomsus), väldiks tulikahjuvõimalused, lihtsustaks juhtimist ja pakuks julgeolekut isegi salapärase elektromagnetiliste mõjutuste vastu, rääkimata reast teistest enama või vähema tähtsusega hüvedest. Tänapäeva tangi juhtimine on võrreldes senisega tublisti lihtsustatud ja toimub hüdrauliliselt, kusjuures pööretel tank kaotab palju vähem kiirust kui enne. Kaitseks tt-relvade vastu inglased arendasid tangi kiirust, prantslased jälle soomust. Nüüd aga ollakse arvamisel, et liikumise kiirus ei suuda enam pakkuda tangile julgeolekut tt-relvade, näiteks 20 mm kiirlaskja tt-suurtüki vastu. Et aga ka soomust ei saa paksendada lõpmatuseni (suurendab raskust ning vähendab liikumiskiirust), siis on hakatud terasplaate monteerima tangi külge selliselt, et kuul ei saaks neid pihtada täisnurga all, mis võimaldab kasutada õhemat soomust. Tangi vaatluspilud kaetakse mittemurduva klaasiga. Optilised vaatlusvahendid on täiuslikud. Periskoobid võimaldavad tangi juhile, laskurile ja ka motoristile küllalt laialdase vaatlusvälja. Tangi relvad on paigutatud pöörlevasse soomustorni selliselt, et võib tulistada 360° ja soovikorral koondada kõikide relvade tule ühe märgi pihta. Kergete tankide relvastus — 1—2 rk või 1 rk ja 1 suurt.; keskmistel — 1—4 rk ja 1 suurt. Sidepidamise küsimuses on samuti tublisti edasi jõutud; sideks tangi sisemuses kasutatakse baryngofoni ja tankofoni ja sideks väljaspool — lühilainelisi radiojaamu. On kasutamisele võetud

suurtükiväe-, raadio-, pioneri- (tt-miinide panemiseks), silla- ja teletanke, viimased — juhtimisega elektrilainetega kaugusest. Seega tankide tehniliste ja lahinguliste omaduste arendamise alal on 1937. a. saavutatud uusi, tähelepanuväärseid edusamme. Raskete läbimurdetankide liikumiskiirus ja tegevusraadius on tõusnud kahekordseks, kusjuures ühtlasi on leitud võimalusi ka paksendada nende soomust. Keskmiste rünnakutankide raskust on vähendatud ning nende liikumiskiirus suurenenud 6—9 korda ja tegevusraadius 4 korda; kergele luuretankide kiirus ja tegevusraadius on tõusnud 4—6-kordseks. Autor selgitab veel soomusjõudude organisatsiooni ja rakendamise küsimusi, kuid näib, et neil aladel 1937. a. eriliselt märkimisväärtseid uudiseid ei ole, vaid enamasti on arendatud senituntud mõtteid ja tegevust.

3. Merejõud 1937. a. M. Majeovski. Möödunud aasta meredel iseloomustub peamiselt Jaapani üritustega sellel alal Kaug-Idas, itaallaste äktsiooniga Vahemerel ja sakslaste jõupingutustega oma sõjalaevastiku ülesehitamiseks. Need asjaolud on sundinud Inglismaad võtma tarvitusele rea abinõusid oma ülekaalu säilitamiseks meredel. Vahemerel on ehitamisel uus sõjalaevastiku baas Simonstownis (Aafrikas), on kõvendatud elav- ja materjalsete jõu poolest Gibraltarit, Singapuri, Maltat jne. ja osa Euroopa laevastikust saadetud Kaug-Idasse sealsete merejõudude võimsuse tõstmiseks. Ühtlasi tegi Inglismaa katseid kõvendada oma sidemeid P.-Ameerika Ühendriikidega, lootes saada sealt praegusest suuremal määral relvastamiseks vajalikke toormaterjale, rahalist ja tööstuslikku abi ning tarbekorral ka reaalselt toetust oma merepolitikale. Prantsusmaa ei suutunud m. a. edukalt läbi viia oma kavatsusi merejõudude kõvendamise alal — mitmesugustel sotsiaalse iseloomuga siseriiklikel põhjusil — ja jälgib teatava rahunutusega sakslaste tegevust, kes näikse püüdvat neist merejõudude poolest ette jõuda. Berliini, Tokio, Rooma kolmnurk on materjalsete võimaluste poolest oma võistlejatest küll halvemates tingimustes, kuid seda parem on nende seisund geograafiliselt. Sakslased võivad inglastele kardetavaks saada Atlandil, itaallased — Vahemeres, kuna Kaug-Idas ei suuda — kauguse tõttu — P.-Ameerika Ühendriigid Inglismaale tõhusat abi pakkuda jaapanlaste pretensioonide vastu. Ka N. Vene on hakanud just m. a. erilist rõhku panema oma sõjalaevastiku arendamisele. P.-Ameerika Ühendriikidesse olevat antud

suuremaid tellimisi 406-mm suurte varustatud liinilaevadele, suurele hulgale veealustele laevadele, merelennukeile jne. Kuid kõigepealt peab N. Vene muidugi lahendama oma mereväe juhtkonna küsimuse, kus praegu — nagu teistelgi aladel — on käimas „puhastamistöö“ („czystka“), mis pidavat kindlustama juhtide ideaalse selektsiooni... Teistest väiksematest riikidest on sõjalaevastiku arendamisele m. a. suuremat tähelepanu pööranud Holland, Rootsi, Kreeka, Türgi, Soome ja Poola, nii nagu neile seda lubavad nende võrdlemisi piiratud materjalsed võimalused. Üldisele merejõudude vahekorrale Euroopas see vististi suuremat mõju siiski ei avalda.

Kk.

LEEDU.

„Musu Žinyas“ november 1937.

Kuidas peab olema sisse seatud tugipunkt? Major Vitkus. Leedu jalaväe eeskiri teine osa paragrahv 419 ütleb: „Kaitsel jalaväe allüksused moodustavad tugipunkte ja vastupanusõlmi. Tugipunkt võetakse oma alla seal end kindlustava jaoga (või selle osaga); tarbekorral jagu kõvendatakse granaadiheitjatega (püssigr.) või raskekuulipildujaga. Tugipunkt on jaotamatu igas suhtes. Kuid sellest ei tule teha järeldust, et tugipunkti garnison peab olema liialt kokku kuhjatud.“ Major Vitkus selgitab eeskirjalisi nõudeid. Vahed üksikute laskuripesade vahel kuni nende ühendamiseni pidevaks ühiseks jaokaevikuks on 3—10 m (N. Vene jalaväe eeskirja kohaselt 1—1,5 m, Saksa „Pionierdienst aller Waffen“ järele 8—15 m). Tugipunkti sisseseadmise kord on näidatud järgmisena:

1. positsiooni valik jaole ja laskurite paigutus;
2. laske- ja vaatlusvälja puhastamine, kauguste mõõtmine;
3. relvade ja tööde moondamine;
4. varjatud ühendusteede valik.

Kõigi nende tööde läbiviimine nõuab aega 1—2 tundi.

5. Laskuripesade väljakaevamine laskmiseks püsti ja nende omavaheline ühendamine roomamiskraavidega (töö teostatakse väikeste kantavate labidatega) — 4—5 tundi;
6. Traattõkete kohale seadmine: spiraalid või madalatel teivastel, silmas pidades käepärast olevat materjali, võtab aega 1—2 tundi;

7. Laskuripesade vaheliste ühenduskraavide süvendamine ja seljataha viivate ühenduskraavide väljakaeamine roomamiseks nõuab aega ligikaudu 5 tundi, lugedes, et jagu saab 5 pionerilabidat;
8. Pettekaevikute väljakaevamine ja kahe 4 m pikkuse tangitõrjekraavi kaevamine võtab veel aega 5 tundi.

M a a i l m a s õ j a v a h e r a h u. Res. ltn. Gotlibas. Lühike kokkuvõte 11. nov. 1918. a. eelsündmusist ja vaherahu allakirjutamisest marsal Foch'i erirongis Compiègne linna lähedases metsas. Koostatud marsal Foch'i ja kindral Ludendorffi mälestuste järele.

T e l e g r a a f i a p a r a a t „Siemens-Hell“. Major Šulcas. Saksa sõjaväes tarvitusele võetud tähtitrükkiva aparaadi kirjeldus. Aparaat olevat võrdlemisi otstarbekas sõjalisteks eesmärkideks, kuna telegrammide edasiandmine on võimalik mitte ainult juhtmeid kaudu, vaid ka raadioteel. Aparaat töötab telegraafilisel viisil.

T a n g i t õ r j e r e l v. Kapten Juškausnas. Kaasaja tangitõrje relv peab: 1) omama suurt läbilöögi jõudu, 2) silma paistma kiire ja täpsa sihtimisvõimalustega, 3) olema mõõtudelt väike ja kergesti veetav, 4) olema ehituselt lihtis, tugev ja odav. Ei tule arvestada ainult väliskirjanduse andmeid ühe või teise firma tangitõrje-relva kõrgete omaduste kohta ja imestada, miks selliseid pole kasutusele võetud Leedu sõjaväes, sest need andmed esinevad tavaliselt ajalehe teadetena, millede eest relvatööstused hästi maksavad. Edasi on antud võrdlustabel 19 tüüpi trelva kohta.

Edasi järgneb õpetlik ringvaade: sanitaarohvitserid Saksamaal, Jaapani sõjaväe komplekteerimine, reservohvitseride ettevalmistus Saksamaal, ratsaväe tegevus retkel (Poola vaadete kohaselt), intendantuuriteenistuse töö organiseerimine suvisete õppuste ajal jne.

Sõjaväe kroonika, kriitika ja bibliograafia. —d.

SAKSAMAA.

„Militär Wochenblatt“ nr. nr. 30—33, 1937.

1. Kas Hispaania kodusõda on suutnud selgitada tt-kahurite üleolekut tankidest. Major Sieberg. Tihti väidetakse, et Hispaania kodusõda olevat tõestanud tangitõrje üleolekut moodsatest tankidest. Selline vaade kipub pääsema maksvusele peamiselt seetõttu, et Hispaania kodusõjas tan-

gid pole suutnud seni täita nende peale pandud lootusi.

Moodsaid tanke ja tt-kahureid omab Hispaanias kumbki sõdiv pool. Valitsusvastastel on kasutamisel peamiselt kaht kerget tüüpi tanke (saksa k. luuretanke ja itaalia „Fiat-Ansaldo“ luuretanke — ref.), mis omavad küll püssikuulikindlat soomust, kuid seevastu pole relvastatud tt-relvaga. Mõlemad need tangid on eduga kasutatavad liikuvõljas, seevastu positsioonisõja oludes nende kasutamine on piiratud sel lihtsal põhjusel, et nad, tingituna väga piiratud horisontaalsest üleastevõimest, pole suutelised ületama normaalse laiusega kaevikuid. Ka valitsusvägede kasutuses olevad moodsad tangid (vene kergetank „T—26“ ja keskmine tank „T—28“ — ref.) pole kuigi palju suuremate võimetega, ehkki nad omavad relvastusena ka võrdlemisi tugevaid tt-kahureid.

Sõja algperioodil, kui see omas veel liikuvõljas iseloomu, osutusid üksikud sõdivate poolte käsutuses olevad moodsad tangid tõhusateks relvadeks ning nad saavutasid võrdlemisi suuri tagajärgi. Et neid oli aga vähe mõlema poole käsutuses, siis ei suutnud nad ka mängida otsustavat osa kodusõja sel perioodil. Mis puutub tankide tegevusse kodusõja hilisemas järgus, positsioonisõja oludes, siis siin on seni peagu iga tangikallaletungi tabanud ebaedu; kuid need ebaedud pole olnud tingitud niivõrd moodsate tankide nõrkusest, kui just koostöö puudusest jalaväe ja tankide vahel, nõrgast suurtükiväelisest tuletoetusest ja kallaletungist osa võtvate tankide väikesest arvust. Selle peale vaatamata on tangid väga tihti siiski suutnud murda läbi vastase rindest, tekitades vastasele suuri kaotusi. Kuid esialgse edu peale vaatamata need kallaletungid on varisenud ikkagi kokku seetõttu, et suurtükiväeline tuletoetus on olnud liiga nõrk ning jalavägi pole suutnud kasutada ära tankide poolt saavutatud edu. Üldse näib, et seal mõlema poole jalavägi ei oma küllaldaselt kallaletungihoo. Ilma jalaväeta ei suuda aga tangid positsioonisõja oludes otsustada kallaletungi saatust, eriti siis, kui neid on piiratud arvul.

Tanke on Hispaania kodusõjas löödud rivist välja mitmel viisil. Tt-relvade kõrval kasutavad marokolased võrdlemisi suure eduga põlevaid bensiniipudeleid raskel maastikul aeglaselt liikuvate tankide vastu. Ka on tekitanud valitsusvastaste tankide ridades võrdlemisi suuri kaotusi tt-relvadega varustatud valitsusvägede tankide tuli. Samuti on mõlemal pool muudetud üksikuid tanke liiklemisvõimetuks püssikaliibrilise

soomustlâbistava laskemoonaga kui ka kraavtõketega. Kuid üldiselt siiski kaotused on olnud võrdlemisi väikesed, igatahes suhteliselt palju väiksemad maailmasõja-aegsetest tangikaotustest, ning need pole olnud, nagu juba varem tähendatud, tangikallaletungide kokkuvarisemise peamisi põhjusi.

Kõike kokku võttes autor jõuab otsusele, et Hispaania kodusõda pole suutnud pakkuda erilist uudist tangitaktika kui ka tangitõrjetaktika alal. Samuti ta pole suutnud tõestada massiliste tangikallaletungide väikesi väljavaateid edule. Et Hispaania kodusõjas tangid pole seni saavutanud suuremaid tulemusi, see olevat autori arvates tingitud: a) mõlema poole käsutuses olevate tankide väikesest arvust, b) nõrgast konstruktsioonist, d) raskest maastikust, e) meeskonna puudulikust väljaõppest, f) nõrgast suurtükiväelise tuletoetusest ja g) jalaväe pealetungivaimu puudusest.

2. Taktikalisest väljaõppest jao piirides.

Jao taktikaline väljaõpe on aluseks suuremate üksuste, s. o. rühma, kompani, bataljoni jne. taktikalisele väljaõppele. Seejärest tuleb taktikalisel väljaõppel pöörda erilist tähelepanu harjutustele jao piirides, meeletades, et kui üksikvõitleja oskab laitmatult teosteda jao koosseisus, siis ta oskab seda ka suuremate üksuste, s. o. rühma, kompani jne. mõõdus.

Vastavate taktikaliste õppuste korraldamine jao piirides pole kerge ülesanne; see nõuab põhjalikku ettevalmistust nii vastavate harjutusülesannete koostamise kui ka läbiviimise mõttes. Selleks autor soovib kasutada järgnevat süsteemi:

1. **H a r j u t u s e e e s m ä r k** peab olema selge ning äärmiselt piiratud. Ükski lahinguõppus jao piirides ei tohi kunagi endasse haarata teatavat lahinguerivormi või -faasi tervikuna, nii kui näiteks kaitset, kallaletungi, viivituslahingut jne., sest sellise väikese üksuse kui jao piirides esinevad vastavad lahingufaasid niivõrd mitmekülgsena, üksikasjalikku drilli nõudvatena, et neid kunagi ei suudeta läbi võtta küllaldase põhjalikkusega ühe harjutuse vältel. Pealiskaudsest taktikalisest õppusest on aga vähe kasu. Palju tõhusamaid tagajärgi saavutatakse siis, kui teatavad lahingufaasid jaotatakse omakorda allfaasideks ning neid võetakse vastavate harjutuste eesmärkideks, näiteks: valmistumine kallaletungiks, kallaletung suurtelet kaugustelt kuni keskmiste kaugusteni, kallaletung väikestel kaugustel ja rünnak, tõkketule läbistamine jne.

2. **M a a s t i k** on taktikalisel väljaõppel määrava tähtsusega. Viimane peab võimaldama luua vastavaid tõetruid olukordi ühe või teise lahingulise allfaasi piltlikuks käteteõpetamiseks. Seda ei võimalda iga maastik, mistõttu vastav luure peab olema väga põhjalik.

3. **O l u k o r d**. Mida lihtsam ning lühem on olukord, seda kergemini on võimalik saavutada õppuse eesmärki.

a) Üldolukord peab saama väljendatud mõne sõnaga (parem ühe lausega). Põhjendused, miks ja kuidas olukord selliseks välja kujunes, on liigsed ning üldist mõtet tumestavad. Mingil tingimusel ei tohi üldolukord nõuda kaardi kasutamist.

Näide: kompani, asudes kallaletungil, vallutas pp. A ja B (maastikul kätte näidatud).

b) Vastane peab saama loodud selliselt, et ta suudaks pakkuda õpilastele võimalikult lähedasemat pilti sõja tegelikkusest. Selleks tuleb vastast kujutada võimalikult loomutruumalt. Lippukestega märkimisest ainuüksi ei piisa, on vaja kujutada ka tuld. Samuti vajavad vastase laskurid ja kk-d kohast markeerimist. Kuid teisest küljest andmed vastase jõududest ei tohi olla kunagi täpsad. Kõige kasulik on märkida vastast üksikute laskuritega, kes avavad tule siis, kui teotsev pool pole kasutanud küllaldaselt hästi maastikku.

Näide: Meie luure tegi kindlaks vastase tugevate jõudude olemasolu C talus, D metsatukk on vastase käes.

d) Eriolukord (lähteolukord) peab olema niisama lühike ning selge kui üldolukordki. Siin tuleb asetada jagu kõigepealt maastikule — vastavasse olukorda ning talule tuleb selgitada: ta (jao) ülesanne, andmed: raskete relvade asetusest ja tegevusest, kaotustest, laskemoonast ja olukorrast õhus. Olukorra annab õppuste juhataja.

Näide: Rühm vallutab kahe jaoga esijärgus C talu. Teist paremal võitleb II rühm, vasakul meie rühma 2. jagu. Rühmül sellel künkal. Rk rühm positsioonil seal metsaserval, toetab kompani kallaletungi. Teie jagu ahelikus sellest kiviist selle põõsani. Jaoülem kk juures. Järgneva kallaletungi eesmärk: kungas C talu juures (kõik punktid näidata maastikul kätte).

Lahingumuljeid: C talu juures künkal on kindlaks tehtud vastase kuulipilduja, mis tulistas (selle suunas). Kaotusi pole. Kk on ära tarvitanud 400 padrunit; püssidel täis norm alles. Õhuolukord: umbes 10 minuti eest meie hävituslennuk tulistas alla vastase luurelennuki.

4. Õppuse kõik. Õppuse edu on suurelt olenev vastase õigest teotsemisest. Seepärast vastase juht peab olema õppuse juhiga pidevas sidemes, et viimasel oleks võimalus vastase tegevust juhtida vastavalt õppuse käigule ja jao teotsemisele. Selleks on kõige kohasem kasutada vastavaid, varem kokkulepituid lihtsaid leppemärke ja signaale.

5. Õppuse juhataja ülesanded. Enne õppust annab õppuse juhataja jaole kohapeal olukorra ja ülesande ning laseb seda korrata. Järgnevalt õppuse juhataja laseb jaol asuda maastikule vastavalt olukorrale. Siinjuures peab eriliselt silmas pidama seda, et teotsev jagu ei teeks mingit tagasitõmbuvat liiklemist ning vastane ei oleks nähtav enne jao olukorda asumist. Et alla kriipsutada õppusel tähtsaid lahingumomente, on kasulik jao ülemaale vajalikke käske edasi anda nii, nagu seda oleks tavaliselt tehtud analoogilises lahinguolukorras. Jao ülema poolt tehtud vigu tuleb selgitada vastavate olukordadega, mitte aga märkustega (näiteks varjamatut liiklemisega peavad käima vahetult kaasas vastase tule tugevnemine ning kaotused — ref.)

6. Õppuse arutlus ei pea kujunema mingiks õppuse teoreetiliseks korramiseks, vaid ta peab endasse haarama harjutusel saavutatud õpiseid. Kasulik on siin kinni pidada järgmisest kavast:

1. õppuse eesmärk,
2. jao ülesanne,
3. õppuse kõik jämedates joontes,
4. jao ülema käsud ja korraldused,
5. õppusel ilmisiks tulnud vead kui ka head küljed.

3. **Tangitõrje süsteemist.** Kapten Kormann. Autor, pärast põhjalikku ning igakülset analüüsi, jõuab otsusele, et aktiivset tangitõrjet tuleb organiseerida tsentraliseeritult — diviisi raamides. Praegune saksa diviisi tt-relvastus (72 37-mm tt-kahurit) olevat liiga nõrk. See relvastus suutvat rahuldada vaid võitlustes vastase vähemate kohalikkude kallaletungidega, kus peamist osa mängivad kergetangid. Seevastu massiliste tangikallaletungide tagasilöömiseks, kus domineerivad tugeva soomusega keskmist ja rasket tüüpi lahingumasinad, peab diviili käsutuses olema palju võimsamaid tt-relvi, kui seda on 37-mm tt-kahur. Nendeks relvadeks autori arvates on 65- kuni 75- ja isegi 100-mm tt-kahurid (motoriseeritud?) ja 60-mm tt-kahuriga varustatud hävitustangid (Jagd-kampfwagen). Need relvad peavad olema

koondatud diviisi mõõdus ühte tt-kahurirügementi ja ühte hävitustangipataljoni.

Diviisi tt-kahurirügement peaks koosnema kolmest grupist à 3 patareid; viimasest à neli 65—75-mm ja kaks 100-mm tt-kahurit. Kokku 54 tt-kahurit.

Diviisi hävitustangipataljoni koosseisu peaks kuuluma kolm viieist-tangilise koosseisuga kompanit = 45 tt-kahurit (kaliiber 60 mm). Seega diviisi tt-relvastus peaks koosnema: a) 18-st 100-mm, b) 36-st 65—75-mm ja d) 36-st 37-mm (1. rügementide) tt-kahurist ning e) 45-st hävitustangist, s. o. kokku 135 tt-relva (!). V.

PRANTSUSMAA.

„La Revue D'Infanterie“ nr. 539 — 1937.

La Revue D'Infanterie's nr. 539 — august 1937. a. kolonelleitnant Fliecx artiklis „Mehhaniseerime kaitset“ teeb ennustusi tulevikusõja ilmest. Tema 1911., 1912. ja 1913. a. Revue D'Inf. numbrites VenesJaapani sõja uurimustel olevat ennustanud kestva positsioonsõda. „Noort prohvetit“ ei olevat kõikjal võetud tõsiselt. Maailmasõja, Venes ja Hispaania kodusõja vaatluste põhjal võivad ütelda, et ette valmistuda tuleb kaheilmelisele sõjale, piltlikult: „manööversõjaks 12 päevaks ja positsioonsõjaks 12 kuuks“. Tulejõud kasvab, pealetungimasinate arv ja võimsus teotsemiseks nii maastikul kui õhus kasvab. Inimese füüsiline jõud võrreldes masinate jõuga, kui viimasel inimese mõistusega on pandud tegevusse, on väike. Maastik, kui seda osatakse ja suudetakse kasutada, annab inimesele masina vastu kaitset. Kuid tulevikusõjas inimese jõuga üksi ei suudeta luua küllalt õigeaegselt vajalikke tõkkeid, tulepositsioone, vaatepunkte, peidukuid. Traattõkkeid, mida seni tehti käsitsi, võib „kududa“ masina abil, kusjuures masin asendab 30 inimese tööjõu, võib töötada 8 tunni asemel 24 tundi, või teiste sõnadega üks okastraadi kudumise masin äärmise pinges juures võib asendada umbes 100 inimest.

Kaevamistöid võib inimese asemel teha masin, saades vähemalt 100 kord inimesest suuremaid resultaate.

Puurimismasinad, betoneerimismasinad jne., nad kõik kokku annavad jalaväe pataljoni võimaluse ühe öö jooksul saada sama kindlat positsiooni kui käsitsi oleks saadud nädala jooksul. Kuipalju tuleks sellised masinad maksma ühe diviisi raamides?

Autori arvates umbes 200 miljonit franki. Masinad panevad vastu umbes 15 aastat ja laskvat end kasutada ka rahuaja töödeks. Prantsusmaa seisundist olevat õige ette valmistada positsioonsõjale, sest elavat jõudu tulevat kokku hoida ja oletatav vastane ei suutvat pidada kaua kesvat sõda. Mida kiiremini rinne stabiliseerub, seda parem. Eespoolmainitud masinad aitavad rinde stabiliseerimisele kaasa. Prantslastel peab olema ka kiiresti liikuvaid motomehhaniseeritud koondisi, et tarvilisel momendil saavutada nõrgestatud vastase üle võitu.

Peale siin lühidalt refereeritud meile aktuaalsemaid artikleid leidub ajakirja numbrites rida huvitavaid maailmasõja lahinguid ja Prantsuse armee väljaõppe küsimusi käsitlevaid artikleid. Ke —

„Revue d'Artillerie“, detsember 1937.

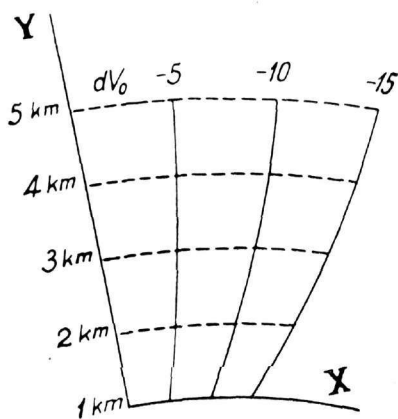
Arhiivide tundmatud aarded. Kolltn. L. Filloux. Ballistilisi katselaskmisi toimetatakse ühe kindla teoreetilise või praktilise küsimuse selgitamiseks vastavalt koostatud kavale. Arhiividesse kogunenud katselaskmiste protokollid võivad anda ka teiste küsimuste uurimiseks kasulikku materjali. Raskusi teeb aga see, et ühe küsimuse jaoks vajalikkude andmete kogumiseks tuleb läbi töötada iga kord kogu materjal, mis on väga aegaviitev. Sellepärast autor paneb ette korraldada arhiivmaterjal statistika moodsate meetodite järele ja tarvitusele võtta augustamis-, sortimis- ja liitmismasinad. Nende masinate abil võib 6000 protokollid läbi töötada 2 tunniga, kuna aga praegu see võtaks 1 kuu aega, kui seda tööd toimetavad 2 spetsialisti.

Suurtükiväe motoriseerimine. Kpt. A. Duvignac. Artikkel käsitab suurtükiväe motoriseerimise küsimuse ajalugu alates aastast 1770 kuni 1927. Autor väidab, et prantsuse sõjaväe võimud on alates küsimuse algpäevilt suurt huvi üles näidanud suurtükiväe motoriseerimise küsimusele ja tõrjub tagasi vastavad etteheited. Artikkel järgneb.

XXXI autode näitus. Kpt. P. Libman. Autor väidab, et 1937. a. autotööstusel ei ole midagi uudist pakkuda võrreldes eelmise aastaga.

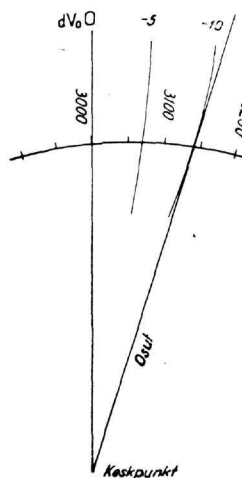
Portatiivne automaatlasketabel. Ltn. J. Mauvais. Kirjeldatud automaatlasketabel koosneb kahest kontsentrisest kettast ja samal keskpunktil liikuvast osutist. Pealmine liikuv ketas on läbipaistvast tseluloidist. Temale on peale kantud alates

7 cm kauguselt keskpunktist spiraalina laskekauguste skaala 1 km kuni äärmise laskekauguseni. Spiraal peab olema korrapärane, s. o. kaugus keskpunktist muutub proportsionaalselt nurgaga. Kaugusskaala mõõtkava on 1:5000. Alumine ketas on läbipaistmatust materjalist (paber, mis on kleebitud lauale.) Temale on kantud dV_0 , dH , $d\theta$, $d\psi$ jne. parandused koordinaatide põhjal, kusjuures abtsissil on parandused samas mõõtekavas nagu laskekaugustel spiraalil ja ordinaadil laskekaugused samal kaugusel keskpunktist nagu spiraalil. Abtsissid kantakse alates y-teljest kaarte mööda, mille keskpunktiks on ketta keskpunkt. (Joon. 1.)

Joon. 1.

Parandatud laskekauguse leidmine toimub järgmiselt. (Joon. 2.) Oletame, et $D=3000$ ja $dV_0=-10$. Spiraali jaotis 3000 pööratakse dV_0 graafiku y-teljele ja kõveral -10 loetakse parandatud kaugus 3140 spiraali kaugusskaalalt. Järgmise paranduse tegemiseks (näiteks W) asetatakse vastava graafiku y-teljele juba parandatud laskekaugus 3140 ja loetakse uus parandatud kaugus vastaval kõveral. Toimingu hõlbustamiseks ja eksituste ärahoidmiseks asetatakse igakord osuti parandatud kaugusele.

Joon. 2.

Kasutades alumise ketta mõlemaid külgi, võib ühele automaatlasketabelile mahutada andmeid 4 liiki mürsule (laengule).

Vaba ruumi seespool kõveraid ja ketta serval kasutatakse suuna ja süütaja parandustabelite mahutamiseks.

Arvutusaparaat suurtüki suunmiseks.
Ltn. A. Lysensoone. Aparaat kasutatakse suurtükkide suunmiseks, kui bussoli ja nurgamõõtja jaotised ei ole ühesugused. Meile see aparaat ei paku huvi, kuna meie nurgamõõtjate jaotised on ühtlustatud.

Mitmesugused teated.

Bibliograafia.

H. K.

Sõjaväelisi teateid välisriikidest.

Õhumiin.

Nürnbergi ajaleht „Nürnberger Zeitung“ 22. 01. 38. toob teate, et rootsi insener Fritz Kjenström on leiutanud uue õhukaitsevahendi — õhumiini. „Bleking's Län's Tidning“ järgi on selle miini kohta teada järgmist.

Miinil on täiesti uudne süüteseadis kõrgsagedusvoolu jaoks. Miini võib soovi korral täita ka gaasi või udu tekitavate ainetega. Miin olevat kohane kasutamiseks nii maa- kui merevæes. Miin olevat väga suure mõjuga, seejuures aga hea alalhoiuvõimega ja hästi transporteeritav. Miinid kinnitatakse väikeste, vesinikuga täidetud õhupallide külge, mis miinid soovitavale kõrgusele üles viivad. Kõrgus on reguleeritav. Ankru trossid ühendatakse omavahel nõõride võrguga, mis on ühenduses süütemehanismiga. Süütamine toimub kas vaatluspunktist või mõne lennuki võrku puutumisel. Leiutaja soovitatav (Stokholmi jaoks 4-kantsentrilist miinivööd, välise raadiusega 20 km. Miiniahelaid teenib liikuv meeskond. Niipea kui üks miin plahvatab, asendatakse see uuega. Leiutaja arvates pidavat kogu seade Stokholmi jaoks maksima minema umbes 1,5 milj. krooni. Ühe miini tootmiskulud ilma laenguta tõusevad umbes 250 kroonile. Leiutus olevat vastavatele rootsi sv. võimudele esitatud ja nende poolt praegu katsetamisel. —1.

*

Šveitsi laskurite treeningtagajärgi.

Nimekamate laskurmaade laskurid on alustanud juba treeninguga 1939. a. Luzernis ärapeatavate MM laskevõistluste vastu. Iseäranis Šveitsi laskurite treeningtagajärjed sõjapüssist on väga head. Suurmeister Karl Zimmermann on lasknud viis harjutussarja ja saavutanud sarja

peale keskmisena 538 silma. Maailmarekord sel alal on soomlase O. Elo nimel 530 silmaga. Selle on Zimmermann ületanud neli korda ja ühel korral jääb maailmarekordist puudu vaid üks silm.

Zimmermanni tulemused olid:

175 — 180 — 187 = 542

166 — 181 — 182 = 529

174 — 180 — 187 = 541

168 — 182 — 185 = 535

175 — 180 — 188 = 543

Asendite maailmarekordid on: püsti 172, põlvelt 185 ja lamades 188 silma.

Zimmermanni tagajärgedest paistab haruldane stabiilsus. Kõikumine on vaid püstiasendist 9, põlvelt 2 (!), lamades 6 ja kolmest asendist 14 silma.

Teiste Šveitsi laskurite tagajärjed ei jää Zimmermanni omadest maha.

Paistab olevat tõenäoline, et sarnased tagajärjed on saavutatud eripüssiga ja erilaskemoonaga. Šveitsis varustusel oleva standard-sõjapüssiga ja hariliku laskemoonaga ei ole sarnased tagajärjed võimalikud. („Ampujan lehti“ nr. 20, 1937. a.).

A. R—k.

Ametlik osa.

SÕJAVÄGEDE ÜLEMJUHTAJA KÄSKKIRI

Nr. 42.

Tallinnas, 1. märtsil 1938.

(Sõjavägede Staap.)

§ 1.

Käsin avada käesoleva aasta sügisel Sõjaväe Tehnikakoolis alljärgnevad klassid:

— elektrotehnikaklass,

— motomehaanikaklass.

Õppetöö algus 1. septembril s. a.

§ 2.

Võistluseksamid Sõjaväe Tehnikakooli sisseastumiseks korraldada alates 27. juunist s. a.

Kooli sisseastumiseks esitatavaid soovivavaldusi võtta vastu kuni 27. aprillini s. a.

Alus: Tehnilise ala ohvitseride ettevalmistamise seadluse (RT 1936, 65, 556) § 4, 19 ja 22.

J. Laidoner,

kindralleitnant,

Sõjavägede Ühemjuhataja.

Õine retk.

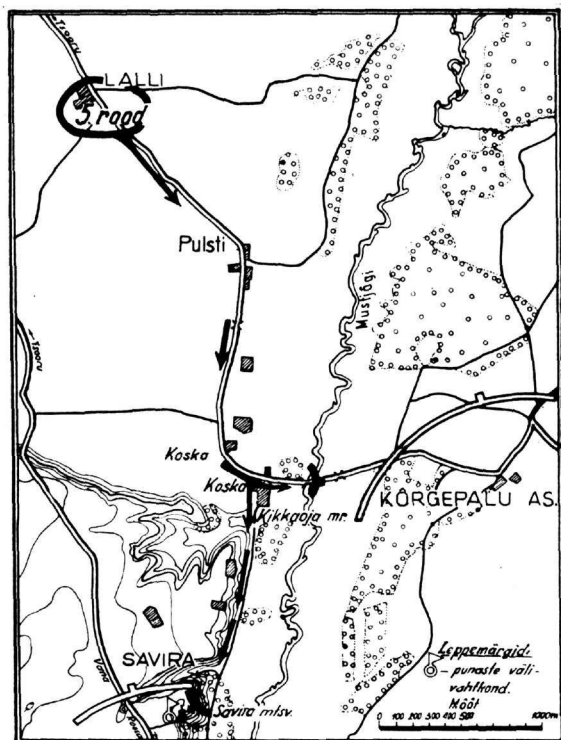
23. märts 1919. a.

Tartu Kaitsepataljoni 5. rood peatub Võrumaal, Tsooru mõisa lähedal asuvas Lalli talus. Roodul on seljataga rasked võitlused. Roodu koosseis on vähenenud enam kui poole võrra — üle saja mehelist roodust on järele jäänud tääke (tol ajal nimetati „tikke“) lahingute ajaks Tsooru ümbruses, nagu mäletab nende ridade kirjutaja, umbes 40 meest. Muidugi ei saanud puudujad kõik surma ega haavata, vaid palju oli ka neid, kes lähetati tagalasse, haigestusid, langesid vangi jne. Kuid kohalolijate kohta võis tähendada, et nad olid juba kogenud ja omavahel liitunud ühiseks pereks. Roodu ülemaks oli sel ajal alamkapten Gnadenteich. Roodu nooremaks ohvitseriks oli lipnik Lõokene. Roodule annab ilme tema juhtkond, kuid ka meeskonna üksikute liikmete tegevusel on väga suur tähtsus kogu üksuse meelsusele ja löögivõimele. Ja 5. roodus oli niisuguseid mehi, kellest võib rääkida, kellele teod on olnud kompani mõõdus väga suured. Olgu siinkohal veel kord meele tuletatud unustamatu kangelasena roodu veltveebel ja tubli lahingumees Schmidt (langes hiljem võitlustes Viitina ümbruses), rühmavanem Vooru (praegu Vana-Antsla riigimõisa valitseja), kuulipildurid Paap, Lampson, Luts, kompani põlised luurajad Korp, Arp, Jänes, Ungerson j. t. Seejuures oli Paapi ja Arpi teeneks asjaolu, et just nende surmapõlgus ja huumorirohkus aitasid mõnestki raskusest üle ega võimaldanud sigineda pessimismil ja meeolelu langusel.

23. märts möödus vaikselt ja puhkuse tähe all. Punased peatusid Savira küla — Kõrgepalu mõisa joonel. Öhtu eel anti teada, et tuleb õine pealetung Savira külas asuvalle metsavahitalule, kus pidi asuma punaste väli vahikond (polevaja zastava). Savira metsavahitalu asus Tsooru mõisa — Vana Roosa mõisa vahelise tee ääres, kuhu on Lallilt umbes 4 km.

Pimeduse kätte jõudes algasime liikumist. Öö on vaikne. Kuu on kaetud pilvedega, kuid nähtavus lumisel maa-alal on küllaldane selleks, et eraldada tumedaid inimkogusid valgel foonil umbes 100 meetri kaugusel. Liigutakse järjestikku kahekaupa mööda maanteed Lallilt — Kõrgepalu mõisa suunas, silmside kaugusel liiku-

vate piilurite kattel, kuni Koska, Kikkaoja taluni. Siin kohtame kahte kaitseliitlast, kes peavad Mustajõe sillal vahti. Roodu ülema rääkimisest nendega kuuleme, et nemad peavad enda käes hoidma silda Mustajõe ja takistama punastel Kõrgepalu mõisast liikuda üle silla Tsooru mõisa poole. Näib, et roodu ülem nende jõudu peab selleks liiga väheseks ja roodu koosseisust eraldab oma otsesesse käsutusse mõnemeelise meeskonna, kuna roodu ülejäänud meeskond jätkab lipnik Lõokese juhatusel liikumist mööda külavahelist talveteed — Kikkaoja, Savira metsavahitalu poole. Tee läheb mööda võsa ja metsa. Paremalt võrdlemisi järsu tõusuga mäe veerg, vasakul enamikus võsaga kaetud heinamaa, mida rööbiti teega läbib Mustajõgi. Samuti vaikides. Savira metsavahitalu pole enam palju maad. Peatus. Oleme vaenlase lähedal. Saadetakse ette luuremeeskond — see on vaid mõnemeelne. Peatus kestab tükk aega, kuni selguvad luure tulemused. Läheb mööda juba enam kui tund, ikka pole veel teateid luurelt — lõpuks ilmub keegi, kelle närviliselt ja katkendiliselt edasiantud jutust selgub, et luure on vaikselt likvideerinud vaenlase vahiposti, mis asus metsavahi talu ees ja meie lii-

Õine retk 23./24. märtsil 1919. a.

Rünnak Savira metsavahitalule.

kumistee ääres kasvava kase juures. Luure olevat jäänud seniks kohale kuni kompani järele jõuab. Kiirelt algab liikumine, kõiki valdab teatav elevus, sest peatselt tuleb vaenlasega seista silm-silma vastu. Jõuame välja Savira metsavahitalu alla. Siin kohtame luuret. Siin on üksik kask ja maas punaste vahipost. Eemal paistavad metsavahitalu hoonete mustad kogud. Järgnevad lühikesed korraldused, meeskond asub ahelikku ning algab liikumist talu suunas. Tõuseme üles mäkke. Kõikjal vaikus. Vaenlasest ei ole kuulda midagi. Korraga kõlab meie poolt üks paug ning kohe algab üldine tulistamine käigult. Isegi külmavereline reamees Arp suunab Lewisi talule ja tulistab. Vaenlase poolt ei ole vastutulistamist. Läheneme kiirel käigul. Jõuame hoonete lähedale ning hurraa hüüdega jookseme talu õuele. Meie pealetungi suunas on talu õuevärav ning väravas vaenlase raskekuulipilduja Maksim ja selle juures lamamas elus kuulipildur. Tuli see ärritusest või õues jooksvate ja põgenevate vaenlase tulistamisest või tähelepanematuses, kuid väravast rünnakul sissejooksmisel komistasime — ning kohe vaenlase kuulipilduja otsa.

Vaenlasele tuli pealetung ootamata ning ta põgenes nii kiirelt, et isegi püssid ruumidesse maha jättis. Teistest hilisemaks jäi ratsanik, vist seetõttu, et ei raatsinud hobust meile jätta, kuid selle eest pidi maksma oma eluga — sest just sel momendil, kui ratsanik sadulasse istus, jõudis nende ridade kirjutaja õuele ning lastud kuul lõpetas ratsaniku elu. Kuigi retk

üldiselt õnnestus, ei olnud edu täielik, sest vaenlane pääsis põgenema talu taga olevasse metsa. Saagiks saime ühe vang, kuulip. Maksimi, suure hulga püsse, käsigranaate ja eriti rohkesti mitmesugust toidumoonat. Vangi-kuulipilduri seletuse järgi tema ei olewat tahtnud meid tulistada, vaid tahtnud ennast vang, anda. Seda seletust tuli uskuda, sest temal oleks võimalik olnud põgeneda ühes teistega, kuulipilduja oli korras ja kui sellest oleks tulistatud, siis vaevalt oleks meie õine retk nii õnnelikult lõppenud.

Meie pool kaotusi ei olnud. Esialgu arvati, et üks mees on saanud surmavalt haavata, kuid hiljem selgus, et ta on siiski kohal. Nimelt ahelikus pealetungile liikudes keegi kukkus äkitselt maha ning kõhtu kinni hoides hakkas ägedasti oigama. Kuna mees küsimuse peale enam ei vastanud muuga kui oigamisega, siis tekkis arvamus, et ta on saanud väga raskelt haavata. Suur oli aga kõikide üllatus, kui hiljem seda meest nägime tervena endi keskel. Tuli välja, et mees hirmuga lihtsalt simuleeris haavatut, et pääseda vaenlase rünnakust. Muidugi, ülemus ei ütelnud mehele midagi, kuid selle eest meeskond ise, eriti roodu surmapõlgurid — naljahambad võtsid mehe käsile ning see mõjus — mehest sai edaspidi päris korralik lahingumees. Kordan siin veel — 5. roodus oli niisuguseid sõdureid, kes avaldasid suurt kasvatuslikku mõju teistele oma surmapõlgusega, oma käitumisega lahingus ning väljaspool lahingut, ning nende järgi kujunes kogu üksuse meelsus ja lahinguvaim. Meie vahel küll

taganesime ja kandsime kaotusigi, kuid ühte võib kindlalt kinnitada, meeoleu langust ei olnud selles roodus ka kõige raskematel silmapilkudel.

See öine retk ei hiilga mitte oma taktikakunsti poolest. Kuid siin esineb nii mõnigi nähe, mis väärib allakriipsutamist. Kui taheti saada maksimaalseid tulemusi — vangi võtta vaenlase välijahtkond, siis pidanuks peale tungima vaikselt. Laskmine häiris vaenlast enneaegselt ning võimaldas temal põgeneda. Eeskujulikult töötas luure: vaenlase vahipost, mis asus talust eemal, hävitati vaikselt, vaenlase välijahtkonda häirimata. Ka siin sõdurid näitasid üles suurt arusaamist ülesande otstarbekohasest täitmisest. Luure jäi vaenlase otsesesse lähedusse jälgima vaenlase tegevust ning andis löögiosade kohale tulles neile vajalikud andmed. Rünnak ise arenes eeskujulikult, välja arvatud laskmine: keegi laskis kas kogemata või meelega lasu ja kohe algas üldine tulistamine, mis kogu ürituse tulemusi vähendas.

K. L.

SPORT SÕJAVÄES.

N. väekoondise talvespordipäev.

20. veebruaril s.a. korraldas N. väekoondis talvespordipäeva, kus ära peeti mitmesugused sõjalise iseloomuga suusutamise võistlused.

Osa võtsid kokku 123 sõjaväelast.

Laskurjagude vahelistel võistlustel tuli I kohale meeskond nao. A. Aavasalu, p. asp. K. Tenno, kpr. B. Ruus, rm. Simado, rm. R. Sallo, rm. M. Esko, rm. E. Tapo, rm. V. Sinilnikov, rm. E. Sõber, sooritades 2½ km teekonna lahingrakmeis ühes suuskade allapaneku ja ahelekku paiskumisega 14 m. 50 sek.

Kk jagude vahelistel võistlustel saavutas I koha meeskond vao. O. Raudam, kpr. G. Gruglov, rm. H. Niksmann, A. Grigorjev, L. Önnis, S. Rogov, J. Ivanov, F. Kritt, A. Šlöpin. Aeg 15 m. 17 sek. II kohale tulnud meeskonna aeg oli 15:45,5. Läbides sama teekonna mis laskurjaod, tuli kk jagudel veel lisaks paatkelgu vedamine, kk vabastamine kelgult ja tuleavamine.

Rk-toimkondade võistlustel tuli I kohale meeskond nao. A. Müür, rm. A. Seim, R. Öun, A. Kütt, H. Merila, E. Krik, A. Ausma, J. Alliin. Aeg 15 m. 39 sek. Teiseks tulnud meeskonna aeg

15:48,6. Võistlustegevus analoogiline kk jaoga.

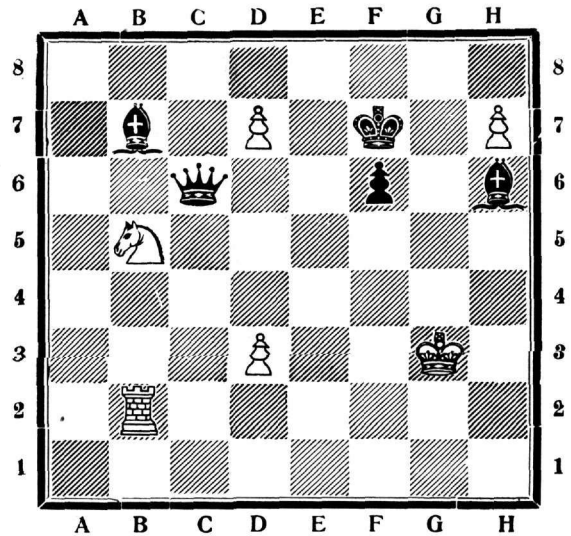
Sidetöökondade võistlustel tuli I kohale meeskond nao. H. Sitsi, rm. J. Pärn, E. Lelgus, E. Letse, J. Kuus. Aeg 23:26. II ja III kohale töökoondade ajad vastavalt 25:29 ja 26:46. Side töökoondade võistlustingimustes oli liniehitamine umbes 1½ km kaugusele, telefonogrammi edasiandmine ja telefoniliini kokkukerimine.

Male.

Toimetaja: K. Rootare.

Ülesanne nr. 6.

Mustad.

Valged.

Valged algavad ja võidavad. Lahendus järgmises malenurgas.

Ülesande nr. 5 lahendus.

1. Va1—a7!, Og5—f4+, 2. Kh2 : h3, Kb3 : c4 (Oe5, 3. Oe2!), 3. Va7—g7, Og8 : d5, 4. Vg7—g4, Od5—e6, 5. Oh5—f7!, Oe6 : f7, 6. Vg4 : f4+, K~, 7. Vf4 : f7 ja valged võidavad.

Ehk 1. —, Og5—f6, 2. Oh5—e2 ja valged võidavad. Näiteks: 2. —, Kb3—c3, 3. Kh2 : h3, Kc3—d2, 4. Oe2—g4, Kd2—d3, 5. Og4—e6, Og8 : e6, 6. d5 : e6, Kd3 : c4, 7. e6—e7, Of6 : e7, 8. Va7 : e7, d6—d5, 9. Kh3—g3, d5—d4, 10. Kg3—f3 jne.

Kui 2. —, Of6—e5+, siis 3. Kh2 : h3, Kb3—c3, 4. Va7—e7, Kc3—d4, 5. Kh3—g4, Oe5—f6 (5. —, Ke3, 6. Kf5, K : e2, 7. V : e5+, de, 8. K : e5 ja valged võidavad), 6. Ve7—d7, Kd4—e5 (6. —, O : d5, 7. V : d6!), 7. Oe2—f1, Ke5—d4, 8. Vd7 : d6, Of6—e5, 9. Vd6—e6, Og8—f7, 10. d5—d6 jne.

Juriidilisi küsimusi.

Toim. kol.-ltn. E. LEITHAMMEL.

1. Küsimus: Kas riigi asutis või ettevõtte, jäädes lepingu täitmise viivitusse, on kohustatud maksma kontrahendina esinevale teisele riigi asutisele või ettevõttele viivitustrahvi?

Vastus: Riigi hangete seaduse (RT 1934, 57) § 87 järgi hankija, kes on lepingu täitmise jäädud viivitusse, on kohustatud maksma kontrahendile viivitustrahvi $\frac{1}{2}\%$ kuus viivituses olevate esemete või töö lepingujärgsest hinnast.

Selles eeskirjas ei ole tehtud erandit riigi asutiste või ettevõtete suhtes.

Seepärast tuleb asuda seisukohale, et riigi hangete seaduse § 87 ettenähtud viivitustrahvi maksmise nõue on kohustuslikult siduv ka hankijana esineva riigi asutisele või ettevõttele.

2. Küsimus: Kas normeeritud varustise muretsemise lepingu kavad tulevad endiselt saata Sõjaministeeriumi Juriskonsultuuri läbivaatamiseks, vaatamata sellele, et 1. veebruarist 1938. a. kehtima hakanud eelkontrolli teostamise määruse (RT 1938, 10) § 3 järgi tähendatud kavad eelkontrolli alla ei kuulu?

Vastus: Sõjaministri päevakäsu 1921. a. nr. 712 § 1 p. 3 märkus 2 järgi kuuluvad Sõjaministeeriumi juriskonsuldi poolt läbivaatamisele igasuguste lepingute kavad, lepingu objekti rahalisele väärtusele ja iseloomule vaatamata. Kuna see nõue seni püsib, siis tuleb arvata, et ka normeeritud varustise muretsemise lepingu kavad tulevad saata Sõjaministeeriumi Juriskonsultuuri läbivaatamiseks, vaatamata sellele, et nad eelkontrolli alla ei kuulu.

3. Küsimus: Kas A/S „Eesti Metsatööstuse“ suhtes on kohaldatav Riigi hangete seaduse § 21 riigi asutiste ja ettevõtete kohta ettenähtud soodustus lepingu täitmise ja võimaliku tagatistrahvi nõudmise ning hankija kätte tema vastutusel antava vara kindlustamise nõudest loobumise kohta?

Vastus: Aktsiaseltsi „Eesti Metsatööstus“ asutamise seaduse (RT 1937, 45) § 5 järgi A/S „Eesti Metsatööstus“ loetakse tööstuslikus ja kaubanduslikus tegevuses ettevõtteks, milline tegutseb äritunnistuse alusel. Ta allub aktsiaseltside kohta kehtivatele üldistele seadustele ja määrustele, kuivõrd asutamise seadus ei määra teisiti.

Toodust järeldub, et A/S „Eesti Metsatööstus“ on eraõiguslikul alusel tegutsev tööstus-kaubanduslik ettevõtte, mille tegutsemise alused, õigused ja kohused on määratavad era aktsiaseltside kohta kehtivate eeskirjade järgi, kusjuures riigi asutiste ja ettevõtete kohta kehtivad eeskirjad on tema suhtes rakendatavad üksnes niivõrd, kui Aktsiaseltsi „Eesti Metsatööstus“ asutamise seaduse või vastavate eriseaduste eeskirjad seda selgesõnaliselt käsivad.

Kuna Riigi hangete seaduse vastavad eeskirjad kui ka Aktsiaseltsi „Eesti Metsatööstus“ asutamise seaduse eeskirjad ei näe ette, et A/S „Eesti Metsatööstus“ hankijana oleks võrdseks loetud hankijana esinevale riigi asutisele ja ettevõttele, siis tuleb järeldada, et A/S „Eesti Metsatööstus“ tuleb hanke- või töövõttelepingute sõlmimisel kohelda Riigi hangete seaduse § 21 ettenähtud lepingu täitmise, võimaliku tagatistrahvi nõudmise ja hankija kätte antava vara kindlustamise nõude täitmise suhtes kui tavalist tsiviilkontrahenti.

— lu —

4. Küsimus: Kas Üleajateenijatekogu tegevliige, kes on olnud ühe aasta kogu juhatuses esimeheks, võib keelduda ennast teiseks aastaks juhatuses esimeheks valida laskmast?

Vastus jaatav. Sõjaväe Üleajateenijatekogude põhikirja (RT 1927, 112) § 32 järgi juhatuses esimees valitakse eraldi, kuna juhatuseliikmed ja nende kandidaadid valitakse ühiselt. Sama põhikirja § 33 järgi juhatuseliikmed ja kandidaadid valitakse ühe aasta peale ja ükski tegevliige ei või keelduda ennast juhatuseliikmeks või selle kandidaadiks valida laskmast, välja arvatud valimine kaks aastat järgemööda.

Kuigi § 33-as on mainitud ainult juhatuseliikmeid ja nende kandidaate, siiski tuleb asuda seisukohale, et selles §-is mainitud „juhatuseliikmete“ all on mõeldud kõiki juhatuses koosseisu kuuluvaid isikuid ja et seepärast kõik juhatuseliikmete kohta § 33-as sisalduvad eeskirjad valimise kestvuse ja valida laskmisest keeldumise kohta on kehtivad ka juhatuses esimehe kohta, kuna tema § 31 järgi kuulub juhatuses koosseisu. Et § 33 kohaldatav on ka juhatuses esimehe kohta, see selgub veel sellest, et põhikirjas kusagil mujal ei ole ära määratud, missuguse aja peale juhatuses esimees ametisse valitakse. — K.

IMPERIAL CHEMICAL INDUSTRIES LIMITED, LONDON.

EESTI JA PALJUDE TEISTE RIIKIDE KONTRAHENDID.

Kuulipildujate ja püsside laske-
moon ja selle materjal, lõhke-
ained sõjaväeliseks otstarbeks,
rohud püssidele ja kahuritele;
trotüül, rondellid, igat sorti
mitte rauda sisaldavad metallid.

ESINDAJA EESTIS:

V-d J. & K. SEPP, Raua 49, Tallinn.